

Socioekonomisk analys över Småland och öarna

2013-05-15

Innehåll

Sammanfattning och SWOT-analys	2
Demografi och befolkning.....	6
Befolkningstäthet i Småland och öarna	7
Befolkningsutveckling i Småland och öarna	8
Befolkningsutvecklingens komponenter i Småland och öarna	12
Ålderstrukturer i Småland och öarna	15
Utbildning.....	18
Befolkningens utbildningsnivå i Småland och öarna.....	18
Utbildningsnivån på arbetsmarknaden och demografiska konsekvenser i Småland och öarna	20
Gymnasial utbildning och övergångsfrekvens till högskola i Småland och öarna	21
Näringsliv och arbetsmarknad	24
Branschstrukturer i Småland och öarna.....	25
Branschutveckling i Småland och öarna	28
Företagsamhet och entreprenörskap i Småland och öarna	33
Pendling och arbetsmarknad i Småland och öarna.....	36
Sysselsättning och arbetslöshet.....	38
Sysselsättningsfrekvensen i Småland och öarna	38
Arbetslösheten i Småland och öarna.....	41
Regional ekonomi	46
Den ekonomiska utvecklingen i Småland och öarna.....	46
Ekonomins komponenter i Småland och öarna.....	48
Hushållens ekonomi i Småland och öarna	50
Hälsa och ohälsa.....	52
Hälsa och ohälsa i Småland och öarna.....	52
Miljö och energi	54
Klimatpåverkan i Småland och öarna	54
Tillgänglighet, service samt kollektivtrafik.....	57
Tillgänglighet och kollektivtrafik i Småland och öarna	57

Sammanfattning och SWOT-analys

Demografi och befolkning

Småland och öarna har en gles befolkningsstruktur i jämförelse med mer tätbefolkade storstadsregioner och totalt bor drygt 8 % av rikets invånare i regionen. Sedan 1970-talet har regionen haft en befolkningsökning på drygt 5 % främst tack vare ett immigrationsöverskott. Den positiva utvecklingen har varit ihållande under det senaste decenniet då regionens befolkning ökat med drygt 9 % vilket kan förklaras med en ökande invandring och under senare år ett marginellt födelseöverskott. Däremot har regionen under lång tid haft ett negativt inrikes flyttnetto.

Ett problem med den demografiska utvecklingen är att regionen har en hög ungdomsutflyttning till de tre storstadsregionerna – vilket medför en obalanserad befolkningsstruktur. I årsgenomsnitt har regionen ett negativ flyttnetto gentemot storstadsregionerna på 1500 personer. Inom regionen är det endast de stora centrumkommunerna som har ett positiv inrikes flyttnetto – samtidigt som en stor del av regionens mindre kommuner har en negativ befolkningsutveckling. Utvecklingen medför stora framtidsutmaningar i form av en åldrande befolkning och framtida svårigheter att klara av kompetensförsörjningen.

Utbildning

Regionens befolkning har en låg utbildningsnivå. En stor del av befolkningen har förgymnasial utbildning som högst uppnådda utbildningsnivå och kunskapsinnehåller på arbetsmarknaden är lägre än i andra regioner. Särskilt låg är utbildningsnivån hos männen i regionen. Orsakerna till den låga utbildningsnivån kan förstås utifrån regionens arbetsmarknadsutformning, som av tradition erbjudit en hög andel förgymnasiala yrken inom industrisektorn. Kvinnorna i regionen har en betydligt högre utbildningsnivå än männen, vilket främst kan förstås utifrån att de i högre utsträckning än männen är verksamma inom näringar som kräver en yrkesexamen. Som en följd av regionens näringslivsstruktur flyttar många av de som erhåller en examen vid regionens universitet till någon av storstadsregionerna där en större arbetsmarknad finns att tillgå.

Det råder även stora inomregionala skillnader gällande utbildningsnivå. Den högsta utbildningsnivån har befolkningen i de större kommunerna, samtidigt som utbildningsnivån är lägre i några av regionens mindre kommuner. Skillnaderna antyder den socioekonomiska dimension som finns när det gäller individers utbildningsnivå – den lokala arbetsmarknadskulturen och hemförhållanden påverkar i hög grad studiebenägenheten. I takt med att en allt mer professionaliserad arbetsmarknad växer fram ökar även arbetsmarknadens kunskapskrav på arbetstagaren vilket innebär att en fullföljd gymnasieexamen blir allt viktigare och i regionen är det över 20 % av 20-åringarna som inte innehar en gymnasieutbildning.

Näringsliv och arbetsmarknad

Regionen har en hög sysselsättningsfrekvens men senare års lågkonjunkturer har drabbat regionens industriberoende näringslivsstruktur hårt vilket medfört en av rikets kraftigaste ökning i varsel- och arbetslöshetsnivåer. Utvecklingen innebär att den sysselsättningsintensiva tillverkningsindustrin, som historiskt bidragit till regionens höga sysselsättning under senare år varit på kraftig tillbakagång. Istället har näringar inom tjänster- och service haft en kraftig tillväxt. Men då regionens tjänste- och servicesektor är betydligt mindre än rikets har inte tillväxten inom dessa näringar kompenserat nedgången inom tillverkningssektorn.

Senare års näringslivs- och arbetsmarknadsutveckling innebär att städerna premieras. Det är främst större regionsstäder som har en positiv sysselsättningstillväxt som en följd av att tjänsteintensiva företag

oftast har sin etablering där. Utvecklingen innebär att de inomregionala skillnaderna ökar – som en följd av att en del industrikommuner haft en kraftigt negativ sysselsättningstillväxt vilket också leder till en ökad utflyttning till städerna där en annan typ av arbetsmarknad finns. I en glest befolkad region som Småland och öarna medför detta betydande utmaningar för framtiden och förhållandet mellan centrum och periferi understryks.

Positivitet för regionen är att ett antal framtidsbranscher likt IT och företagstjänster har haft en stark tillväxt under de senaste åren. Andelen kvinnor som startar företag har även ökat och under 2011 var det en högre andel kvinnor som startade företag i regionen än vad som var fallet på riksnivå och regionen har fortsatt en hög andel företagare i relation till antalet sysselsatta samt en hög andel som är verksamma inom små- och medelstora företag.

Sysselsättning och arbetslöshet

Sedan 2009 har Småland och öarna varit en av de regioner i riket som drabbats allra hårdast av senare tiders ekonomiska nedgångar vilken medfört stigande arbetslöshetsnivåer. Den ökande arbetslösheten har slagit extra hårt mot vissa grupper i samhället. Männen har drabbats hårdare än kvinnorna när det gäller arbetslöshet som en följd av att det främst har varit mansdominerade branscher som drabbats av lågkonjunkturen – detta får särskilt tydligt genomslag i en region med en kraftigt könssegregerad arbetsmarknad som den i Småland och öarna. Men även mer socioekonomiskt svaga grupper har drabbats under lågkonjunkturen. Särskilt utsatta grupper gällande arbetsmarknadsetablering är utrikes födda, de med förgymnasial utbildning som högst uppnådda utbildningsnivå, funktionshindrade och äldre vilka är överrepresenterade av de som är långtidsarbetslösa och biståndsberoende. Det råder även stora inomregionala skillnader gällande arbetslöshetsnivåer och i vissa kommuner som drabbats hårt av senare års utveckling är mer än var fjärde ungdom arbetslös.

Regional ekonomi

Småland och öarna hade den svagaste ekonomiska utvecklingen under 2009 som en följd av att tillverkningssektorn drabbades väldigt hårt av den ekonomiska krisen. En återhämtning har sedan skett men 2012 års lågkonjunktur har ånyo renderat i en svag ekonomisk utveckling för regionen och den sviktande exportmarknaden har slagit hårt mot regionens exportberoende näringsliv. De senare årens ekonomiska utveckling har medfört att tjänstesektorn bidrar mer till regionens samlade BRP än vad tillverkningssektorn gör.

På individnivå är det fortsatt männen som har den högsta medianinkomsten och könsskillnaderna inom Småland och öarna gällande medianinkomst är stor som en följd av att männen i högre utsträckning än kvinnorna arbetar heltid och inom den privata sektorn samtidigt som kvinnorna arbetar inom mindre välavlönade yrken i den offentliga sektorn. Det råder även stora inomregionala skillnader gällande medianinkomster - i Habo kommun där befolkningen har den högsta medelinkomsten har genomsnittsmedborgaren 65000 kronor mer i årsinkomst än den genomsnittlige invånaren i Högsby kommun. Inkomstskillnaderna mellan könen är som lägst i Gotlands- och Borgholms kommun som inte har en lika könssegregerad näringslivsstruktur som kommunerna Markaryd och Hultsfred där de lönemässiga skillnaderna mellan könen är som störst.

Hälsa och ohälsa

Befolkningens hälsotillstånd bör förstås utifrån ett socioekonomiskt och samhälleligt perspektiv – låga ohälsotal är ofta synonymt med en stark arbetsmarknad och ett lågt utanförskap. Även utbildning är en viktig komponent i vad som kan förklara befolkningens hälsotillstånd. Sedan 2009 har Småland och öarna ett högre ohälsotal än riket – dock har könsskillnaderna minskat, men fortfarande råder betydande

skillnader mellan könen gällande ohälsotal per person och år. Högst är ohälsotalet i kommuner som har en svag arbetsmarknad och där befolkningen har en låg utbildningsnivå. Under senare år har även antalet långtidssjukskrivningar ökat och ökningen är särskilt förekommande hos kvinnor boende i regionen.

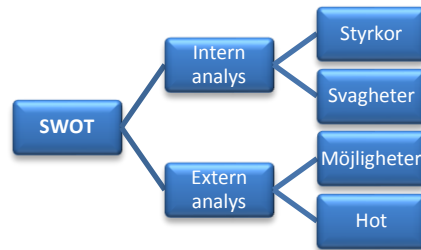
Miljö och energi

Regionen har sedan 1990 minskat de klimatpåverkande utsläppen med drygt 7 %. Den främsta anledningen till minskningen är en mer miljövänlig energiframställning. Dock har utsläppen från transporter och industrier ökat som en följd av att regionen har ett antal tyngre industrier som påverkar utfallet. Klimatpåverkande utsläpp per capita blir för regionen väldigt högt som en följd av att Gotlands län har ett lågt befolkningsantal men en relativt hög utsläppskvot som en följd av länets geografiska placering och etablering av ett antal tyngre industrier. En allt högre andel av regionens energiproduktion utgörs av förnyelsebara bränslen. Denna utveckling sker i samklang med ett allt effektivare energianvändande – det krävs allt mindre energi för att framställa samma produktionsvärde som förut. Miljötekniksektorn är för regionen en framtidsbransch som en följd av regionens tillgång till råvaror som används inom bioenergi och regionen har även lämpliga områden för vindkraftverk.

Tillgänglighet och kollektivtrafik

Regionens glesa befolkningsstruktur renderar i att kollektivtrafiken används i lägre utsträckning än i andra regioner och bilen utgör fortfarande en stor andel av de resor som företas inom regionen. Under senare decennier har Sveriges landsbygd genomgått en strukturomvandling. Allt färre lever i lands- eller glesbygd och följden har blivit ett minskande serviceutbud då allt fler skolor och dagligvarubutiker på landsbygden har lagt ned. Utvecklingen har resulterat i att regionens befolkning i större utsträckning än rikets befolkning har ett längre avstånd till närmsta serviceutbud. Frågan om tillgänglighet och service blir särskilt aktuell i en region likt Småland och öarna som innehar stora delar landsbygd. För att skapa en levande landsbygd är det viktigt att erbjuda samma informationsinfrastruktur som erbjuds inne i städerna. Den nya tekniken möjliggör arbete även på landsbygd dock har regionens befolkning i snitt en lägre tillgång till höghastighetsinternet än vad som är fallet på riksnivå.

SWOT-analys över Småland och öarna

STYRKOR

- ✓ Stora natur- och råvarutillgångar och unika kulturmiljöer
- ✓ Befolkningstillväxt i delar av regionen
- ✓ Regionala tillväxtmotorer
- ✓ Rikets högsta förvärvsintensitet
- ✓ Många anställda inom små- och medelstora företag
- ✓ En stark entreprenörsanda och en relativt hög andel kvinnor som startar företag
- ✓ Tillväxt inom framtidsbranscher exempelvis IT och företagstjänster
- ✓ Minskande klimatpåverkande utsläpp
- ✓ Låga ohälsotal
- ✓ Stark skogs- och jordbrukssektor
- ✓ Universitet och högskolor med olika profiler ger god tillgänglighet till utbildning

SVAGHETER

- ✓ En ökande arbetslöshet
- ✓ En ökande ungdomsarbetslöshet
- ✓ Stort industriberoende och relativt liten tjänstesektor
- ✓ Hög konjunkturkänslighet
- ✓ Utflyttning av ungdomar till storstadsregionerna och svårigheter
- ✓ Stora inomregionala socio-ekonomiska skillnader
- ✓ Låg utbildningsnivå
- ✓ Gles befolkningsstruktur
- ✓ Svag ekonomisk utveckling som en följd av senare års konjunkturläge
- ✓ Låg sysselsättningsfrekvens hos utrikes födda
- ✓ En könssegregerad arbetsmarknad
- ✓ Höga utsläpp från industri och transporter
- ✓ Låga investeringsnivåer i forskning- och utveckling

MÖJLIGHETER

- ✓ Företagsamheten och den stora basen av små- och medelstora företag skapar möjligheter till ett breddat näringsliv
- ✓ Regionens natur- och kulturtillgångar skapar stor potential att erbjuda hög boende- och livskvalitet och attrahera inflyttare
- ✓ De regionala tillväxtmotorerna ger regionen potential att växa och diversifiera näringslivet
- ✓ Regionens universitet och högskolor ger möjligheter till att öka utbildningsnivån och bidra till näringslivets omvandling till en mer kunskapsdriven ekonomi
- ✓ Varumärkena Småland, Öland samt Gotland är starka och utgör en god grund för en förstärkning av turistnäringen och möjligheten att locka inflyttare
- ✓ Ökat regionalt samarbete skapar möjligheter till offentliga serviceinnovationer- och klusterbildningar inom specialiserade näringslivsområden
- ✓ Regionförstoring genom utbyggd infrastruktur och förbättrade kommunikationer
- ✓ Ett ökat tillvaratagande av invandrades, ungdomars och kvinnors humankapital

HOT

- ✓ Den ökade internationaliseringen leder till ökat konkurrenstryck gentemot tillverkningssektorn
- ✓ Urbaniseringen bidrar till utom- och inomregionala obalanser gällande demografisk utveckling och den framtida kompetensförsörjningen
- ✓ Näringslivets strukturomvandling kan leda till omställningsproblem
- ✓ Ej tillräcklig tillgång till nödvändig kompetens för att skapa en kunskapsekonomi
- ✓ Kompetensförsörjningsproblem som en följd av pensionsavgångar
- ✓ Klimatförändringar
- ✓ En fortsatt svag ekonomisk utveckling inom EU
- ✓ Ett ökande ohälsotal och fler personer i biståndsberoende

Demografi och befolkning

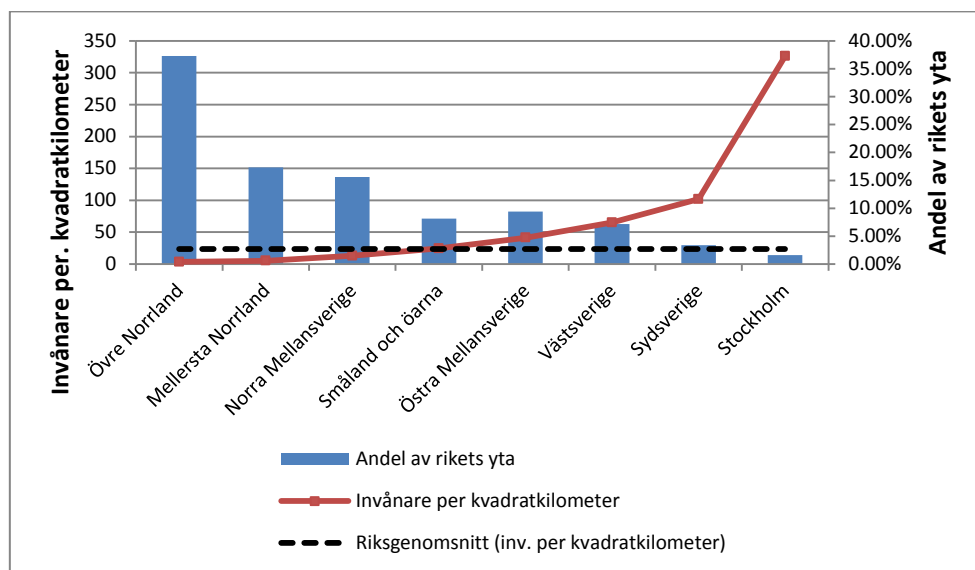
En allt större del av jordens befolkning lever i städer och urbaniseringen är idag en av våra mest tydliga utvecklingstrender. Sverige är det EU-land där urbaniseringen sker i snabbast takt, vilket medför strukturella förändringar av landets demografi. Under 2012 skedde 75 % av Sveriges befolkningstillväxt i storstadslänen, samtidigt som 44 % av kommunerna hade en negativ befolkningsutveckling. Som en följd av utvecklingen uppstår regionala obalanser då yngre människor koncentreras till städerna samtidigt som landets mindre kommuner får en allt äldre befolkning.

Att allt fler väljer att leva i städer har flera orsaker. Det finns en kulturell aspekt som Richard Florida lyfter fram som en delförklaring till urbaniseringen. Människor väljer att leva i städer för att där finns möjligheter till individuell självuppfyllelse. Staden tillhandahåller ett stort utbud av kultur och valmöjligheter vilket i sig utgör en stark faktor för att välja stadslivet. Men där finns också en ekonomisk faktor som kan förklara urbaniseringen. Den allt större tjänste- och servicesektorn växer primärt fram i städerna då denna sektor tjänar på den täthet som erbjuds i befolkningstäta regioner – inom nationalekonomin benämns denna faktor som agglomerationsfördelar.

Samtidigt som tjänste- och servicesektorn växer fram inne i städerna minskar tillverkningssektorn som under lång tid utgjort mindre kommuners ekonomiska grund. Sedan 1990 är de kommuner som har haft den mest negativa befolkningsutvecklingen sådana som kan kategoriseras som ”brukskommuner” eller ”varuproducerande kommuner” belägna relativt långt bort från regionala centrumstäder. Motsatsen, det vill säga de kommuner med positivast befolkningsutveckling, är regionala centrumstäder och angränsande förortskommuner. Kommungruppen förortskommuner har under de senaste fyra decennierna haft en befolkningstillväxt på 40 % och glesbygdskommunerna har under samma tidsperiod haft en negativ befolkningsutveckling på 20 %.

Befolkningstäthet i Småland och öarna

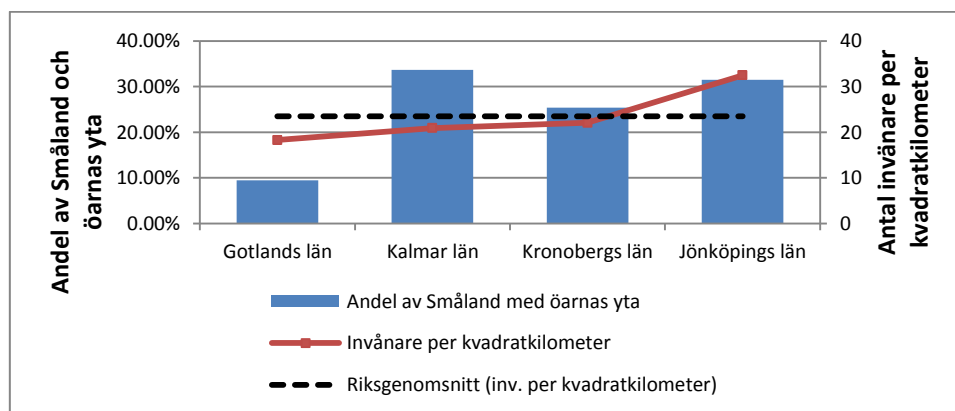
Andel av rikets yta och invånare per kvadratkilometer, NUTS-2 regionerna 2011

Källa: SCB och egna bearbetningar

Sverige är glesbefolkat i jämförelse med länderna inom EU-27. Inom EU-27 bor det ungefär 116 invånare per kvadratkilometer, vilket kan jämföras med 23,5 invånare per kvadratkilometer i Sverige. På regional nivå är det endast Sydsverige och Stockholm som når upp till den genomsnittliga EU-nivån. De nordliga regionerna är ytterst glesbefolkade som en följd av att de utgör en stor del av rikets areella yta samtidigt som de hyser en liten befolkningensmängd. Småland och öarna utgör drygt 8 % av rikets yta och ligger strax över riksnivån gällande invånare per kvadratkilometer. Även om täthet har blivit ett centralt begrepp i den ekonomiska diskussionen om hur tillväxt skapas innehar även glesheten fördelar. En stor areell yta innebär ofta stora naturtillgångar och möjligheter till rekreation som är attraktivt ur ett turistperspektiv. Småland och öarna har sedan lång tid tillbaka haft stora naturtillgångar i form av skog vilket är en av rikets viktigaste råvaror. De senaste decenniernas framgångar inom miljöteknik har också bidragit till att råvaror i form av skog och grödor är värdefulla komponenter i nya energiframställningsmetoder.

Andel av regionens yta och invånare per kvadratkilometer, länen 2011

Källa: SCB och egna bearbetningar

Till ytan är Kalmar län det största länet inom Småland och öarna – men Jönköpings län har flest invånare per kvadratkilometer, och är det enda länet inom regionen med en högre täthetskvot än riksnivån. Ur ett

nationellt perspektiv är länen i regionen glesbefolkade. I riket bor 15 % utanför tätort – orter med 200 invånare eller fler – vilket kan sättas i relation till Gotlands län, där motsvarande andel är 42 %. I övriga län bor mellan 18-23 % av befolkningen utanför tätort. Under de senaste åren har andelen av befolkningen som lever i tätort dock ökat som en följd av inflyttningen till regionens större tätorter. Av kommunerna inom länen är det de tre regionsstadskommunerna i Kronobergs-, Jönköpings- och Kalmar län som har den tätaste befolkningsstrukturen. Jönköpings kommun har drygt 80 invånare per kvadratkilometer-, Växjö kommun drygt 50 och Kalmar kommun drygt 66. Samtidigt finns det några kommuner som har en befolkningstäthet som understiger 10 invånare per kvadratkilometer, exempelvis Uppvidinge- och Högsby kommun.

Befolkningsutveckling i Småland och öarna

Befolkningsmängd, NUTS-2 regioner 2012

	Totalt	Varav kvinnor	Varav utrikes födda	Andel av rikets befolkning
Mellersta Norrland	368182	50%	7,6%	3.9%
Övre Norrland	508854	49,4%	8,7%	5.3%
Småland och öarna	815792	49,9%	11,9%	8.5%
Norra mellansverige	826772	49,9%	9,6%	8.7%
Sydsverige	1415403	50,3%	17,6%	14.8%
Östra Mellansverige	1589821	50,1%	14,2%	16.6%
Västsverige	1904563	50,1%	14,6%	19.9%
Stockholm	2127006	50,4%	22,2%	22.3%
Totalt	9555893	50,1%	15,4%	100%

Källa: SCB och egna bearbetningar

Småland och öarna tillhör tillsammans med de nordliga regionerna en av rikets minsta regioner sett till befolkningsantal. Programområdet har fler invånare än de två nordligaste regionerna och nästan i linje med Norra Mellansverige, men sedan uppstår ett tydligt glapp till övriga regioner. Det bor något fler män än kvinnor i Småland och öarna, vilket är utmärkande för de mindre regionerna i riket.

Småland och öarna har en högre andel utrikes födda av befolkningen än de nordliga regionerna men en lägre andel än storstadsregionerna. Orsaken till detta förhållande återfinns i rapporten *Glesbygden – Första stopp för flyktingar* författad av SCB. I rapporten beskrivs att under 1980-talet infördes ”Hela Sverigestrategin” för att styra bosättningen av utrikes födda till mindre kommuner. Tanken var att detta skulle förbättra integrationen men även balansera demografin i utflyttningsskommuner. Satsningen kom dock att slopas under slutet av nittiotalet och i rapporten konstateras att de utrikes födda som först placerats i glesbygds- eller övriga kommuner utanför storstadsområdena i relativt stor utsträckning fem år senare har flyttat till något av storstadsområdena. Även Tillväxtanalys har undersökt invandrades flyttmönster inom Sverige. Deras analys visar att 15 % av invandrarna fanns i en annan FA-region år 2009 jämfört med år 2000 och att i vissa mindre regioner var det 70 % av invandrarna som valde att flytta vidare samtidigt som 90 % av de som invandrade till de folkrikare regionerna stannade kvar.

Befolkningsmängd, länen 2012

	Totalt	Varav kvinnor	Varav utrikes födda	Andel av Småland och öarnas befolkning
Gotlands län	57241	50,5%	5,0%	7,0%
Kronobergs län	185887	49,6%	14,8%	22,8%
Kalmar län	233548	50,0%	9,5%	28,6%
Jönköpings län	339116	49,9%	13,2%	41,6%
Småland och öarna	815792	49,9%	11,9%	100,0%

Källa: SCB och egna bearbetningar

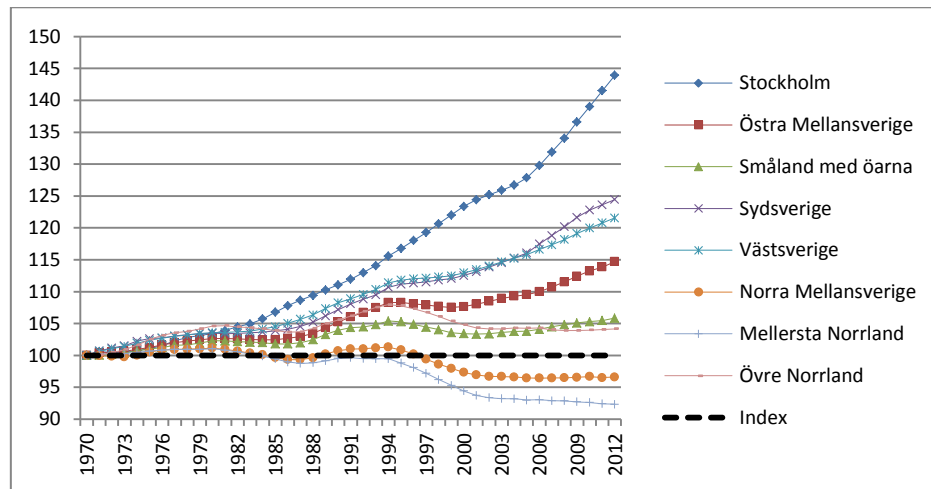
Jönköpings län är regionens största sett till befolkningsantal, följt av Kalmar- och Kronobergs län. Gotlands län är till befolkningen litet och utgör endast 7 % av regionens totala befolkningsmängd, men har däremot – till skillnad mot övriga län – ett överskott på kvinnor. Att det råder ett underskott på kvinnor i samtliga län inom regionen förutom i Gotlands län kan förstås utifrån de genuskontrakt som finns kopplade till kvinnors och mäns boendeval. I rapporten *Demografiska Myter* publicerad av PwC diskuteras varför kvinnor är överrepresenterade i en del regioner men underrepresenterade i andra. Kulturgeografen Gunnel Forsberg menar att det finns tre olika sorters genuskontrakt kopplade till boendeval; det traditionella, det modernistiska samt det otraditionella.

Det *modernistiska* genuskontraktet är framträdande i storstadsregionerna där både kvinnan och mannen lönearbetar i samma utsträckning – den regionala arbetsmarknaden består här till stora delar av tjänste- och servicenäringar och erbjuder könen likvärdiga karriärmöjligheter. Det *otraditionella* genuskontraktet är framträdande i regioner som är mer perifera och som präglas av turism- och jordbruk; i dessa regioner är kvinnorna oftare egna företagare än i andra typer av regioner. Det *traditionella* genuskontraktet är framträdande i industri- och skogsbygder, som i Bergslagen och delar av Småland, som kännetecknas av en tydlig könsmissig arbetsdelning, låg utbildningsnivå och större karriärmöjligheter för männen. I dessa regioner brukar kvinnorna föda barn tidigare än i övriga regioner. Den gängse förståelsen av senare decenniers flyttmönster är att primärt kvinnor söker sig bort från det *traditionella* genuskontraktet för att istället bosätta sig i regioner med *modernistiska* genuskontrakt – vilket påskiner det samband som finns mellan demografi och arbetsmarknad.

Ovan analys kan med lätthet appliceras på länen och regionens kommuner för att förstå den demografiska könsfördelningen inom dem. Exempelvis kan Gotlands län överrepresentation av kvinnor förklaras med att länets struktur är i linje med det *otraditionella* genuskontraktet samtidigt som övriga län präglas av det *traditionella* genuskontraktet. Samma tendenser återfinns på kommunnivå. De kommuner med en hög andel sysselsatta inom tillverkningsindustrin har i regel ett överskott på män samtidigt som kommuner med en hög andel sysselsatta inom service- och tjänstesektorn har en högre andel kvinnor. Exempelvis har tillverkningskommunerna Gnosjö och Uppvidinge ett tydligt underskott på kvinnor (~48 %), men de mer tjänste- och servicedrivna kommunerna Kalmar, Mörbylånga samt Jönköping har ett mindre överskott på kvinnor.

Kronobergs län har – följt av Jönköpings län – den högsta andelen utrikes födda av befolkningen, men Kalmar- och Gotlands län har en andel som understiger 10 %, vilket ur ett nationellt perspektiv är en låg siffra. Gotlands län har den lägsta andelen utrikes födda av befolkningen av samtliga län i Sverige, och endast Dalarnas- Västerbottens- samt Gotlands län har en lägre andel utrikes födda av befolkningen än Kalmar län. Av de tio kommuner med den högsta andelen utrikes födda av befolkningen inom programområdet ligger sju av dem i Kronobergs län. Högst andel utrikes födda av befolkningen har kommunerna Gnosjö, Gislaved samt Värnamo och lägst andel har kommunerna Habo, Mörbylånga samt Gotland.

Befolkningsutveckling 1970-2012, NUTS-2. Index: 1970

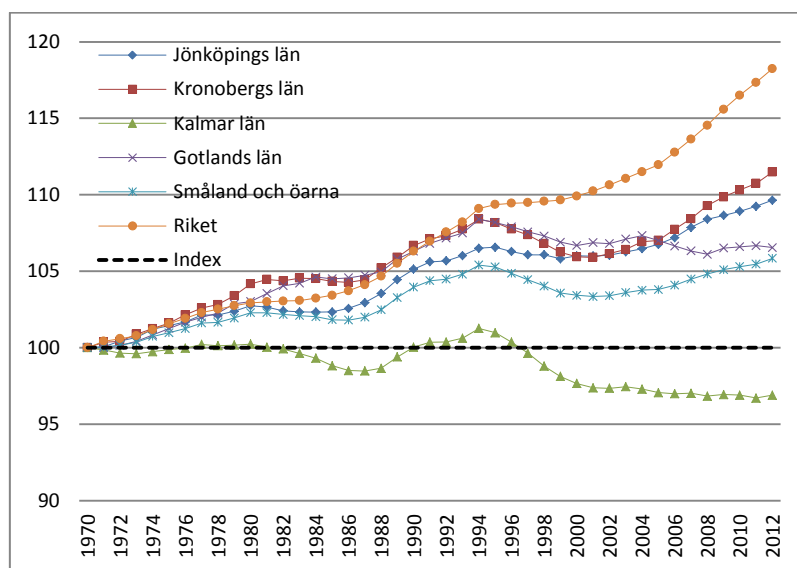
Källa: SCB och egna bearbetningar

Sedan 1970 har samtliga regioner i riket förutom Norra Mellansverige och Mellersta Norrland haft en positiv befolkningstillväxt. Främst är det storstadsregionerna som växer och som står för en stor del av rikets totala ökning. Stockholmsregionens befolkningsökning har varit exceptionell genom att öka med drygt 40 % under fyra decennier. Utvecklingen i Småland och öarna har varit något mer modest än positiv. Sedan 1970 har Småland och öarna haft en befolkningsväxt på 5,8 %. I mitten av åttiotalet skedde en kraftig ökning av befolkningen i regionen fram till mitten av nittiotalet då en negativ utveckling följde fram till början av år 2000. Under det senaste decenniet har regionens befolkning ökat med 9,3 % och under de senaste fem åren med 3,5 %.

Den negativa befolkningsutvecklingen som skedde under 90-talet drabbade flera av Sveriges regioner och hörde samman med den ekonomiska kris som briserade. Nittiotalskrisen resulterade i stora och omfattande industrinläggningar vilket medförde en relativt hög inflyttning till storstadsregionerna där en annan arbetsmarknad fanns till buds. Detta skedde i samband med att ungdomars flyttpreferenser förändrades. Under 1980-talet flyttade ungefär 15 % av ungdomarna och under nittiotalet ökade denna siffra till 20 % och utvecklingen har fortsatt i samma riktning. För Småland och öarna innebar andra hälften av nittiotalet en betydande nedgång i befolkningsantalet. Nedgången berodde på födelseunderskott, ett negativt inrikes flyttnetto (som intensifierades med krisen) samt en låg invandringsnivå efter de höga nivåerna som rådde under 1994.

I SCB:s rapport *Ungdomar stannar i städer* beskrivs hur den nutida flyttningsutvecklingen drabbar främst mindre orter, då flyttmönstren idag präglas av en "ortshierarki"; ungdomar från landsbygd- och brukskommuner flyttar in till regionens centrumstad och ungdomarna från regionens centrumstad flyttar till storstadsregionerna. De kommuner och orter som befinner sig på den nedre halvan i ortshierarkin lyckas sällan kompensera ungdomarnas utflyttning med återflyttning i ett senare skede. Enligt SCB är den vanligaste flyttordningen att en ungdom flyttar från sin födelseort till en universitetsort för att studera och efter examen flyttar denne till en storstadsregion för att börja arbeta. En viss åter- och utflyttning – vid exempelvis familjebildning – sker sedan från dem som bosatt sig i storstäderna. Det är utifrån denna systematik som förortskommunerna har växt med 70 % sedan 1970-talet. Bostadspriserna inne i städerna blir dyrare i takt med att efterfrågan stiger, vid en viss punkt uppstår därför en utflyttning till närliggande kommuner som erbjuder boende till ett billigare pris samtidigt som närheten till staden bibehålls.

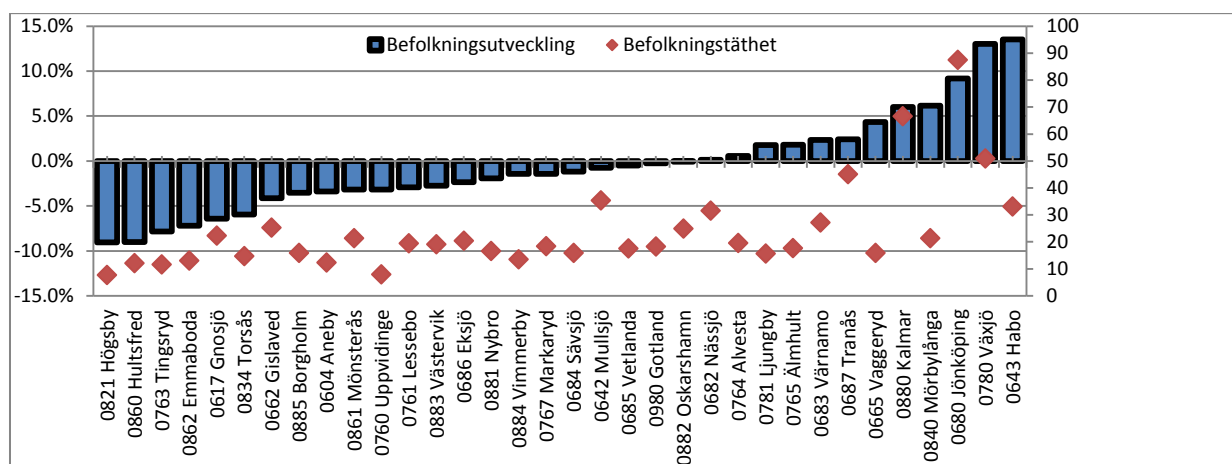
Befolkningsutveckling 1970-2012, länen. Index: 1970

Källa: SCB och egna bearbetningar

Av länen inom Småland och öarna har endast Kalmar haft en negativ befolkningsutveckling jämfört med 1970-talet. Jönköpings- och Kronobergs län har haft den mest positiva befolkningstillväxten och har till skillnad från Kalmar- och Gotlands län återhämtat den befolkningsminskning som skedde under andra hälften av 90-talet. Befolkningsutvecklingen är ofta spårbar i den mening att en region som under längre tid har haft en negativ befolkningsutveckling ofta fortsätter på den inslagna vägen som en följd av att födslarna minskar i och med att det främst är de yngre som har flyttat ut. Under det senaste decenniet har Jönköpings- och Kronobergs län haft en befolkningsökning på 3,4- respektive 5 %. Kalmar- och Gotlands län har dock haft en negativ – om än marginell – befolkningsutveckling under denna tid.

Befolkningsutveckling 2003-2012, kommunerna

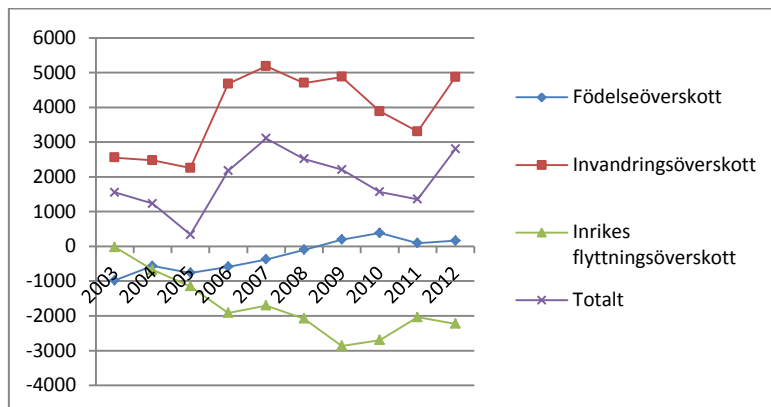
Källa: SCB och egna bearbetningar

På kommunnivå har 22 av 34 kommuner inom regionen haft en negativ befolkningsutveckling under det senaste decenniet; Gnosjö-, Tingsryds-, och Hultsfreds kommun är exempel på kommuner med en relativt kraftig befolkningsminskning under denna tidsperiod. Av de tolv kommuner som växer utmärker sig de regionala centrumkommunerna som under en längre tid haft en klar befolkningstillväxt – Växjö kommun är den kommun ur denna kategori som har växt mest under tidsperioden (13 %). Övriga kommuner som

växer är exempelvis den till Jönköping närliggande kommunen Habo som procentuellt sett haft den högsta befolkningstillväxten (13,5 %) inom hela programområdet.

Befolkningsutvecklingens komponenter i Småland och öarna

Befolkningsökningens komponenter, Småland och öarna 2003-2012

Källa: SCB och egna bearbetningar

Befolkningstillväxten inom Småland och öarna kan primärt förklaras med ett högt invandringsöverskott och ett marginellt födelseöverskott under de senaste fyra åren. Utan invandringen hade regionen under längre tid haft en negativ befolkningstillväxt, vilket är samma förhållande som för riket. Under det senaste decenniet har invandringen ökat sedan de låga nivåer som följde efter den höga invandring som skedde under 1994 som en följd av kriget på Balkan. År 2000 ökade invandringsöverskottet upp till ungefär 2500 per år och det var en nivå som varade fram till 2006 då nivåerna ökade till knappt 5000 personer. Denna nivå har sedan – med en viss nedgång under 2010 och 2011 – varit ihållande och bidragit till regionens befolkningstillväxt.

Sedan 2009 har regionen haft ett positivt – om än ytterst marginellt – födelsenetto för första gången sedan 1994 vilket kan förklaras med den uppgång i födslar som skett i framförallt Jönköpings-, Kronobergs- samt Kalmar län. Det positiva födelsenettet är inte i nivå med den babyboom som skedde under 90-talet, men snart inträder barnen från denna babyboom i en ålder då många blir föräldrar; vilket förväntas medföra en ökad fruktsamhetsnivå.

Flyttningar, Småland och öarna 2003-2012

	Invandring		Utvandring		Immigrationsnetto		Inrikes inflyttning		Inrikes utflyttning		Inrikes flyttnetto	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
2003	2007	2143	766	831	1241	1312	9913	10473	9947	10461	-34	12
2004	2012	2163	835	867	1177	1296	10069	10475	10448	10771	-379	-296
2005	2024	2045	915	902	1109	1143	10184	10709	10712	11330	-528	-621
2006	3633	3117	1020	1054	2613	2063	10459	10866	11432	11806	-973	-940
2007	3965	3272	1058	994	2907	2278	10531	10884	11513	11603	-982	-719
2008	3709	3464	1333	1139	2376	2325	10172	10511	11218	11547	-1046	-1036
2009	3490	3395	1113	895	2377	2500	9925	10125	11162	11752	-1237	-1627
2010	3403	2994	1304	1208	2099	1786	10419	10632	11682	12069	-1263	-1437
2011	3318	2945	1608	1350	1710	1595	10375	10580	11281	11715	-906	-1135
2012	3743	3545	1260	1159	2483	2386	10358	10764	11587	11765	-1229	-1001
Årsmedel	3130	2908	1121	1040	2009	1868	10241	10602	11098	11482	-858	-880

Källa: SCB och egna bearbetningar

Regionen har sedan 1980 – med vissa årliga undantag – haft ett negativt inrikes flyttnetto. Gotlands län har under decennier pendlat runt nollpunkten, samtidigt som övriga län har uppvisat större fluktuationer med mer betydande toppar och dalar och då främst dalar av olika djup. Skillnaderna mellan länens inrikes flyttnetto bör sättas i relation till länens olika arbetsmarknader. Kalmar- Kronobergs- och Jönköpings län har konjunktürkänsliga arbetsmarknader och vid lågkonjunkturer avspeglas detta i det inhemska flyttnettot. Under de senaste åren har dock högskolornas- och universitetens betydelse för in- och utflyttning ökat. Regionens universitets- och högskolestäder bidrar till att attrahera människor till att flytta till regionen, men också till att stanna kvar för att studera i hemregionen.

Under de senaste decennierna har den inhemska flyttningen pendlat drastiskt. Från 1999 fram till 2003 skedde en succesiv mildring av det negativa inrikes flyttnettot som en följd av en minskad ut- och ökad inflyttning. Men sedan 2003 har utflyttningen åter ökat samtidigt som inflyttningen inte ökat i samma takt. Under det senaste decenniet är det fler kvinnor än män som flyttar från regionen – samtidigt råder samma förhållande när det gäller könsfördelning hos inflyttarna, vilket resulterar i ett totalt flyttnetto med relativt små skillnader mellan könen. Det råder en något tydligare könsmässig skillnad när det gäller regionens immigrationsnetto, då en majoritet av de som invandrat till regionen under det senaste decenniet varit män.

Befolkningsökningens komponenter, årsgenomsnitt, länen 2003-2012

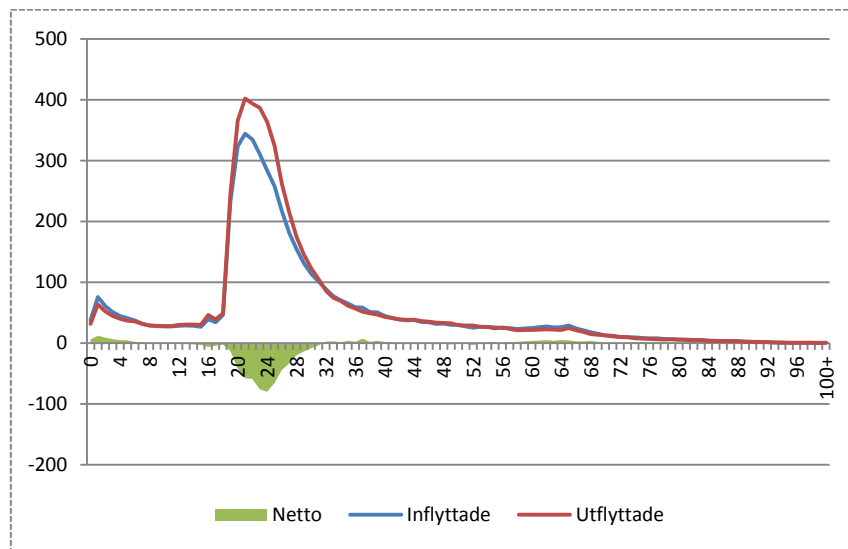
	Födelseöverskott	Invandringsöverskott	Inrikes flyttningsöverskott	Totalt
Jönköpings län	313	1376	-570	1118
Kronobergs län	132	1442	-682	892
Kalmar län	-614	1000	-495	-109
Gotlands län	-86	61	10	-15

Källa: SCB och egna bearbetningar

På länsnivå framkommer att det är Kronobergs- och Jönköpings län som står för regionens befolkningsökning under det senaste decenniet – främst för att länen har ett högt immigrationsöverskott, i kombination med ett mindre födelseöverskott. Kalmar- och Gotlands län har haft en negativ befolkningsutveckling under samma tidsperiod, vilket kan förklaras med att länen har haft ett födelseunderskott som inte har kompensrats med inflyttning. Samtliga län är beroende av invandringen för att balansera den demografiska utvecklingen och utan den vore regionernas åldersstruktur kraftigt obalanserad. Detta framkommer inte minst på kommunnivå där endast fem kommuner av 34 har haft ett positivt inrikes flyttnetto och tio stycken som haft ett födelseöverskott.

Det är de tre största kommunerna i regionen – Växjö, Kalmar samt Jönköping – tillsammans med Borgholm och Mörbylånga som under 2012 har haft ett positivt inrikes flyttnetto. Utvecklingen innebär att det inom länen sker en koncentrerings av befolkningen till de största städerna. Att Kalmar- Växjö- och Jönköpings kommun har ett positivt inrikes flyttnetto beror till stor del på att ungdomar från kranskommuner inom länen flyttar in till dessa kommuner vilket resulterar till en inre förtätning i regionen likt den process som pågår mellan Småland och öarna och storstadsregionerna.

Flyttningar efter ålder, årsgenomsnitt, Småland och öarna 2003-2012

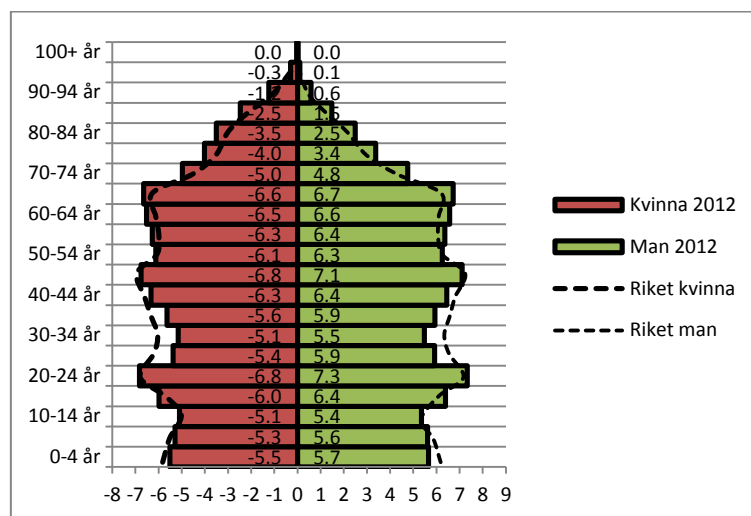
Källa: SCB och egna bearbetningar

Ungdomar är den mest flyttbenägna gruppen vilket är naturligt givet en människas livscykel. En flytt sker oftast i samband med studier, nytt yrke eller vid familjebildning. Diagrammet ovan visar att Småland och öarna har fler ungdomar som flyttar ut från regionen än vad som flyttar in till regionen – vilket förklarar det negativa inrikes flyttnettot. En viss återflyttning synes sedan ske lite högre upp i åldrarna men den är marginell och inte tillräckligt stor för att kompensera det underskott som uppstår i och med ungdomsflyttarna. I rapporten *Territorial Reviews – Småland-Blekinge* författad av OECD framhävs att ungdomar som flyttar från regionen för eftergymnasiala studier inte behöver vara negativt – så länge de flyttar tillbaka i ett senare skede av livet. Ovan diagram visar dock att återflyttningen är relativt låg och att det därför är viktigt att arbeta med regionens attraktivitet.

Det negativa inrikes flyttnettot kan till stor del förklaras med utflyttningen till storstadsregionerna. Störst är underskottet i relation till Skåne län, följt av Västra Götalands- och Stockholms län. Totalt har det negativa genomsnittsflyttnettot i relation till storstadsregionerna varit drygt -1500 personer per år. Att många väljer att bo i städer och då framförallt storstäder är en strukturell och entydig trend. Däremot innebär inte detta andra typer geografiska orter inte kan växa. Det finns mindre kommuner som har vänt den negativa befolkningsutvecklingen. I Tillväxtanalys rapport *Orter med befolkningstillväxt 2000-2010* presenteras ett antal mindre orter som haft en positiv befolkningstillväxt. Delförklaringar till orternas befolkningstillväxt är att de har ett starkt lokalt samhällsengagemang, närhet till större arbetsmarknader samt ett attraktivt boende.

Ålderstrukturer i Småland och öarna

Befolkningspyramid, Småland och öarna 2012

Källa: SCB och egna bearbetningar

Genom decennierna har ett antal babyboomar briserat i Sverige. Den senaste babyboomen skedde under 90-talet och denna barnkull är idag runt 20-årsåldern. Denna babyboom var i jämförelse med exempelvis Stockholms län betydligt mer påtaglig i Småland och öarna vilket förklarar att andelen 20-24 åringar i regionen är något fler – relativt sett – än i riket. Babyboomen varade under nittiotalets första år och i regionen föddes i snitt över 2 barn per kvinna sedan skedde en nedgång i barnafödandet till strax över 1,5 barn per kvinna som höll i sig fram till början av 2000-talet då nivåerna succesivt började öka och 2010 uppnådes en nivå om 2 barn per kvinna som dock understigits med knapp marginal under 2011 och 2012.

Även övriga babyboomar avspeglas i befolkningspyramiden, då särskilt 40-talisterna som nu börjat inträda i pension – även 40-talisternas barn sticker ut i pyramiden (60-talisterna) som idag är i medelåldern. Regionens befolkningspyramid skiljer sig något från rikets och mest synbart är att regionen har ett underskott på unga vuxna i yrkesför ålder vilket är en följd av bland annat den utflyttning som har skett till storstadsregionerna.

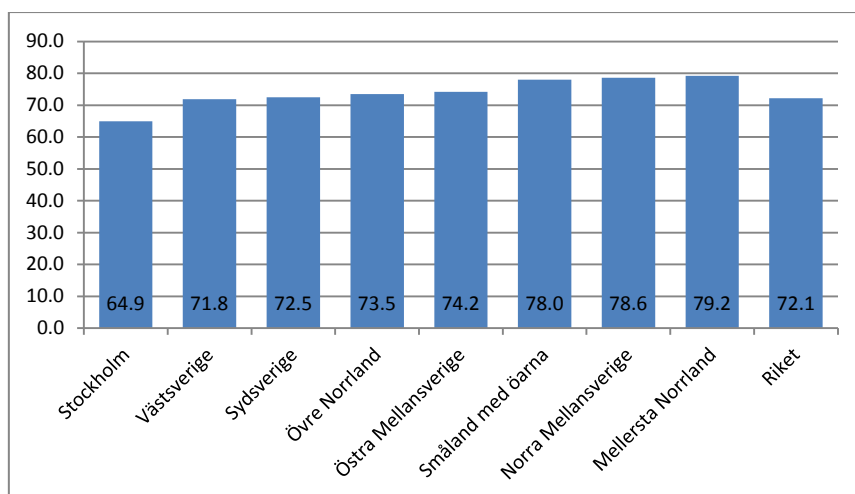
Åldersstrukturer efter femårsgrupper, Småland och öarna och länen 2012

	Jönköpings län	Kronobergs län	Kalmar län	Gotlands län	Småland och öarna	Riket
0-4 år	5.94%	5.75%	5.07%	5.09%	5.59%	6.00%
5-9 år	5.78%	5.65%	4.98%	4.81%	5.45%	5.69%
10-14 år	5.47%	5.27%	4.95%	4.83%	5.23%	5.17%
15-19 år	6.36%	6.11%	6.03%	6.06%	6.19%	5.91%
20-24 år	7.14%	7.30%	6.79%	7.20%	7.08%	6.98%
25-29 år	5.90%	5.96%	5.23%	4.87%	5.65%	6.37%
30-34 år	5.48%	5.74%	4.90%	4.64%	5.32%	6.19%
35-39 år	5.95%	6.02%	5.42%	5.45%	5.78%	6.45%
40-44 år	6.62%	6.34%	6.16%	6.01%	6.38%	6.70%
45-49 år	6.95%	6.78%	6.95%	7.27%	6.94%	7.09%
50-54 år	6.13%	5.93%	6.36%	6.71%	6.19%	6.16%
55-59 år	6.06%	6.11%	6.65%	7.17%	6.32%	6.03%
60-64 år	6.14%	6.45%	7.04%	7.24%	6.54%	6.11%
65-69 år	6.22%	6.34%	7.41%	7.56%	6.68%	6.24%
70-74 år	4.51%	4.55%	5.48%	5.40%	4.86%	4.42%
75-79 år	3.44%	3.59%	4.12%	3.86%	3.70%	3.26%
80+	5.91%	6.10%	6.46%	5.84%	6.11%	5.21%

Källa: SCB och egna bearbetningar

De fyra länen har ett underskott på främst unga vuxna och i allmänhet människor i yrkesför ålder i jämförelse med riket. Då Kalmar har ett högt födelseunderskott resulterar detta i att länet också har en lägre andel yngre invånare än övriga län och riket. Störst andel yngre har Jönköpings- och Kronobergs län i och med att de har ett positivt födelseöverskott. Obalansen i åldersstrukturen – att en hög andel av befolkningen befinner sig i övre medelåldern eller i pensionsåldern – innebär både kompetensförsörjningsutmaningar och utmaningar för den gemensamma välfärden; särskilt aktuella blir dessa utmaningar för mindre utflyttarkommuner.

Demografisk försörjningskvot, NUTS-2 regionerna 2012

Källa: SCB och egna bearbetningar

Ett vedertaget sätt att beräkna en regions demografiska försörjningspotential är att redovisa den så kallade försörjningskvoten. Den demografiska försörjningskvoten beräknas som summan av antal personer 0–19 år och antal personer 65 år och äldre dividerat med antal personer 20–64 år och därefter multiplicerat med 100. Diagrammet visar att i Småland och öarna går det nästan sex fler personer i icke arbetsför ålder per hundra i arbetsför ålder i jämförelse med riksnivån. Enkelt sagt innebär detta att hundra personer i arbetsför ålder i Småland och öarna behöver försörja sex fler personer jämfört med riket. Lägst försörjningskvot har storstadsregionerna som en följd av den höga inflyttningen av unga människor.

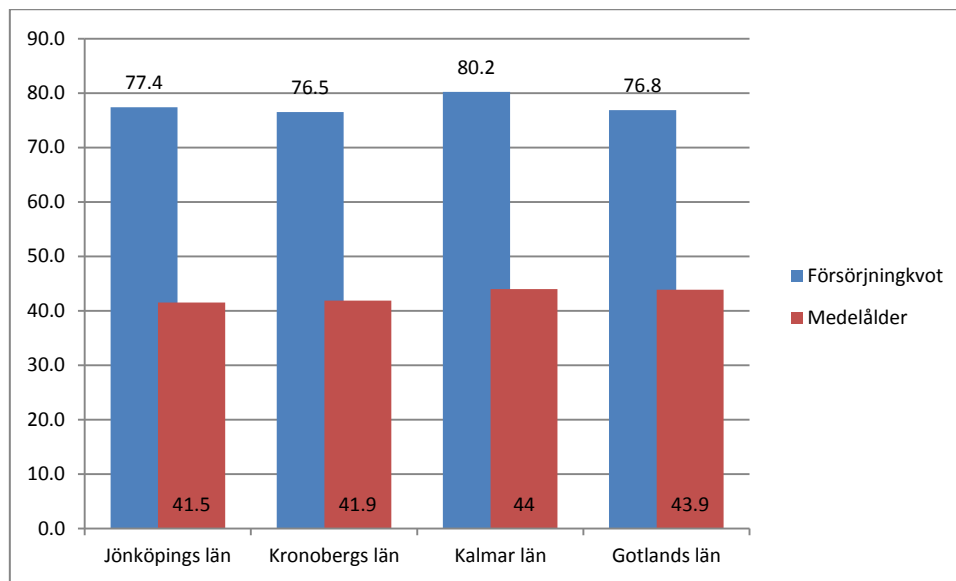
I rapporten *Försörjningskvoten i olika delar av Sverige – scenarier till år 2050* författad av Framtidskommissionen genomförs en större utredning om hur den framtida försörjningskvoten i landet kommer att utvecklas och vilka utmaningar det innebär för regionernas framtida välfärd. Utredningen konstaterar att till år 2050 kan den nuvarande demografiska utvecklingen innebära att 119 av Sveriges 290 kommer att ha en försörjningskvot på över 100; vilket innebär att en person i arbetsför ålder ska försörja mer än en person som inte är i arbetsför ålder. Anledningen till utvecklingen anges vara:

Den kraftiga regionala obalansen i åldersstrukturen är en konsekvens av tidigare decenniers flyttmönster. Inflyttningsöverskott av unga människor till storstadsregioner och regionala centra har bidragit till en fördelaktig åldersstruktur i dessa regioner medan motsvarande nettoutflyttning medfört en påtaglig skev åldersfördelning i framför allt de små och glesbefolkade regionerna.

I rapporten *Regionernas arbetskraftsförsörjning* författad av Tillväxtanalys lyftes den nuvarande demografiska utvecklingen fram som en av regionernas främsta framtidsutmaningar. De demografiska obalanserna innebär inte endast en obalanserad åldersstruktur, utan även ett försvårande för den framtida kompetensförsörjningen. Flera kommuner kommer i framtiden att behöva inpendling av kompetens för att klara upprätthålla kompetensförsörjningen – men detta försvåras genom att flera av de värst utsatta områdena är perifert belägna. Lyckas inte dessa obalanser lösas innebär det att delar av den verksamhet

som idag bedrivs inte kommer att ha de nödvändiga förutsättningarna för att kunna bedrivas och måste därför flyttas eller omorganiseras på annat sätt.

Demografisk försörjningskvot, länen 2012

Källa: SCB och egna bearbetningar

De fyra länen har en relativt hög demografisk försörjningskvot i jämförelse med Riket – högst är den i Kalmar län som en följd av ett födelseunderskott och ett negativt inrikes utflytningsnetto. Kronobergs län har den lägsta demografiska försörjningskvoten som en följd av en hög invandring och ett födelseöverskott. Jönköpings läns försörjningskvot blir något högre än Kronobergs och Gotlands för att länet har en relativt hög andel unga som inte är i arbetsför ålder därav länets låga medelålder. Medelåldern i riket är 41,2 år, vilket innebär att Jönköpings- och Kronobergs län har en något högre medelålder än riksgenomsnittet samtidigt som den är markant högre i Kalmar- och Gotlands län.

I många av länens kommuner råder en hög- medelålder och försörjningskvot. Det är endast kommunerna Växjö, Jönköping, Kalmar samt Habo kommun som har en lägre medelålder än rikets. Några av kommunerna som under de senaste decennierna har haft en negativ befolkningsutveckling har idag en hög försörjningskvot som en följd av att det är främst ungdomarna som flyttar från kommunerna samtidigt som de äldre blir kvar. Exempel på sådana kommuner är Tingsryd och Emmaboda kommun där medelåldern är drygt fem år högre än i riket.

Omfördelningssystemet bidrar till att upprätthålla en geografisk balans mellan landets kommuner men den demografiska utvecklingen kommer ändå resa utmaningar för hur den framtida välfärden ska formuleras och organiseras. I takt med att en allt större del av rikets befolkning blir äldre – som en följd av längre livslängd och större pensionsavgångar – och den arbetsföra delen av befolkningen minskar kommer trycket på välfärden att öka. I rapporten *Framtidens utmaning – Välfärdens långsiktiga finansiering* författad av Sveriges kommuner- och landsting konstateras att det kommer att krävas nya servicelösningar för att finansiera framtidens välfärd, vilket inte minst Ansvarskommitténs utredning om regionbildningar är ett utslag av. Nya samarbetsformer och offentliga innovationer kommer att krävas för att upprätthålla en balanserad servicenivå i rikets olika kommuner i framtiden.

Utbildning

I takt med arbetslivets professionalisering ökar kraven på utbildning. Den globaliserade världen innebär att konkurrensen inte endast handlar om löner, utan även om kunskap och idéer. En regions utbildningsnivå är därmed en indikator över dess konkurrenskraftighet och tillgång till humankapital. En utbildad befolkning skapar förutsättningar att utveckla en kunskapsdriven ekonomi och är också ett mått på en regions innovationspotential.

Befolkningens utbildningsnivå i Småland och öarna

Befolkningens utbildningsnivå, NUTS-2 regionerna 2011 (25-64 år)

	Förgymnasial		Gymnasial		Eftergymnasial		Forskarutbildning		Uppgift saknas	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Stockholm	13.6%	11.7%	39.1%	41.1%	43.7%	57.5%	2.0%	1.6%	2.9%	2.2%
Östra Mellansverige	15.9%	14.0%	52.1%	51.4%	31.8%	46.8%	1.8%	1.4%	1.3%	1.3%
Småland och öarna	19.6%	14.7%	54.7%	56.6%	28.3%	44.9%	0.5%	0.4%	1.4%	1.2%
Sydsverige	15.9%	13.9%	46.7%	48.4%	35.1%	50.7%	1.6%	1.2%	2.6%	2.1%
Västsverige	16.5%	13.7%	49.0%	50.1%	34.1%	50.3%	1.3%	1.0%	1.5%	1.3%
Norra Mellansverige	17.2%	13.9%	59.3%	56.6%	25.8%	43.1%	0.5%	0.4%	1.2%	1.2%
Mellersta Norrland	15.2%	11.2%	59.0%	54.4%	28.5%	45.1%	0.5%	0.4%	1.1%	1.0%
Övre Norrland	12.0%	8.9%	59.3%	48.9%	32.3%	45.7%	1.8%	1.3%	1.1%	0.9%

Källa: SCB och egna bearbetningar

Den övergripande utbildningsnivån hos de boende i Småland och öarna är låg. I jämförelse med övriga regioner framträder att regionen har den högsta andelen av befolkningen mellan 25-64 år med förgymnasial utbildning som högst uppnådda utbildningsnivå. Främst är det storstadsregionerna som har en hög utbildningsnivå vilket belyser det faktum att en befolknings utbildningsnivå kan förstås utifrån den lokala arbetsmarknadens utformning. Att det råder en hög differens mellan kvinnors och mäns utbildningsnivåer kan förklaras med samma resonemang som förklarar differensen mellan regioners utbildningsnivå: Kvinnor verkar i högre utsträckning än män inom branscher som kräver gymnasial- eller eftergymnasial utbildning. Då kvinnor i högre utsträckning än männen arbetar inom den offentliga sektorn med vård- och omsorg och utbildning får detta genomslag i benägenheten till att utbilda sig. Männen däremot arbetar främst inom tillverkningssektorn som traditionellt sett inte har ställt samma formella utbildningskrav.

Senare års lågkonjunkturer har medfört att det enligt Arbetsförmedlingens prognos för 2013 råder ett överskott på maskinoperatörer men att det däremot råder ett underskott på civilingenjörer. Kunskapsklyftan är något som OECD lyfter upp i sin rapport *Territorial Reviews – Småland-Blekinge* och denna klyfta handlar inte enbart om en matchningsproblematik utan även om att bryta sociala normer där man tidigare förväntade sig att det skulle finnas arbete tillgängligt på orten inom industrin utan direkta utbildningskrav. Ett viktigt led i detta arbete är de regionala kompetensplattformarna som syftar till att kartlägga de lokala arbetsmarknadernas framtida behov för att ha en säkrare grund att utgå från när det gäller vilka utbildningar som leder till jobb.

Befolkningens utbildningsnivå, länen och riket 2011 (25-64 år)

	Förgymnasial			Gymnasial			Eftergymnasial			Forskarutbildning		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Kronobergs län	18.2%	12.1%	15.2%	50.3%	46.4%	48.4%	29.0%	39.7%	34.2%	0.6%	0.4%	0.5%
Gotlands län	19.0%	12.5%	15.8%	54.3%	50.2%	52.3%	25.5%	36.4%	31.0%	0.5%	0.3%	0.4%
Kalmar län	19.6%	12.9%	16.3%	53.5%	49.5%	51.6%	25.3%	36.4%	30.7%	0.4%	0.3%	0.4%
Jönköpings län	20.3%	13.8%	17.1%	51.6%	48.4%	50.1%	26.5%	36.5%	31.4%	0.4%	0.3%	0.4%
Riket	15.7%	11.8%	13.8%	47.7%	43.2%	45.5%	33.3%	42.7%	38.0%	1.4%	0.9%	1.2%

Källa: SCB och egna bearbetningar

Det råder inomregionala skillnader när det gäller utbildningsnivåer hos befolkningen. Kronobergs läns befolkning har den högsta utbildningsnivån följt av Jönköpings, Gotlands-, och Kalmar län. De lokala universiteten bidrar till den generella utbildningsnivån i regionerna, både i form av högkvalificerade tjänster men även genom att attrahera studenter till regionerna. Att befolkningen i Kronobergs län har en eftergymnasial utbildning i större utsträckning än i övriga län kan förklaras med att länet har en något större tjänstesektor än övriga län inom regionen.

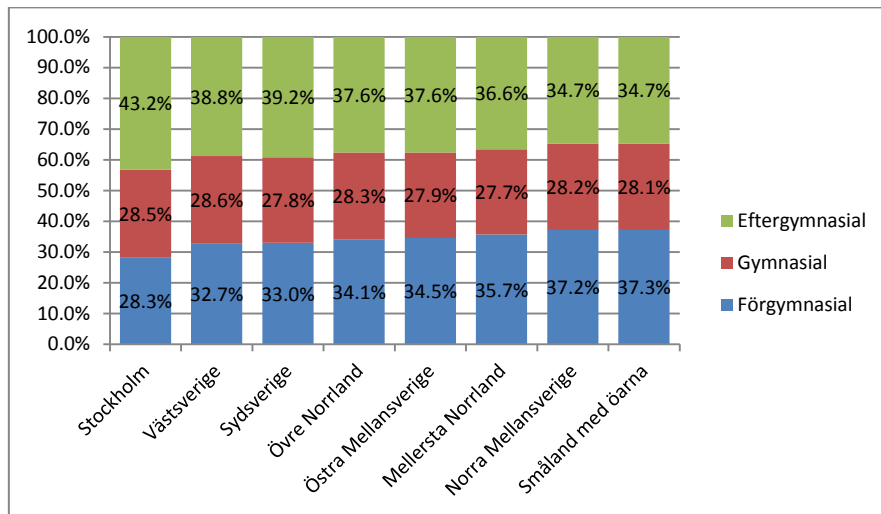
Könsskillnaderna mellan kvinnors och mäns utbildningsnivåer inom länen är påfallande och större än i riket. Männen har i större utsträckning än kvinnorna förgymnasial utbildningsnivå som högst uppnådda nivå, samtidigt som kvinnorna är överrepresenterade när det gäller eftergymnasial utbildning. I rapporten *Kvinnor och män i högskolan* författad av Högskoleverket diskuteras de könsmässiga skillnaderna i utbildningsnivåer och hur de sammanhör med arbetsmarknadens könsstrukturer.

I rapporten konstateras att av rikets studenter går endast 25 % utbildningar med en jämn könsrepresentation. Övriga utbildningar har en tydligare könsskillnad och i rapporten sammanfattas förhållandet med att ”... förenklat kan man säga att männen väljer teknisk utbildning och kvinnorna väljer utbildningar som leder till yrken inom skola, vård och omsorg”. Detta förhållande får särskilt tydligt genomslag i en region likt Småland och öarna – som i grunden har tydliga könsskillnader på arbetsmarknaden i linje med det traditionella genuskontraktet. Könsssegregeringen i den högre utbildningen är ett tecken på att traditioner, normer och könsmonster i många fall fortfarande lägger stora hinder i vägen för ett friare val av utbildning och karriär.

På kommunal nivå råder det relativt tydliga skillnader mellan befolkningens utbildningsnivåer. I de mål EU har satt upp för år 2020 anges att av befolkningen i åldersgruppen 30-34 år ska mellan 40-45 % inneha en eftergymnasial utbildning – i dagsläget uppnår endast sju av 34 kommuner i länen detta mål. I de tre största kommunerna – Jönköping, Växjö och Kalmar – har hälften eller mer av befolkningen i denna ålder en eftergymnasial utbildning. Lägst utbildning i denna åldersgrupp har befolkningen i kommuner med en stor tillverkningssektor, exempel på sådana kommuner är; Gnosjö, Gislaved, Markaryd och Hultsfred. Dessa inomregionala skillnader understryker den spårbundenhet som finns gällande befolkningens benägenhet till att utbilda sig och den lokala arbetsmarknadens utformning och dess kompetenskrav.

Utbildningsnivån på arbetsmarknaden och demografiska konsekvenser i Småland och öarna

De sysselsattas utbildningsnivå, NUTS 2 regionerna 2011 (20-64 år)

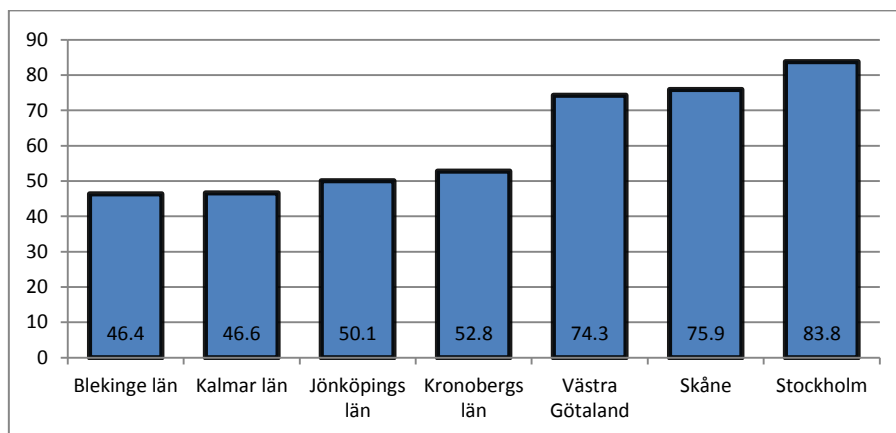

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

Sambandet mellan befolkningens utbildningsnivå och den lokala arbetsmarknadens utformning framgår av ovan diagram. Småland och öarna är den region där de sysselsatta har den lägsta utbildningsnivån, vilket indikerar kunskapsinnehållet i produktionen. I de regioner där den sysselsatta befolkningen har en hög utbildningsnivå utgör tjänstesektorn en större andel av arbetsmarknaden än i övriga regioner.

De ökade kompetenskraven på arbetsmarknaden innebär höjda trösklar för de individer som nu ska inträda på arbetsmarknaden. I takt med arbetsmarknadens professionalisering minskar de yrken som definieras som "förgymnasiala" till förmån för gymnasiala- och eftergymnasiala yrken. Detta sker genom två olika processer: Dels ökar kunskapskraven inom tillverkningssektorn som en följd av att kunskapsinnehållet i produktionen blir en allt viktigare konkurrenskomponent i takt med att låglöneländerna utkonkurrerar enkel produktion som främst tävlar genom lönesättning. Dels ökar också kunskapskraven på arbetsmarknaden genom att de nya branscher som växer inom tjänstesektorn fram ställer höga kompetenskrav.

Hemortslän år 2010 för dem som tog examen vid universitet i Småland-Blekinge 2007/2008

Källa: OECD

I rapporten *Territorial Reviews – Småland-Blekinge* menar OECD att det pågår en begåvningsflykt från Småland-Blekinge. En indikator över detta fenomen är hur många av de som erhåller en eftergymnasial examen i något av länen som bor kvar i länet tre år efter examenstillfället. Diagrammet visar att storstadsregionerna har en större förmåga att bibehålla studenter efter deras examen än länen i Småland-Blekinge. OECD:s förklaring till detta är att de lokala arbetsmarknaderna i Småland-Blekinge inte i tillräcklig grad appellerar till studenterna. Begåvningsflykten från regionen innebär en komplex problematik. För att kunna omstrukturera regionernas arbetsmarknader till mer kunskapsdrivna ekonomier krävs det en helhetssyn på regionens attraktivitetsarbete:

Anpassningen av de fyra länens industriella struktur kommer att kräva en inledande förändring av tillgången på lokal arbetskraft och dess egenskaper, men detta kommer inte att inträffa såvida inte kvalificerade arbetare tycker att Småland-Blekinge är en attraktiv region att bo och arbeta i. De strukturella och demografiska förändringarna av den lokala industrin och den lokala arbetsmarknaden måste ske samtidigt om regionen ska kunna gå en mer strategisk och hållbart konkurrenskraftig framtid till mötes.

Utifrån ovan citat framgår att nuvarande förhållande är ytterst komplext i den meningen att om regionen ska lyckas omstrukturera sitt näringsliv krävs tillgång till humankapital. Men för att attrahera humankapital i form av studenter som erlagt examen i regionen att stanna kvar krävs en existerande arbetsmarknad som söker deras kompetenser. Förhållandet identifierar den omställningsproblematik som kan uppstå under en strukturuomvandling.

Gymnasial utbildning och övergångsfrekvens till högskola i Småland och öarna

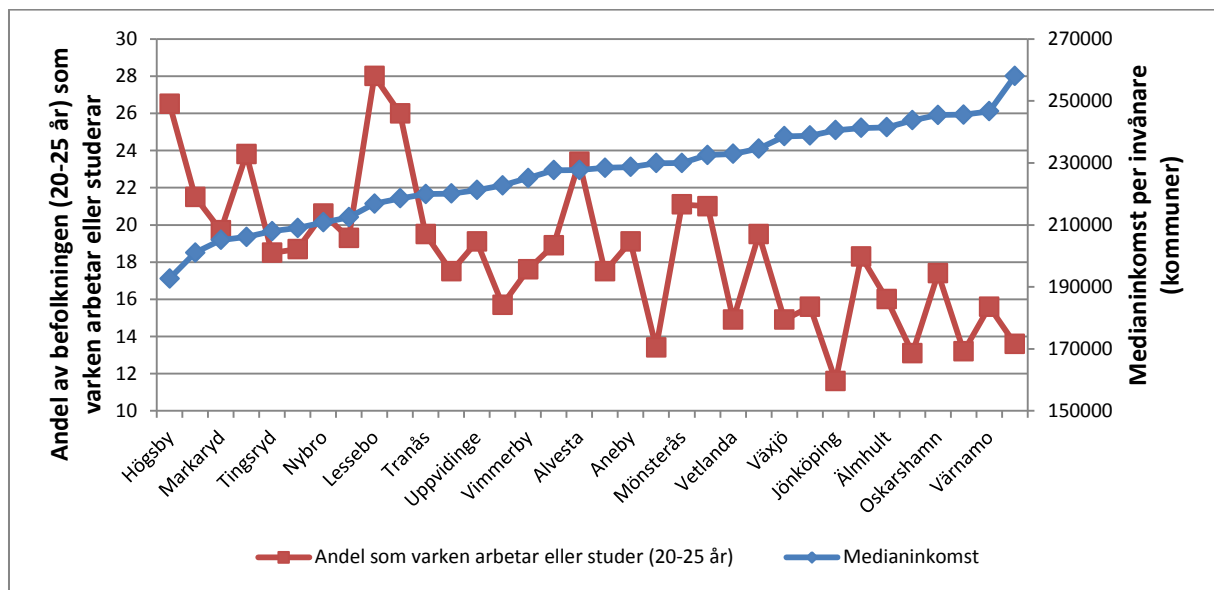
Andel av befolkningen med fullföljd gymnasial utbildning och övergångsfrekvens till högskolan, länen, årsgenomsnitt 2004-2012

	Fullföljd utb. inom 4 år, andel (%) av nybörjare totalt.	Övergång till högskolan inom 3 år efter avslutad utbildn.	Fullföljd gymnasial utbildning, andel av 20-åringar	Grundlägg behörighet t univ (%) av invånare 20 år.
Jönköpings län	80.1	40.9	76.7	68.6
Gotlands län	78.7	32.7	77.0	71.4
Kronobergs län	78.7	43.3	76.1	67.7
Kalmar län	78.6	43.3	75.4	66.9
Riket totalt	75.8	43.3	72.2	63.8

Källa: Skolverket

Samtliga län inom regionen ligger över riksnivån när det gäller gymnasieelevernas resultat och genomströmning. Av eleverna i länet så har mellan 78-80 % av eleverna som påbörjat en gymnasieutbildning genomfört den inom fyra år vilket är en högre andel än i riket. Länen har i jämförelse med riket även en hög andel med fullföljd gymnasieutbildning. Vidare så har Kronobergs- och Kalmar län en övergångsfrekvens till högskolestudier i linje med riksgenomsnittet men Jönköpings- och Gotlands län har en lägre frekvens. Dock kvarstår faktumet att över 20 % av länens 20-åringar inte innehar en fullföljd gymnasial utbildning vilket innebär att tröskeln till egen försörjning ökar drastiskt och därmed risken att hamna i utanförskap.

Andel av befolkningen i % (20-25 år) som varken arbetar eller studerar och kommunens medianinkomst, kommunerna 2011

Källa: SCB och egna bearbetningar

I den offentliga utredningen *Ungdomar utanför gymnasieskolan* framkommer att varje år det ungefär 17 000 unga i åldrarna 16-19 år som varken arbetar eller studerar. I samma utredning presenteras statistik som visar att 8 % av de med utländsk bakgrund i åldrarna 16-19 år varken arbetade eller studerade under 2010 – samma siffra för de med svensk bakgrund var 3 %. Vidare påvisas att det är främst män som varken arbetar eller studerar, även om skillnaden endast uppgår till en procentenhet. Däremot visar utredningen att boendekommun har stor betydelse för att förklara varför en del ungdomar varken arbetar eller studerar:

Tidigare studier har visat att risken för att varken arbeta eller studera har ett starkt samband med var den unge bor. Ungdomar som bor i socioekonomiskt resurssvaga områden har stora svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden och i dessa områden är andelen som varken arbetar eller studerar hög. Resultat från tidigare studier visar dessutom att risken att vara kvar i inaktivitet kvarstår även i ett längre tidsperspektiv. Vid en uppföljning sju år senare kvarstår en överrisk att varken arbeta eller studera för ungdomar i ekonomiskt resurssvaga områden.

I diagrammet ovan syns en glidande skala – ju längre åt höger man följer den blå linjen desto lägre andel av ungdomarna som varken arbetar eller studerar. Följer man den blå linjen åt vänster ser man istället det motsatta förhållandet. Diagrammet visar på så sätt – dock med vissa variationer – en form av samband mellan ungdomars studiebenägenhet och boendekommunens socioekonomiska position (här mätt i medianinkomst).

Att studieintensitet har ett direkt samband med socioekonomiska faktorer framkommer även i andra rapporter som undersökt ämnet. SCB konstaterar i rapporten *Högskolenybörjare 2011/12* att föräldrarnas utbildningsnivå i stor utsträckning påverkar deras barns benägenhet till att söka sig till en eftergymnasial utbildning. Av de ungdomar som kom från ett hem med föräldrar som har förgymnasial utbildning som högst uppnådda utbildningsnivå valde 21 % eftergymnasiala studier – motsvarande siffra för ungdomar med föräldrar som genomgått forskarutbildning var 84 %. I regioner med låg utbildningsnivå likt Småland och öarna är det därför viktigt att arbeta proaktivt för att säkra ett livslångt lärande och särskilt uppmärksamma socioekonomiskt svaga områden. I takt med att arbetsmarknaden professionaliseras och utbildningskraven höjs ökar risken för ett livslångt utanförskap vid icke fullföljda studier – detta särskilt i regioner med en tradition av en hög andel lågkvalificerade yrken inom exempelvis tillverkningsindustrin.

Av de 34 kommuner som finns inom länet ligger 35 % av dem under riksnivån gällande andelen av den 20-åriga befolkningen med en fullföljd gymnasieutbildning och 65 % av kommunerna har en lägre övergångsfrekvens till högskolestudier än vad riket har. Mullsjö-, Habo- samt Kalmar kommun har den högsta andelen 20-åringar med en fullföljd gymnasieutbildning (~84-85 %) och lägst andel har Gnosjö, Vaggeryd samt Uppvidinge (56-66 %). Högst övergångsfrekvens till högskola har kommunerna Gnosjö, Älmhult samt Högsby (47-54 %) och lägst har Borgholm, Torsås och Lessebo (26-32 %). Gnosjö kommun sticker således ut i sammanhanget genom att ha den lägsta andelen 20-åringar med fullföljd gymnasieutbildning men samtidigt den högsta övergångsfrekvensen till eftergymnasial utbildning.

Näringsliv och arbetsmarknad

Under flera decennier har västvärldens arbetsmarknad förändrats. Med 1970-talets oljekriser skedde omfattande industrinedläggningar och samma utveckling fortsatte som en följd av nittiotalskrisen. Att tillverkningsindustrins omfattning i västvärlden minskar beror på en ökad konkurrens i och med globaliseringen och omfattande rationaliseringar i framställningsprocessen. De tekniska landvinningarna som har gjorts inom tillverkningssektorn har inneburit att färre behövs för att producera samma värde som förut samtidigt som frihandeln har medfört att stora delar av den produktion som tidigare var förlagd till västvärlden idag har outsourcats till låglöneländer. Denna arbetsmarknadsförvandling brukar benämnas som en strukturomvandling, vilket innebär varaktiga förändringar av sysselsättningsstrukturen.

En strukturell omvandling är på sikt av godo, särskilt ur ett nationellt perspektiv – den renderar i ett effektivare användande av resurser. Men för vissa regioner, som varit framgångsrika inom den bransch som nu är på nedgång, kan omvandlingen innebära betydande omställningsproblem när arbetskraften ska slussas från en mindre produktiv sektor till en annan. Det är i detta skede regionala obalanser uppstår. Tecken på regionala obalanser har visat sig under de senaste årens lågkonjunktur.

Tillväxtanalys belyser hur en stor befolkningsstorlek och en positiv sysselsättningsutveckling har ett tydligt samband. Detta beror på att den nya ekonomi som växer fram drar nytta av så kallade ”agglomerationsfördelar”; vilket innebär att tätheten som återfinns i befolkningstäta arbetsmarknadsområden innehar mekanismer som ökar förutsättningarna för tillväxt. Sådana mekanismer är exempelvis att befolkningstäta områden borgar för hög tillgång till humankapital, snabbare spridning av kunskap mellan olika delar av ekonomin samt ett ökat mått av samarbete mellan aktörerna så att de har större möjlighet att specialisera sig i produktionen. I glesare regioner är det därför viktigt med en god infrastruktur som sammanbinder de regionala tillväxtmotorerna.

Branschstrukturer i Småland och öarna

Fördelningen av de sysselsatta efter bransch, NUTS2 regionerna 2011 (dagbefolkning 20-64 år)

	Stockholm	Östra Mellansverige	Småland och öarna	Sydsverige	Västsverige	Norra Mellansverige	Mellersta Norrland	Övre Norrland	Riket
Jordbruk, skogsbruk och fiske	0.39%	2.40%	4.01%	2.37%	2.05%	3.55%	4.52%	3.82%	2.23%
Tillverkning och utvinning	6.87%	15.63%	21.02%	12.31%	15.60%	17.57%	11.36%	13.68%	13.38%
Energiförsörjning; miljöverksamhet	0.75%	1.09%	1.04%	1.01%	1.11%	1.07%	1.29%	1.35%	1.02%
Byggverksamhet	6.19%	7.44%	6.39%	7.20%	6.88%	7.81%	7.59%	8.17%	6.97%
Handel	13.52%	11.15%	11.26%	13.41%	13.31%	10.69%	10.10%	9.26%	12.30%
Transport och magasinering	5.40%	4.35%	5.06%	5.03%	5.26%	4.44%	5.28%	4.91%	5.02%
Hotell- och restaurangverksamhet	3.94%	2.64%	2.57%	2.87%	3.08%	2.96%	3.13%	2.70%	3.12%
Information och kommunikation	7.53%	2.33%	2.02%	3.23%	2.84%	1.84%	3.00%	2.48%	3.80%
Finans- och försäkringsverksamhet	4.48%	1.03%	1.04%	1.33%	1.26%	0.86%	2.04%	1.19%	2.00%
Fastighetsverksamhet	1.54%	1.61%	1.29%	1.64%	1.56%	1.52%	1.46%	1.35%	1.53%
Företagstjänster	15.60%	10.36%	7.27%	11.43%	10.48%	8.08%	8.53%	8.71%	11.20%
Offentlig förvaltning och försvar	6.14%	5.68%	4.66%	5.30%	4.96%	5.81%	7.20%	6.12%	5.60%
Utbildning	9.66%	11.38%	9.77%	10.91%	10.19%	9.84%	10.39%	11.67%	10.36%
Vård och omsorg; sociala tjänster	12.15%	17.72%	17.35%	16.39%	16.15%	18.15%	18.08%	19.40%	15.96%
Kulturella och personliga tjänster	5.17%	4.09%	3.61%	4.16%	4.05%	4.30%	4.51%	3.86%	4.34%
Okänd verksamhet	0.65%	1.10%	1.62%	1.41%	1.23%	1.51%	1.51%	1.32%	1.17%

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

Småland och öarna har den största tillverkningssektorn av Sveriges NUTS-2 regioner och en relativt liten andel av den sysselsatta befolkningen inom den privata tjänstesektorn (här definierad som information- och kommunikation, finans, fastighet och företagstjänster) i jämförelse med övriga regioner. Högst andel inom denna sektor har Stockholmsregionen där drygt 29,1 % av de sysselsatta verkar inom denna sektor – samma siffra för Småland och öarna är 11,6 %. Regionens näringslivsstruktur innebär en hög sårbarhet. En diversifierad arbetsmarknad innebär att riskerna under en lågkonjunktur sprids, men en mer koncentrerad arbetsmarknad innebär större risker om den enskilda branschen drabbas.

Regionens stora beroende av låg- till medelteknologiska industriproducenter – ofta underleverantörer – innebär en hög grad av konjunktürkänslighet och en central framtidsutmaning för den regionala ekonomin. Därför behöver en diversifiering av regionens näringsliv ske genom att få fler branscher att växa och därmed öka riskspridningen, men också tillverkningssektorn behöver ta ett kliv upp i värdekedjan och bli mer högteknologisk för att stärka konkurrenskraften gentemot låglöneländer som idag konkurrerar inom samma segment som regionens tillverkningsindustri.

Fördelningen av de sysselsatta efter bransch, länen och riket 2011 (dagbefolkning 20-64 år)

	Jönköpings län	Kronobergs län	Kalmar län	Gotlands län	Småland och öarna	Riket
Jordbruk, skogsbruk och fiske	3.1%	4.0%	4.8%	6.7%	4.0%	2.2%
Tillverkning och utvinning	24.2%	21.3%	19.4%	7.0%	21.0%	13.4%
Energiförsörjning; miljöverksamhet	0.8%	0.6%	1.9%	0.6%	1.0%	1.0%
Byggverksamhet	5.9%	6.0%	6.8%	9.0%	6.4%	7.0%
Handel	12.1%	11.7%	10.0%	9.4%	11.3%	12.3%
Transport och magasinering	5.6%	5.1%	4.2%	4.7%	5.1%	5.0%
Hotell- och restaurangverksamhet	2.3%	2.2%	2.8%	4.4%	2.6%	3.1%
Information och kommunikation	1.6%	3.4%	1.6%	1.4%	2.0%	3.8%
Finans- och försäkringsverksamhet	0.7%	1.3%	0.9%	2.5%	1.0%	2.0%
Fastighetsverksamhet	1.2%	1.2%	1.5%	1.6%	1.3%	1.5%
Företagstjänster	6.9%	7.7%	7.5%	6.8%	7.3%	11.2%
Offentlig förvaltning och försvar	4.5%	3.8%	4.6%	8.6%	4.7%	5.6%
Utbildning	9.6%	9.6%	10.1%	10.2%	9.8%	10.4%
Vård och omsorg; sociala tjänster	17.1%	16.5%	18.5%	17.4%	17.4%	16.0%
Kulturella och personliga tjänster m.m.	3.2%	3.5%	3.6%	6.4%	3.6%	4.3%
Okänd verksamhet	1.1%	2.1%	1.7%	3.2%	1.6%	1.2%

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

Av länen har Jönköpings-, Kronobergs- samt Kalmar län liknande branschstrukturer med en hög koncentration av de anställda inom tillverkningssektorn vilket blir än tydligare vid jämförelse med riket. Gotlands län har dock en mer diversifierad arbetsmarknad med tyngpunkt på service- och turism. Länet har även en högre andel anställda – än riket och länen – inom finans- och försäkringsverksamhet och offentlig förvaltning och försvar som en följd av de utlokaliserade statliga verk som finns i länet. I jämförelse med riket har samtliga län inom Småland och öarna en hög andel anställda inom jord-, fiske- och skogsbrukssektorn vilket är särskilt framträdande i Gotlands län. Länet har även en hög andel av de sysselsatta inom personliga- och kulturella tjänster, vilket av Regeringen utpekats som en framtidssektor.

Länen har i jämförelse med riket en lägre andel av de sysselsatta inom de privata tjänstenäringarna. Av länen har Kronobergs län en något större andel anställda inom de privata tjänstenäringarna samtidigt som de övriga länen har en något större andel anställda inom den offentliga sektorn. Främst har Kronobergs län en högre andel anställda inom information- och kommunikation, men också inom företagstjänster.

På kommunal nivå råder det stora skillnader mellan kommunernas sysselsättningsstruktur. En del kommuner är utpräglade brukskommuner där över hälften av den sysselsatta befolkningen är verksam inom den varuproducerande sektorn – vilket kan jämföras med riksnivån på 23,6 %. Exempel på kommuner med en stor andel av de sysselsatta inom tillverkningssektorn är Gnosjö, Gislaved, Uppvidinge och Högsby. De tre största kommunerna inom regionen – Kalmar, Jönköping och Växjö – har de största service- tjänstesektorerna (79-83 %) följt av Gotlands kommun som har 77,5 % av de sysselsatta inom sektorn.

***Könsfördelningen av de sysselsatta inom branscherna, Småland och öarna och riket 2011
(dagbefolkning 20-64 år)***

	Småland och öarna		Riket	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Jordbruk, skogsbruk och fiske	77.9%	22.1%	77.1%	22.9%
Tillverkning och utvinning	75.9%	24.1%	76.2%	23.8%
Energiförsörjning; miljöverksamhet	81.1%	18.9%	76.9%	23.1%
Byggverksamhet	92.8%	7.2%	91.8%	8.2%
Handel	55.6%	44.4%	55.1%	44.9%
Transport och magasinering	78.4%	21.6%	77.7%	22.3%
Hotell- och restaurangverksamhet	42.5%	57.5%	46.7%	53.3%
Information och kommunikation	66.8%	33.2%	69.3%	30.7%
Finans- och försäkringsverksamhet	46.6%	53.4%	47.7%	52.3%
Fastighetsverksamhet	67.0%	33.0%	62.6%	37.4%
Företagstjänster	57.3%	42.7%	56.5%	43.5%
Offentlig förvaltning och försvar	43.1%	56.9%	44.0%	56.0%
Utbildning	23.4%	76.6%	25.4%	74.6%
Vård och omsorg; sociala tjänster	15.7%	84.3%	17.5%	82.5%
Kulturella och personliga tjänster m.m.	43.7%	56.3%	42.6%	57.4%
Okänd verksamhet	37.5%	62.5%	41.0%	59.0%

Källa: SCB och egna bearbetningar

Arbetsmarknaden är könssegregerad vilket avspeglas både på regional- och nationell nivå. Kvinnor arbetar primärt inom offentlig sektor med vård- och omsorg eller utbildning, samtidigt som männen primärt arbetar inom privat sektor med tillverkning- och byggverksamhet. Några av de privata tjänstenäringarna är dock mer jämställda än de klassiska tillverkningssektorerna. Men fortsatt råder en könsmissig skillnad även inom de näringarna, om än inte lika påtaglig. Den snedvridna könsrepresentationen avspeglar de normer som ligger till grund för individers utbildnings- och yrkesval. I framtiden krävs att fler individer genomför könsöverskridande utbildnings- och yrkesval för att möta det framtida kompetensbehovet som kommer att uppstå inom exempelvis vård- och omsorgssektorn.

Den privata sektorn i regionen utgörs till stor del av mansdominerade yrken inom tillverkningssektorn, men denna sektor är under omvandling och allt fler yrken som kräver IT-kompetenser växer fram inom

branschen. Detta är en utveckling som måste marknadsföras för att attrahera fler kvinnor till att arbeta i den privata sektorn. Samtidigt behöver näringslivet diversifieras så att kvinnor med akademisk examen kan erbjudas ett relevant jobb inom den privata sektorn och inte endast inom den offentliga sektorn.

Könsfördelningen av de sysselsatta inom branscherna, länen 2011 (dagbefolkning 20-64 år)

	Jönköpings län		Kronobergs län		Kalmar län		Gotlands län	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna	Man	Kvinna	Man	Kvinna
Jordbruk, skogsbruk och fiske	76.8%	23.2%	76.1%	23.9%	79.3%	20.7%	80.9%	19.1%
Tillverkning och utvinning	73.5%	26.5%	79.1%	20.9%	77.1%	22.9%	79.7%	20.3%
Energiförsörjning; miljöverksamhet	82.4%	17.6%	80.6%	19.4%	80.0%	20.0%	85.4%	14.6%
Byggverksamhet	92.7%	7.3%	92.1%	7.9%	93.6%	6.4%	92.3%	7.7%
Handel	57.6%	42.4%	55.8%	44.2%	52.2%	47.8%	53.2%	46.8%
Transport och magasinering	77.0%	23.0%	77.7%	22.3%	82.5%	17.5%	77.5%	22.5%
Hotell- och restaurangverksamhet	41.9%	58.1%	40.4%	59.6%	43.1%	56.9%	46.5%	53.5%
Information och kommunikation	73.0%	27.0%	63.3%	36.7%	62.6%	37.4%	71.3%	28.7%
Finans- och försäkringsverksamhet	46.7%	53.3%	49.1%	50.9%	45.2%	54.8%	43.7%	56.3%
Fastighetsverksamhet	68.0%	32.0%	66.7%	33.3%	65.2%	34.8%	69.5%	30.5%
Företagstjänster	57.9%	42.1%	57.3%	42.7%	56.8%	43.2%	55.1%	44.9%
Offentlig förvaltning och försvar	45.8%	54.2%	39.2%	60.8%	42.7%	57.3%	41.1%	58.9%
Utbildning	22.09%	77.91%	23.98%	76.02%	24.02%	75.98%	26.98%	73.02%
Vård och omsorg; sociala tjänster	15.09%	84.91%	16.31%	83.69%	15.56%	84.44%	18.17%	81.83%
Kulturella och personliga tjänster	42.41%	57.59%	43.74%	56.26%	43.19%	56.81%	49.04%	50.96%
Okänd verksamhet	40.77%	59.23%	34.48%	65.52%	40.92%	59.08%	30.33%	69.67%

Källa: SCB och egna bearbetningar

Även inom länen råder en könssegregerad arbetsmarknad. Tillverkningssektorn är inom samtliga län klart mansdominerad samtidigt som branscherna vård- och omsorg och utbildning är kvinnodominerade. Mellan dessa direkta motpoler återfinns branscher inom service- och privata tjänstenäringsar som är betydligt mer jämställda med hänsyn till könsrepresentation. Gotlands län har en något mer jämställd arbetsmarknad där könssegregationen på arbetsmarknaden inte är lika iögonfallande som i övriga län. En förklaring till detta är att länets sysselsättningsstruktur främst utgörs av branscher som inte är lika traditionellt bundna vid vissa specifika könsnormer, exempelvis handel och hotell- och restaurang. Länens olika näringsstrukturer och könsskillnader på arbetsmarknaden kan förstås utifrån de genuskontrakt som diskuterades i rapportens inledning, där Gotlands län framträder genom att ha ett mer otraditionellt genuskontrakt i jämförelse med övriga län.

Fördelningen av de sysselsatta efter arbetsställets storlek, NUTS-2 regionerna 2011, (dagbefolkning 20-64 år)

	1-4 anställda	5-9 anställda	10-49 anställda	50-249 anställda	250 eller fler anställda
Stockholm	10.5%	8.7%	27.9%	26.5%	26.3%
Östra Mellansverige	9.7%	9.6%	30.4%	28.4%	21.9%
Småland och öarna	9.6%	9.7%	32.3%	29.9%	18.5%
Sydsverige	10.1%	9.3%	30.4%	29.5%	20.7%
Västsverige	9.7%	9.4%	29.9%	28.2%	22.7%
Norra Mellansverige	10.0%	10.3%	31.5%	27.9%	20.4%
Mellersta Norrland	10.8%	11.1%	32.2%	28.0%	17.8%
Övre Norrland	9.8%	10.1%	31.8%	28.9%	19.5%
Riket	10.0%	9.4%	30.1%	28.1%	22.3%

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

Sysselsättningsstrukturen i relation till arbetsställets storlek visar att Småland och öarna har en stor andel av de sysselsatta inom medelstora arbetsställen. I jämförelse med övriga regioner innehåller Småland och öarna den högsta andelen av de sysselsatta inom arbetsställen som har 10-249 anställda. Att en hög andel av de sysselsatta verkar inom små- och medelstora företag borgar för en hög omställningsförmåga när det gäller produktion och omläggning av verksamheter. Framtidens tillväxt spås att främst ske inom små- och

medelstora företag då de har större förutsättningar att parera de allt snabbare förändringstendenserna som följt med globaliseringen.

Entreprenörskraften är en av regionens främsta konkurrenskomponenter. Det finns en tradition av entreprenörskap i regionen som inte sällan gestaltas genom IKEA och Gnosjö-anda – vilka utgör två tydliga exempel över regionens företagsamhetsförmåga. Men för att öka den framtida konkurrenskraften och öka diversifieringen av det lokala näringslivet krävs att fler tjänste- och kunskapsintensiva företag startas.

Fördelningen av de sysselsatta efter arbetsställets storlek, länen och riket 2011, (dagbefolkning 20-64 år)

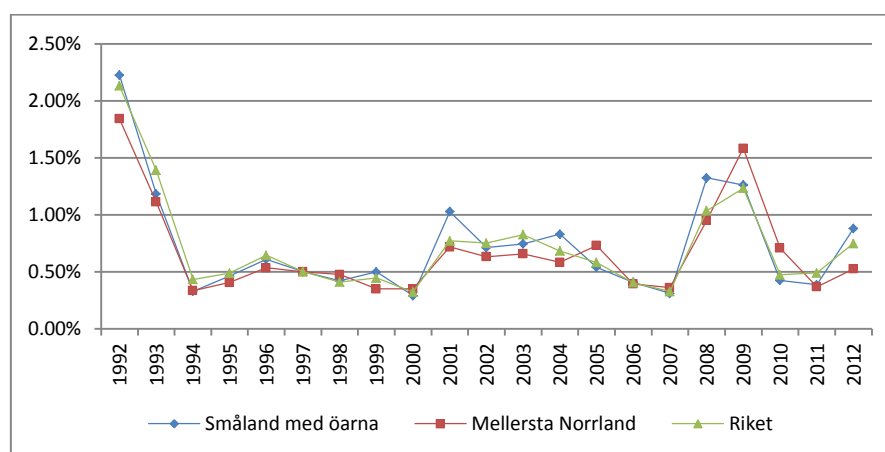
	1-4 anställda	5-9 anställda	10-49 anställda	50-249 anställda	250 eller fler anställda
Jönköpings län	8.7%	9.1%	31.8%	31.4%	19.0%
Kronobergs län	8.6%	9.3%	31.1%	30.3%	20.8%
Kalmar län	11.2%	10.8%	34.2%	28.6%	15.3%
Gotlands län	12.6%	11.6%	32.5%	24.3%	19.0%
Riket	10.0%	9.4%	30.1%	28.1%	22.3%

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

Kalmar län har den högsta andelen sysselsatta inom företag med färre än 250 anställda samtidigt som övriga län ligger ungefär två till tre procentenheter under riksnivån. Av länen inom regionen är det Kronobergs län som har den högsta andelen av de sysselsatta inom arbetsställen med fler än 250 anställda. Gotlands län har den största andelen av de sysselsatta inom småföretag, och Jönköpings län har den högsta andelen inom företag med 50-249 anställda. I kommunerna Oskarshamn, Eksjö, Älmhult samt Emmaboda arbetar mer än var fjärde sysselsatt på samma arbetsställe. I en mindre kommun kan en sådan koncentration och beroende till ett större företag skapa en stor sårbarhet samtidigt som företaget bidrar till tillväxt och utvecklingsmöjligheter för kommunen. De kommunerna med högst andel anställda inom företag med 1-49 anställda är Sävsjö, Högsby samt Borgholm.

Branschutveckling i Småland och öarna

Varselfrekvens, andel av befolkningen i yrkesför ålder (20-64 år) berörda av varsel, Småland och öarna 1992-2012

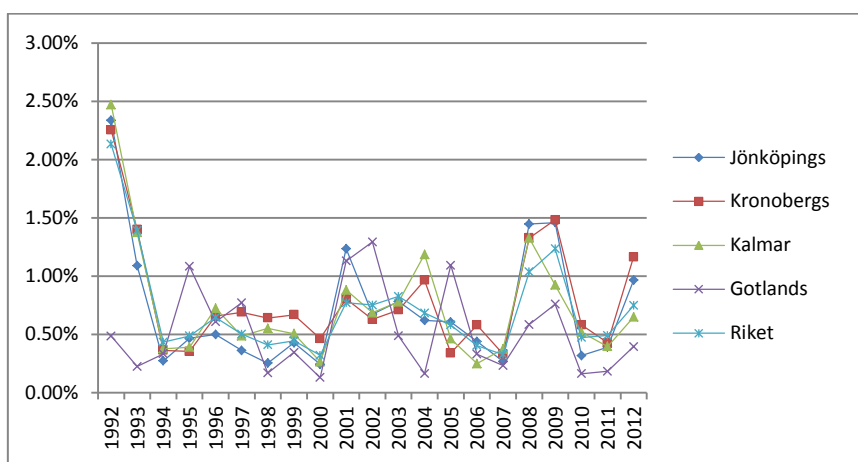
Källa: Arbetsförmedlingen och egna bearbetningar

Småland och öarnas ensidiga branschstruktur medför en hög konjunkturkänslighet. Under nittiotalskrisen och den förra krisen var varsselfrekvensen i länet hög. Anmärkningsvärt är att den senaste ekonomiska krisen synes ha påverkat Småland och öarna tidigare än övriga regioner då regionen hade högst

varsselfrekvens av alla regioner under 2008 men i linje med riket under 2009 då kriseffekterna briserade som värst. År 2010 och 2011 skedde en återhämtning i regionen och riket och varsselfrekvensen sjönk, men under 2012 har frekvensen återigen stigit och särskilt tydligt har denna nya varselvåg slagit mot Småland och öarna som hade högst varsselfrekvens av alla regioner under 2012.

Orsaken till att det främst är industritunga län och regioner som drabbats av den senare varselvågen är att exportindustrin påverkats kraftigt av en stark krona och en svagare europeisk köpkraft exempelvis från den viktiga handelspartnern Tyskland. Då Småland och öarna har en exportberoende- och sysselsättningsintensiv industri blir effekterna särskilt märkbara i regionen än i exempelvis regioner med större tjänstesektorer.

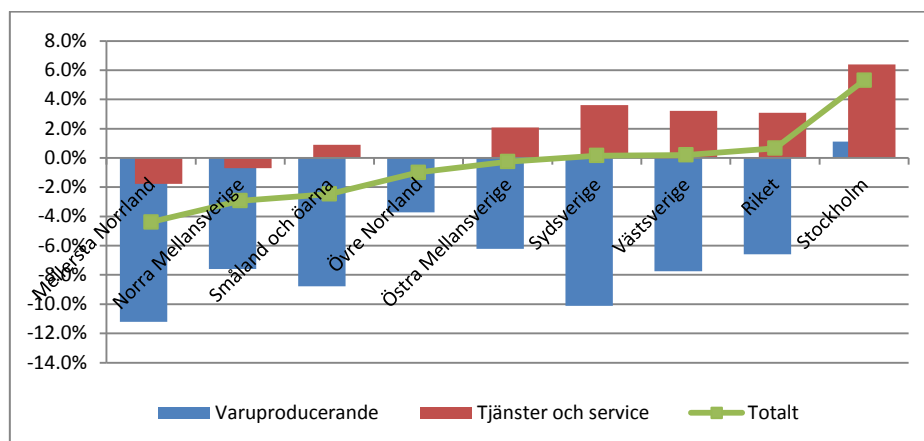
Varselfrekvens, andel av befolkningen i yrkesför ålder (20-64 år) berörda av varsel, länen och riket 1992-2012

Källa: Arbetsförmedlingen och egna bearbetningar

Kronobergs län har sedan den ekonomiska krisen under 2009 haft den högsta varsselfrekvensen av länen. Under 2012 hade Jönköpings- och Kronobergs län en högre frekvens än riket samtidigt som Kalmar- och Gotlands län hade en lägre frekvens. Då Gotlands län inte har samma industriberoende som övriga län blir länets konjunkturkänslighet inte lika hög. Däremot är förhållandet motsatt för övriga län och särskilt för Jönköpings- och Kronobergs län vars exportberoende verkstadsindustri uppvisar en hög konjunkturkänslighet som får genomslag i nivåerna på antalet varsel.

**Sysselsättningsförändringar efter bransch¹, grov nivå, NUTS-2 regionerna 2007-2011
(dagbefolkning 16-64 år)**

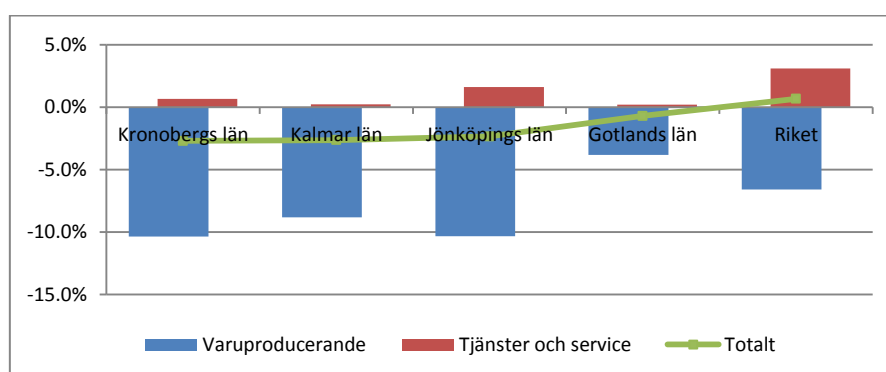

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

Under tidsperioden 2007-2011 minskade antalet sysselsatta i Småland och öarna med strax över 9 000 personer vilket är en procentuell minskning på 2,5 %. Främst är det storstadsregionerna som har klarat krisen förhållandevis väl sett till sysselsättning då tjänste- och servicesektorn inte har drabbats lika hårt av den ekonomiska krisen och Stockholmsregionens sysselsättningstillväxt på över 5 % är den i särklass starkaste utvecklingen i riket. Men i Småland och öarna där tjänste- och servicesektorn inte är lika sysselsättningsintensiv så har inte de bortfallna sysselsättningstillfällena inom den varuproducerande sektorn kompensats av tjänste- och servicesektorns tillväxt som i regionen uppgår till 0,9 %.

Ovan diagram avtäckar det samband mellan befolkningsstorlek och sysselsättningstillväxt som blivit allt tydligare under de senaste decennierna i takt med att en ny typ av service- och tjänsteekonomi växer fram – de regioner med demografiska utmaningar, likt Småland och öarna och Norrlandsregionerna, har också en svagare sysselsättningsutveckling än regioner med en starkare sysselsättningsutveckling. Även om diagrammet endast redovisar några års sysselsättningsutveckling identifierar det två trender: 1) en omslussning av arbetskraften sker mellan sektorer, och 2) den nutida sysselsättningsutvecklingen bör förstås i relation till den demografiska struktumvandling som pågår.

Sysselsättningsförändringar efter bransch, grov nivå, länen och riket 2007-2011 (dagbefolkning 16-64 år)

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

Inom länen går det att uttyda en liknande utveckling likt den som skett på nationell nivå under de senaste åren – en varuproducerande sektor med negativ sysselsättningsutveckling samtidigt som den service- och

¹ SNI-2007 Bokstavs nivå: Varuproducerande A-F, Tjänste- och servicesektor G-U

tjänstebaserade sektorn har haft en positiv sysselsättningsutveckling även under krisåsen. För länen i regionen innebär denna utveckling att antalet sysselsättningstillfällen totalt har minskat under perioden, då uppgången i tjänste- och service sektorn inte kompenserar nedgången i den varuproducerande sektorn. Gotlands län har haft den starkaste sysselsättningsutvecklingen – om än negativ – och Kronobergs län har haft den svagaste. Anledningen till Kronobergs negativa utveckling är att länet haft den kraftigaste nedgången inom tillverkningssektorn av de fyra länen. Av länen är det Jönköping som haft den starkaste tillväxten inom tjänste- och servicesektorn under den redovisade tidsperioden.

I tidigare delar av denna rapport har ett resonemang förts där geografisk täthet och en positiv sysselsättningstillväxt har en stark korrelation i takt med att en ny typ av sysselsättningsstruktur växer fram. Vid en anblick på den kommunala nivån visar det sig att resonemanget är applicerbart även inom Småland och öarna.

Av de 34 kommuner som finns inom länen har endast fyra av dem haft en positiv sysselsättningstillväxt under tidsperioden 2007-2011: Jönköpings-, Växjö- och Kalmar kommun utgör tillsammans med Mörbylånga kommun de positiva undantagen för regionen när det gäller sysselsättningsutveckling. Tre av (Jönköping, Växjö samt Kalmar) kommunerna har flera gemensamma komponenter: 1) de är regionala centrumstäder, 2) de innehar ett universitet eller högskola 3) de har en positiv befolkningsutveckling (även inrikes flyttnetto) 4) de har en näringsstruktur liknande rikets. Mörbylånga kommun utgör i denna kvartett en form av undantag.

Att så få kommuner inom regionen har haft en positiv sysselsättningsutveckling kan förklaras med att de har en näringslivsstruktur som kan definieras som sårbar och högst konjunkturkänslig. WSP gör årligen en sårbarhetsanalys över Sveriges kommuner där aspekter som sysselsättningsstruktur och demografisk utveckling vägs in. Symptomatiskt är att de kommuner inom Småland och öarna som rankas som minst sårbara är också de som har haft en positiv sysselsättningsutveckling. Exempelvis rankas Växjö-, Jönköpings och Kalmar kommun som minst sårbara och Emmaboda, Markaryd samt Oskarshamn som mest sårbara främst på grund av deras beroende till ett större företag i kommunen.

***Sysselsättningsförändringar efter bransch, fin nivå, NUTS 2 regionerna 2007– 2011
(dagbefolkning 16-64 år)***

	Stockholm	Östra Mellansverige	Småland och öarna	Sydsverige	Västsverige	Norra Mellansverige	Mellersta Norrländ	Övre Norrländ	Riket
Jordbruk, skogsbruk och fiske	4.9%	-0.2%	2.1%	-0.4%	2.6%	-2.4%	2.2%	0.2%	0.8%
Tillverkning och utvinning	-8.1%	-12.4%	-14.2%	-19.3%	-14.7%	-14.0%	-21.0%	-12.4%	-14.1%
Energiförsörjning; miljöverksamhet	10.1%	-2.2%	3.1%	3.3%	6.8%	-4.3%	2.4%	7.0%	3.7%
Byggverksamhet	12.5%	7.6%	6.7%	6.2%	8.1%	8.7%	-0.1%	12.1%	8.5%
Handel	3.3%	0.7%	-1.5%	3.2%	2.3%	-2.4%	-3.0%	-1.7%	1.5%
Transport och magasinering	0.1%	-1.4%	-3.1%	-1.3%	-2.0%	-3.2%	-3.4%	-2.2%	-1.5%
Hotell- och restaurangverksamhet	16.6%	10.7%	8.5%	14.8%	12.0%	8.5%	2.7%	1.2%	12.1%
Information och kommunikation	5.1%	0.7%	4.1%	-3.6%	1.9%	-6.4%	-8.6%	1.8%	2.0%
Finans- och försäkringsverksamhet	3.8%	-6.1%	-5.3%	-5.8%	-5.1%	-9.3%	-0.3%	-2.2%	-0.4%
Fastighetsverksamhet	0.1%	0.9%	2.5%	0.6%	2.4%	4.8%	0.4%	2.4%	1.4%
Företagstjänster	15.3%	9.5%	16.3%	18.4%	12.9%	17.0%	13.1%	16.2%	14.5%
Offentlig förvaltning och försvar	4.8%	-3.7%	1.7%	3.5%	3.0%	0.5%	-1.1%	1.6%	1.8%
Utbildning	6.9%	5.5%	-2.0%	2.0%	1.9%	-5.2%	-2.3%	-4.4%	2.1%
Vård och omsorg; sociala tjänster	4.9%	0.8%	-0.4%	-0.7%	1.7%	-2.7%	-4.4%	-0.6%	0.7%
Kulturella och personliga tjänster	7.3%	1.2%	-1.9%	3.5%	4.6%	-0.5%	-2.2%	-4.0%	3.0%
Okänd verksamhet	-35.5%	-20.1%	-6.1%	-0.7%	-17.4%	-20.8%	-26.0%	-22.7%	-18.4%
Totalt	5.61%	-0.25%	-2.41%	0.16%	0.20%	-2.84%	-4.20%	-0.98%	0.66%

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

På en finare näringsnivå framkommer att tillverknings- och utvinningssektorn har haft en kraftig tillbakagång under den redovisade tidsperioden. I relation till övriga regioner var inte minskningen av antalet anställda inom sektorn i Småland och öarna den kraftigaste procentuellt sett, men minskningen var

den största i relation till totalt antal anställda i regionen – vilket är en följd av att regionen är den mest industriberoende av samtliga regioner i Sverige sett till sysselsättningen.

Totalt minskade antalet sysselsättningstillfällen med 2,4 % under tidsperioden, vilket var den tredje största minskningen i landet – minskningen i Norra Mellansverige och Mellersta Norrland var större. Specifika näringsgrenar inom tillverkningssektorn som drabbats särskilt hårt under tidsperioden är ”övrig tillverkning” som minskade med 3 500 tjänster, under denna näringsgren ligger en hel del underleverantörstillverkning. Övriga branscher inom tillverkningssektorn som haft en kraftigt negativ sysselsättningsutveckling är trä- och möbelindustrin, pappersindustrin samt transpomedelstillverkningsindustrin.

Under tidsperioden har en del branscher dock haft en positiv utveckling. Främst är det den privata tjänstesektorn som har haft en väldigt stark utveckling och i relation till riket har regionen haft en starkare utveckling inom denna sektor. Exempelvis har Småland och Öarna haft en kraftig tillväxt inom näringarna företagstjänster och information- och kommunikation. Förklaringar till dessa näringars positiva tillväxt i regionen är att regionens IT-sektor – dataprogrammering – hade en positiv sysselsättningsutveckling på 34 % under tidsperioden. Andra framgångsrika näringsgrenar i regionen under denna tid var uthyrning och leasing, teknisk konsultverksamhet, konsulttjänster till företag och rese-, bevaknings-, fastighetstjänster som alla hade en positiv sysselsättningstillväxt på minst 20 %.

Sysselsättningsförändringar efter bransch, fin nivå, länen och riket 2007– 2011 (dagbefolkning 16-64 år)

	Jönköpings län	Kronobergs län	Kalmar län	Gotlands län	Riket
Jordbruk, skogsbruk och fiske	-1.2%	3.9%	4.5%	1.1%	0.8%
Tillverkning och utvinning	-13.5%	-14.0%	-14.9%	-21.4%	-14.1%
Energiförsörjning; miljöverksamhet	-0.2%	6.5%	4.1%	6.9%	3.7%
Byggverksamhet	7.8%	3.4%	6.1%	12.5%	8.5%
Handel	-0.5%	-3.5%	-1.7%	0.9%	1.5%
Transport och magasinering	-2.4%	-3.7%	-4.6%	-0.4%	-1.5%
Hotell- och restaurangverksamhet	11.5%	12.3%	4.6%	3.1%	12.1%
Information och kommunikation	0.6%	16.1%	-6.8%	-4.7%	2.0%
Finans- och försäkringsverksamhet	-8.3%	-6.7%	-3.6%	1.2%	-0.4%
Fastighetsverksamhet	-0.1%	2.5%	7.9%	-3.3%	1.4%
Företagstjänster	17.5%	6.8%	21.9%	26.3%	14.5%
Offentlig förvaltning och försvar	1.9%	5.5%	0.9%	-2.5%	1.8%
Utbildning	1.0%	-0.4%	-4.7%	-11.5%	2.1%
Vård och omsorg; sociala tjänster	0.2%	-0.5%	-0.7%	-2.1%	0.7%
Kulturella och personliga tjänster m.m.	-2.0%	-1.6%	-3.9%	2.4%	3.0%
Okänd verksamhet	-12.8%	-6.0%	-9.6%	21.2%	-18.4%

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

På länsnivå råder en viss skillnad mellan länen över vilka branscher som har haft en positiv- respektive negativ utveckling under den redovisade tidsperioden. Samtliga län har haft en kraftig tillbakagång inom tillverkningssektorn. Förvisso har både Kronobergs- och Jönköpings län rent procentuellt haft en något mindre sysselsättningsminskning inom sektorn, men sett till hur stor del de förlorade sysselsättningstillfällen inom sektorn utgjorde av länsens sysselsatta som helhet innebär minskningen en kraftigare påverkan än för riket. Gotlands län har haft den procentuellt största nedgången inom tillverkningssektorn, men har i och med länets mer diversifierade näringsliv haft den starkaste – totalt sett – sysselsättningsutvecklingen av länen i regionen.

I tre av länen har företagstjänster varit den näringsgren som har haft den starkaste sysselsättningsutvecklingen. Alla län förutom Kronobergs har inom denna näring haft en positiv utveckling på minst 17,5 % och en kraftigare tillväxt än riket som helhet. Kronobergs län har däremot haft en mycket positiv sysselsättningsutveckling inom information- och kommunikation; en utveckling som är

långt kraftigare än den som skett på riksnivå. Övriga näringar som har haft en tydligt positiv tillväxt under tidsperioden är byggverksamhet och hotell- och restaurang.

Av de 34 kommunerna i länen har 31 av dem haft en negativ sysselsättningsutveckling inom den varuproducerande sektorn samtidigt som 14 kommuner har haft en positiv utveckling inom service- och tjänstesektorn. Denna utveckling understryker den problematik många av de mindre kommunerna inom regionen står inför. Ur ett historiskt perspektiv är det de mindre kommunerna som i stor utsträckning har varit beroende av den lokala industrins utveckling, då den mer tjänste- och servicebaserade ekonomin primärt växt fram inne i städerna.

Ett sätt för de mindre kommunerna att parera denna utveckling är att se möjligheterna i de regionala tillväxtmotorernas positiva verkan för regionerna. Ur ett nationellt perspektiv är det tydligt att förortskommuner till större städer har haft en positiv befolkningsutveckling och i takt med att de regionala centrumstäderna växer ökar också behovet av bostäder inom pendlingsavstånd – vilket kan medföra nya möjligheter för många av regionens kommuner som har goda pendlingsförbindelser med de regionala centrumstäderna. Ett exempel på en sådan förortskommun inom Småland och öarna är exempelvis Habo, som haft den procentuellt sett starkaste befolkningsutvecklingen av samtliga kommuner inom regionen under det senaste decenniet.

Företagsamhet och entreprenörskap i Småland och öarna

Företagare och anställda, NUTS-2 2011

	Anställda	Företagare
Övre Norrland	91.4%	8.6%
Östra Mellansverige	90.9%	9.1%
Stockholm	90.7%	9.3%
Västsverige	90.7%	9.3%
Riket	90.6%	9.4%
Norra Mellansverige	90.5%	9.5%
Småland och öarna	90.3%	9.7%
Sydsverige	90.1%	9.9%
Mellersta Norrland	89.6%	10.4%

Källa: Regionfakta/SCB

I förhållande till antalet sysselsatta har Småland och öarna en hög andel företagare vilket kan förklaras med ett flertal små- och medelstora företag och många jordbruks- och skogsägare. Då regionen har fler som arbetar inom SME-företag än flera andra regioner resulterar detta även i en högre andel företagare av de sysselsatta än vad som är fallet i regioner där en hög andel av de sysselsatta är verksamma inom storföretag. I regel innebär mindre arbetsmarknader en högre andel företagare då incitamenten till att starta och driva företag ofta växer när den reguljära arbetsmarknaden minskar. En stor majoritet av alla företag som startar gör så inom service- och tjänstesektorn och en bransch som det under senare år har blivit allt vanligare att driva företag inom är hushållsnära tjänster.

Företagare och anställda NUTS-2 2011

	Företagare	Varav kvinnor	Anställda
Jönköpings län	8.5%	19,1%	91.5%
Riket	9.4%	22,7%	90.6%
Kronobergs län	9.6%	21,3%	90.4%
Kalmar län	10.5%	23,9%	89.5%
Gotlands län	14.4%	22,2%	85.6%

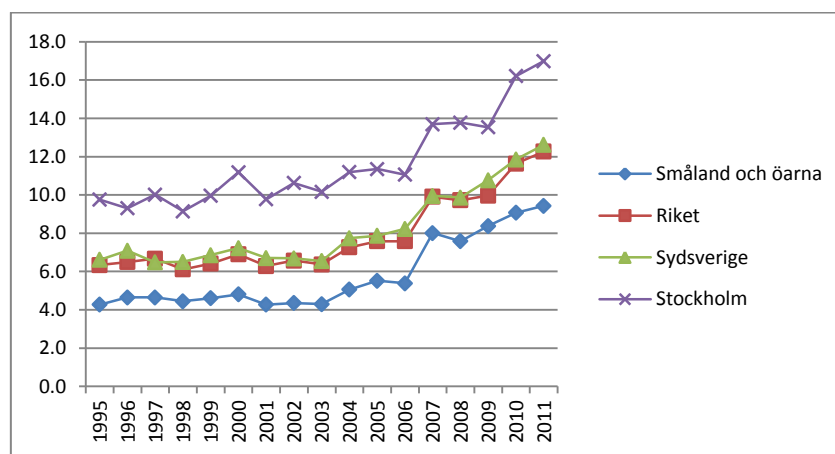
Källa: Regionfakta/SCB

Gotlands län har den högsta andelen företagare av de fyra länen. Detta kan förklaras med att länet har en stor och företagsintensiv service- och turistnäring i kombination med en omfattande jordbrukssektor som

innehåller ett flertal enmansföretagare. Kalmar län är det län som har näst flest företagare i relation till den sysselsatta befolkningen – vilket kan förstås utifrån samma komponenter som förklarar Gotlands läns höga andel företagare då även Kalmar län har en hög andel sysselsatta inom jord- och skogsbruk i relation till riket och övriga län men även en stor turismnäring. Kalmar- och Gotlands län har den största andelen kvinnor som driver företag är därmed en konsekvens av länens näringslivsstruktur då länen har en något större andel av de sysselsatta inom kultur- och personliga tjänster och hotell- och restaurang, vilka är två näringar där kvinnor driver flest företag.

Att Kronobergs- och Jönköpings län ofta förknippas med hög företagsamhet kan förklaras med att länen har en mångfald av SME-företag inom industrisektorn. Att länen har den högsta andelen anställda av de fyra länen kan främst förklaras med att de även har den största industrisektorn. Jönköpings- och Kronobergs län har dessutom av tradition haft en väldigt låg arbetslöshet som en följd av stabila arbetsmarknader, vilket minskar incitamenten till att starta företag enligt en del teorier. Jönköpings län har den lägsta andelen kvinnor som driver företag av samtliga län och Kronobergs län placerar sig i mitten av denna lista.

Etableringsfrekvens: antal nystartade företag per 1000 invånare, NUTS 2 regioner, 1995-2011

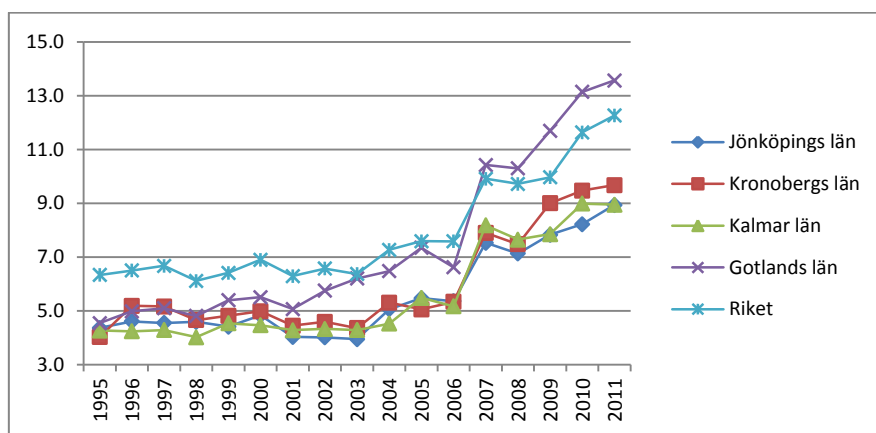

Källa: Tillväxtanalys

Trots en hög andel företagare av befolkningen har Småland och öarna tillsammans med Övre Norrland den lägsta etableringsfrekvensen i riket. Orsaken till den låga etableringsfrekvensen kan sökas i regionens näringslivsstruktur och den historiskt låga arbetslösheten som har varit i regionen. Men under senare år har nyetableringarna i regionen succesivt ökat och sedan 2007 har etableringsfrekvens ökat med drygt 17 % vilket dock är något under rikets ökning på drygt 23 %. Under 2011 startades drygt 34 % av företagen av kvinnor, vilket var över riksnivån som var drygt 31 %. Totalt ökade antalet kvinnor som startar företag i regionen med 18 % jämfört med 2010 samtidigt som riket hade en nästintill oförändrad utveckling.

OECD framhäver i rapporten *Territorial Reviews – Småland-Blekinge* att det är av stor betydelse för regionens framtida konkurrenskraft att diversifiera näringslivet genom att nya företag startas. Särskilt viktigt är det att öka incitamenten för invandrare, ungdomar samt kvinnor att starta företag. Inom dessa grupper finns ett vilande humankapital vars potential inte utnyttjas till fullo av olika sociala- och normbaserade anledningar. För att öka dessa gruppers incitament att bli entreprenörer föreslår OECD ett större stöd till unga entreprenörer så att de vågar ta steget att starta företag utan att vara rädda för att misslyckas. Vidare poängteras att det är viktigt att invandrare får ett instegsjobb då studier visat att det är först efter invandrade etablerat sig på arbetsmarknaden som de startar företag.

Etableringsfrekvens: antal nystartade företag per 1000 invånare, länen, 1995-2011

Källa: Tillväxtanalys

Av de fyra länen har Gotlands län den högsta etableringsfrekvensen och är också det enda län i regionen som har en högre frekvens än riket. Att kommuner och län med en relativt stor turism- och servicenäring även har en högre andel företagsstarter får stöd vid en överblick av vilka kommuner som har den högsta etableringsfrekvensen i regionen där Borgholms- och Gotlands kommun har de högsta frekvenserna i regionen (~13). Teorier gör gällande att en stark arbetsmarknad för de anställda minskar incitamenten till att starta företag. I viss utsträckning får denna teori stöd på kommunal nivå. I de kommunerna med en lägre frekvens (6-7) är det vanligt att en hög andel (~20 %) av de sysselsatta i kommunen är verksamma inom ett företag med fler än 250 anställda. Detta är fallet i exempelvis Mullsjö-, Emmaboda- samt Oskarshamns kommun. Teorin kan dock inte förklara den låga frekvensen fullt ut då exempelvis Älmhults- och Eksjö kommun har en etableringsfrekvens som överstiger programområdets nivå trots att 25-30 % av de sysselsatta i dessa kommuner är anställda inom ett arbetsställe med fler än 250 anställda.

Under 2011 hade 39 % av de startade företagen i Kronobergs län en kvinna som företagsledare vilket är den näst högsta siffran i Sverige. Efter Kronoberg i detta avseende följer i rangordning Gotlands, Kalmar samt Jönköpings län – vars nystartade företag i 33-34 % av fallen drevs av en kvinna. Ökningen av kvinnor som startar företag innebär att samtliga län under 2011 hade en högre andel kvinnor som startade företag än riket. Den positiva utvecklingen är särskilt tydlig i Kalmar- och Kronobergs län där antalet kvinnor som startade företag ökade med drygt 6- respektive 10 procentenheter jämfört med 2010, motsvarande utveckling för riket under samma tidsperiod var en marginell minskning på nästan en procentenhet; vilket var en liknande utveckling som för Gotlands län som minskade med en halv procentenhet i detta avseende. Jönköpings län behöll en nästintill konstant nivå som för år 2010.

I Tillväxtverkets rapport *Kvinnors och mäns företagande 2012* konstateras att antalet kvinnor som driver företag förvisso har ökat men att det fortfarande finns könsnormer som påverkar benägenheten till att starta företag och inom vilken näring detta görs. Än idag framställs ofta företagaren som en man inom en mansdominerad bransch och kvinnorna hamnar i bakgrunden. Därför är det viktigt att synliggöra kvinnor som är entreprenörer för att bryta ned de normer som kan förhindra kvinnor att starta företag. Ett annat problem som finns när det gäller könsstrukturer och företagsamhet är att kvinnor av tradition har varit verksamma inom sektorer där möjligheter till att starta företag inte har varit lika stora som inom mansdominerade branscher. Därför är det viktigt att tillhandahålla branschspecifik kompetens och företagsstöd inom de branscher där kvinnor är verksamma men också att arbeta för företagsstarter som överskrider de klassiska könsbarriärerna när det gäller näringsområde att verka i.

Främjandet av entreprenörskap får inte resultera i att redan befintliga företag glöms bort. En särskilt viktig grupp i detta avseende är företag där ägarna står i begrepp att gå i pension. För regionens framtida

företagsstock är det viktigt att dessa företagare hittar adepter som är redo att ta över företagen när nuvarande ägare står i begrepp att gå i pension. Annars råder risk att företagens kundstock och värdeproduktion kommer att försvinna från regionen.

Pendling och arbetsmarknad i Småland och öarna

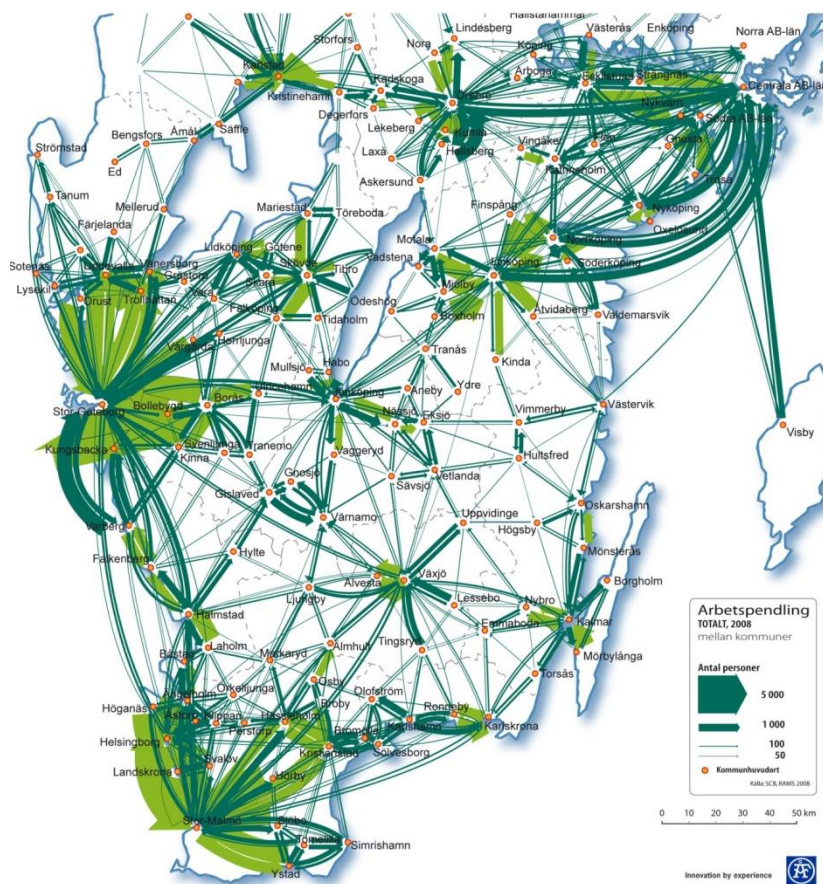
Pendling, länen 2004-2011

	Förändring inpendlare			Förändring utpendlare			Nettopendling 2011			Förändring nettopendling 04-01
	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Totalt
Jönköpings län	21.4%	5.99%	11.3%	23.8%	16.5%	18.9%	802	743	1545	-396
Kronobergs län	33.4%	18.56%	23.5%	16.9%	7.2%	10.5%	1273	2273	3546	1328
Kalmar län	14.6%	5.86%	8.7%	22.0%	9.6%	13.5%	-899	-1830	-2729	-523
Gotlands län	15.7%	-1.93%	5.8%	28.3%	16.4%	20.7%	-370	-837	-1207	-321

Källa: SCB och egna bearbetningar

I takt med en allt mer föränderlig arbetsmarknad ökar även pendlingen. Under en längre tid har det varit vanligare att män pendlar i högre utsträckning än kvinnor, men denna skillnad minskar i takt med att kvinnornas pendlingsintensitet ökar. Den främsta anledningen till att män i högre utsträckning än kvinnor har pendlat är att männen oftare är sysselsatta inom den privata sektorn till skillnad från kvinnorna som i större utsträckning är sysselsatta inom den offentliga sektorn och då ofta inom hemkommunen.

Pendlingsflöden, regionerna, 2008

Källa: OECD/SCB

Pendlingen ökar i samtliga län och detta i båda riktningar. Jönköpings- och Kronobergs län har ett positivt pendlingsnetto som en följd av en hög arbetsinpendling från närliggande län. I Kronobergs fall kan det positiva pendlingsnettot förklaras med en hög arbetsinpendling från Skåne län och i Jönköpings fall kan det förklaras med en hög arbetsinpendling från Västra Götalands län. Kalmar läns negativa netto kan förstås utifrån en hög utpendling till Kronobergs- och Stockholms län. Att Gotlands län har ett negativt pendlingsnetto beror främst på att många pendlar till Stockholms län. Totalt sett har dock pendlingsnettot minskat i samtliga län förutom Kronobergs, där det istället har ökat relativt kraftigt.

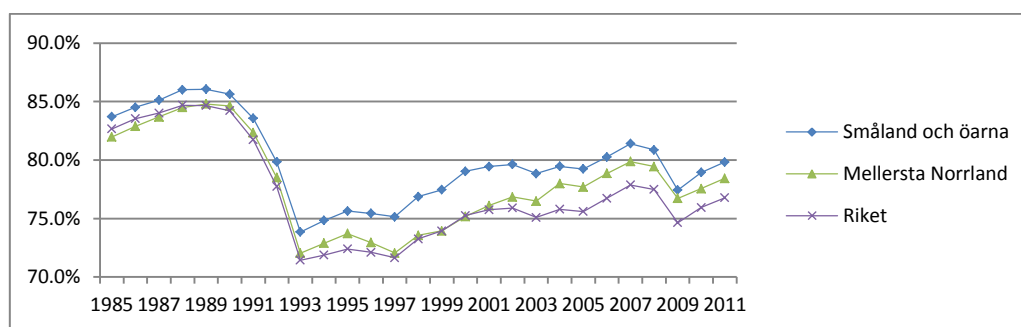
Inom regionen finns det numera ett antal pendlingskommuner, det vill säga kommuner där minst 40 % av den sysselsatta befolkningen pendlar över kommungräns för att arbeta. Under 2011 fanns det sju kommuner som föll under pendlingskommunsdefinitionen – vilket är en ökning på tre kommuner jämfört med 2007. Exempel på pendlingskommuner inom regionen är Habo, Mörbylånga, Lessebo och Högsby. I regionen finns även ett antal kommuner med låg utpendling men med väldigt hög inpendling, exempelvis Älmhults kommun som har en hög arbetsinpendling.

Sysselsättning och arbetslöshet

De senaste årens lågkonjunkturer har för regionen inneburit en ökande arbetslöshet. Som en följd av kriserna har arbetsmarknadsläget försvårats och utvecklingen innebär särskilda svårigheter för de grupper som arbetsförmedlingen benämner som "utsatta". I denna grupp ingår förgymnasialt utbildade, äldre 55-64 år, utomeuropeiskt födda och personer som har en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

Sysselsättningsfrekvensen i Småland och öarna

Sysselsättningsfrekvens 1985-2011 Småland och öarna, (nattbefolkning 20-64 år)

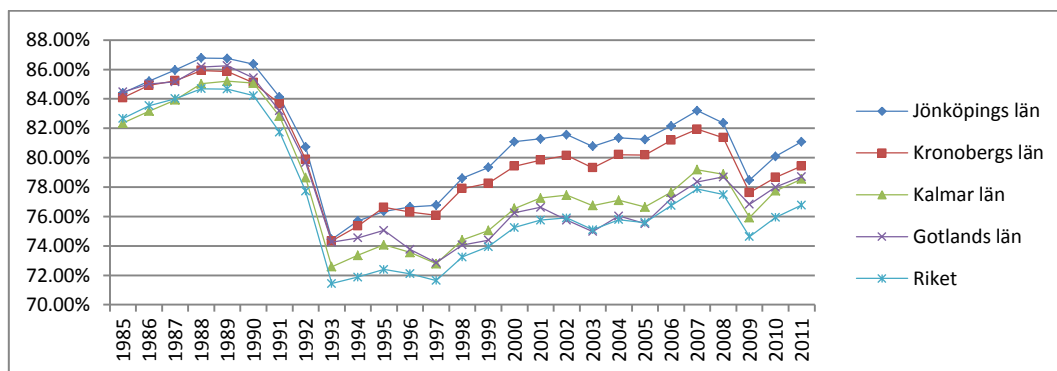

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

Sedan nittiotalskrisen har Sveriges sysselsättningsfrekvens inte uppnått samma nivåer som rådde innan krisen – detta har en mängd olika förklaringar; rationaliseringar av den offentliga sektorn, förändrad penningpolitik, en minskande tillverkningssektor som en följd av intensifierad global konkurrens och så vidare. Småland och öarna har dock fortsatt haft en hög sysselsättningsfrekvens och under 2011 var närmare 80 % av befolkningen i yrkesför ålder i sysselsättning, vilket var över riksgenomsnittet. Men siffrorna är något bedrägliga av den anledningen att de inte inbegriper 2012 års utveckling då arbetslösheten har ökat relativt kraftigt i regionen som en följd av den varselvåg som briserade under året.

Ingen av regionerna klarade under 2011 EU:s mål om att 2020 ska 80 % av den arbetsföra befolkningen inneha en sysselsättning – däremot hade Småland och öarna den högsta sysselsättningsfrekvensen på 79,8 % följt av Mellersta Norrland. Anledningen till att dessa regioner har en hög sysselsättningsfrekvens är att den stora- och sysselsättningsintensiva tillverkningssektorn har inneburit en hög andel instegsjobb vilket resulterat i att en stor del av befolkningen inträtt på arbetsmarknaden i tidig ålder istället för att ha studerat eller hamnat i arbetslöshet.

Sysselsättningsfrekvens 1985-2011, länen och riket (nattbefolkning 20-64 år)

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

På länsnivå är det Jönköpings län som historiskt sett – och fortfarande – har haft den högsta sysselsättningsfrekvensen. Inget av länen har återuppnått de nivåer som var under 90-talet men i jämförelse med riket har nivåerna varit kontinuerligt höga. Under 2010 och 2011 skedde en återhämtning i sysselsättningsfrekvensen sedan den ekonomiska krisen 2009. Krisen drabbade sysselsättningsutvecklingen i de olika länen i varierande utsträckning. Gotlands län hade den minsta nedgången och hade en starkare utveckling än riket som helhet. Däremot hade övriga län en nedgång som var kraftigare än rikets som en följd av att lågkonjunkturen slog hårt mot länens tillverkningssektorer.

I Tillväxtanalys rapport *Regional Tillväxt 2011 – en rapport om tillstånd och utveckling i Sveriges FA-regioner* framhävs sambandet mellan konjunkturkänslighet och en hög branschkoncentration. De FA-regioner med en diversifierad arbetsmarknad har i regel en stabilare sysselsättningsutveckling än de regioner som innehar ett större beroende till en specifik bransch. Extra stor känslighet uppvisar FA-regioner med en stor branschkoncentration inom branscher vars utveckling i stor utsträckning är avhängig en stark exportmarknad. Rapportens slutsats är direkt applicerbar på senare års utveckling inom länen i Småland och öarna.

På kommunnivå utmärker sig en del kommuner genom att ha en exceptionellt hög sysselsättningsfrekvens – exempelvis har männen i Habo en sysselsättningsfrekvens på nästan 90 % och kvinnorna 85 %. Ett flertal kommuner inom Jönköpings län har denna höga sysselsättningsfrekvens, främst hos männen. I Kronobergs län utmärker sig Älmhults kommun genom att ha en hög sysselsättningsfrekvens och i Kalmar län står Vimmerby kommun för den högsta frekvensen, även där främst hos männen. I de kommuner i Jönköping som tillhör de tio kommuner i regionen med högst sysselsättningsfrekvens arbetar i genomsnitt 51 % av de sysselsatta inom den varuproducerande sektorn, vilket visar på Jönköpings sysselsättningsintensiva tillverkningssektor.

Sysselsättningsfrekvens 2011 olika grupper, NUTS-2 regioner (nattbefolkning 20-64 år)

	Utrikes födda			Inrikes födda			Ungdomar 20-29 år		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
Stockholm	65.6%	59.3%	62.4%	84.4%	83.4%	83.9%	68,5%	65,2%	66,8%
Östra Mellansverige	58.3%	50.9%	54.5%	82.3%	78.3%	80.4%	63,7%	57,5%	60,7%
Småland och öarna	63.6%	54.5%	59.0%	85.3%	81.5%	83.5%	71,2%	63,6%	67,6%
Sydsverige	50.2%	46.6%	48.4%	80.5%	77.8%	79.2%	59,4%	54,7%	57,1%
Västsverige	60.1%	53.7%	56.9%	83.6%	80.9%	82.3%	67,4%	62,8%	65,2%
Norra Mellansverige	54.1%	48.4%	51.1%	81.2%	78.2%	79.7%	65,3%	59,7%	62,7%
Mellersta Norrland	53.2%	51.7%	52.4%	82.2%	79.7%	81.0%	66,9%	62,9%	65,0%
Övre Norrland	76.0%	86.8%	81.5%	61.9%	62.0%	62.0%	65,2%	61,6%	63,5%
Riket	60.0%	54.3%	57.2%	81.7%	79.2%	80.5%	65,8%	61,0%	63,5%

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

Det finns en tydlig skillnad i sysselsättningsfrekvens mellan inrikes- och utrikes födda. Invandringen är fundamental för att balansera regionens demografiska utmaningar men samtidigt måste en större andel ur denna grupp integreras på arbetsmarknaden. I SCB:s rapport *Integration – Ett regionalt perspektiv* konstateras att det inom de flesta regioner råder stor skillnad mellan sysselsättningsfrekvensen hos inrikes- och utrikes födda. I flera regioner är skillnaden i sysselsättningsfrekvens mellan inrikes- och utrikes födda mer än 30 procentenheter. I rapporten konstateras även att utrikes födda med gymnasial- och eftergymnasial utbildning i högre utsträckning än de med förgymnasial utbildning erhåller en sysselsättning.

Småland och öarna har i jämförelse med övriga regioner en av de minsta sysselsättningsskillnaderna mellan utrikes- och inrikes födda: men ändå uppgår skillnaden till 24,5 procentenheter, under 2011 hade endast

Stockholm- och Övre Norrland ett mindre sysselsättningsgap mellan grupperna. Däremot har Småland och öarna den högsta skillnaden i sysselsättningsfrekvens mellan könen när det gäller gruppen utrikes födda. Totalt uppgår detta gap till 9,1 procentenheter, vilket kan jämföras med riket där samma siffra är 5,7 procentenheter. Sysselsättningsgapet mellan utrikes födda kvinnor och män i Småland och öarna bör rimligen kunna förklaras med att regionens arbetsmarknad i stor utsträckning utgörs av mansdominerade branscher.

Ungdomar gör ett allt senare inträde på arbetsmarknaden. I takt med att kompetenskraven ökar skaffar sig allt fler en eftergymnasial utbildning vilket fördröjer inträdet på arbetsmarknaden. En anledning till att ungdomar inträder sent i arbetslivet i Sverige är att snittåldern för en högskoleexamen är 29 år, vilket är den näst högsta genomströmningsåldern inom OECD. Samtidigt finns det stora ungdomsgrupper som inte kommer in på arbetsmarknaden som en följd av att de arbeten som inte kräver någon utbildning minskar. Under lågkonjunktur minskar även instegsjobben som är viktiga för ungdomarnas etablering på arbetsmarknaden.

Typiska instegsyren för ungdomar är inom handel och industri. Statistiken visar att sysselsättningsfrekvensen är högst hos ungdomar boendes i Småland och öarna, särskilt tydligt är detta för männen vilket kan förklaras med att männen i högre utsträckning än kvinnorna väljer att börja yrkesarbete istället för att studera. Med en lokal arbetsmarknad som erbjuder yrken som inte kräver eftergymnasial utbildning resulterar detta i att en högre andel av befolkningen arbetar redan i ung ålder, då andelen i studier minskar. Risken under lågkonjunkturer, och en ökande arbetslöshet, är dock att allt fler hamnar i ofrivillig arbetslöshet eller söker sig till studier som en följd av att man inte hittar arbete. I en undersökning presenterad av SCB under 2012 uppgav 27 % av studenterna att arbetslöshet var en av de främsta anledningarna till att de börjat studera och i SCB-rapporten *Studenter mer benägna att lämna högskolan i goda tider* klarläggs att det finns ett tydligt samband mellan konjunktur och studiebenägenhet och detta är särskilt framträdande hos unga studenter.

Sysselsättningsfrekvens 2011 olika grupper, länen och riket (nattbefolkning 20-64 år)

	Utrikes födda			Inrikes födda			Ungdomar 25-29 år		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
Jönköping	66.9%	55.5%	61.1%	87.2%	83.1%	85.2%	74.9%	65.5%	70.4%
Kronoberg	60.2%	53.9%	57.1%	86.2%	82.6%	84.5%	68.7%	62.0%	65.5%
Kalmar	61.5%	52.7%	56.9%	83.2%	79.3%	81.3%	69.1%	62.2%	65.8%
Gotland	58.2%	58.3%	58.2%	81.2%	78.7%	80.0%	65.0%	62.1%	63.6%
Riket	60.0%	54.3%	57.2%	81.7%	79.2%	80.5%	65.8%	61.0%	63.5%

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

Sysselsättningsfrekvensen är högst i Jönköpings län inom samtliga kategorier förutom när det gäller utrikes födda kvinnor där Gotlands län har den högsta frekvensen. Gotlands län innehar även det minsta sysselsättningsgapet mellan inrikes- och utrikes födda och Kronobergs län innehar det största. Av länen utmärker sig Gotland även genom att utrikes födda kvinnor har en högre sysselsättningsfrekvens än männen inom samma grupp. Att så är fallet kan förstås utifrån att de vanligaste yrkena för en utrikes född kvinna är inom vård- och omsorg samt hotell- och restaurang, vilka är relativt stora branscher i Gotlands län. Däremot har Gotlands län den lägsta andelen ungdomar i sysselsättning i jämförelse med övriga län inom Småland och öarna.

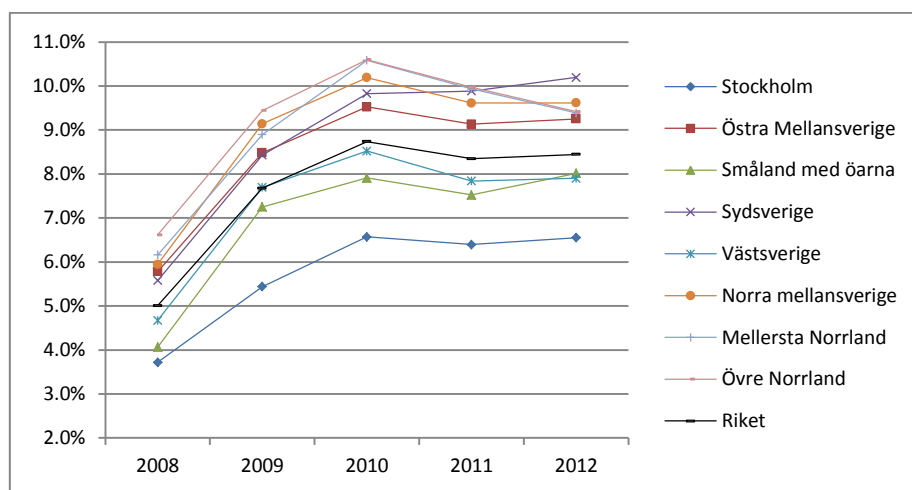
Av tabellen framgår vidare att det råder en stor skillnad mellan de olika gruppernas sysselsättningsfrekvens och de senaste årens lågkonjunkturer har bidragit till att dessa skillnader har ökat. När arbetsmarknaden har en nedgång drabbas främst ungdomar som en följd av att instegsjobb försvinner och de som blev sist

anställda också är de som först får lämna. I kommunerna minskade sysselsättningsfrekvensen för ungdomarna mellan 2007-2011 i samtliga kommuner förutom i Borgolms- och Gotlands kommun. I vissa kommuner har ungdomars sysselsättningsfrekvens minskat med mer än tio procentenheter sedan krisen. I exempelvis Lessebo kommun har denna grups sysselsättningsfrekvens minskat med 16 procentenheter, i Högsby med 14- och i Tranås med 12 procentenheter.

Det råder en hög variation mellan kommunerna i vilken utsträckning utrikes födda har en sysselsättning – den kommun som har den högsta frekvensen i detta avseende är Gnosjö kommun som är känd för sin industritäthet. Likaså Värnamo- och Mörbylånga kommun har en sysselsättningsfrekvens nära 70 % gällande utrikes födda. I 16 av 34 kommuner i Småland och öarna har de utrikes födda en lägre sysselsättningsfrekvens än riksgenomsnittet.

Arbetslösheten i Småland och öarna

Andel av den registerbaserade arbetskraften i arbetslöshet eller programåtgärder 2008-2011, årsgenomsnitt, NUTS-2 regioner (16-64 år)

Källa: Arbetsförmedlingen

Arbetslösheten i Småland och öarna är låg. Under 2012 hade endast Stockholmsregionen en lägre arbetslöshet. Den låga arbetslösheten i regionen brukar primärt förklaras med en stark och sysselsättningsintensiv tillverkningsindustri, vilket reser utmaningar för framtiden i och med sektorns utveckling sedan den ekonomiska krisen 2009 och 2012 års lågkonjunktur. I Konjunkturinstitutets lägesrapport *Små steg mot bättre tider* prognosticeras de kärva tiderna för den varuproducerande sektorn att fortsätta under 2013 som en följd av en sviktande exportmarknad och låg investeringsvilja. Däremot förväntas tjänsteföretagen en starkare utveckling som en följd av att den inhemska konsumtionen upprätthåller efterfrågan.

Under krisen 2009 kom Småland och öarna tillsammans med Norra Mellansverige att få den högsta ökningen av arbetslösheten av alla regioner samtidigt som Stockholmsregionen hade den lägsta ökningen och detta var också den enda region som hade en lägre arbetslöshetsökning än riket som helhet. Under 2010 fortsatte arbetslösheten att öka något i regionen för att under 2011 minska något. En återhämtning skedde således och den gick i samma takt som på riksnivån. Men under 2012 i samband med den varselvåg som svepte över landet hade Småland och öarna den kraftigaste ökningen i arbetslöshet av samtliga regioner.

***Andel av den registerbaserade arbetskraften i arbetslöshet eller programåtgärder 2008-2011,
årsgenomsnitt %, länen och riket (16-64 år)***

		Jönköpings län	Kronobergs län	Kalmar län	Gotlands län	Riket
Samtliga	2008	3.4	4.0	4.7	5.7	5.0
	2009	7.0	7.3	7.6	7.4	7.7
	2010	7.4	8.5	8.2	8.0	8.7
	2011	6.8	8.3	7.8	8.4	8.3
	2012	7.1	9.0	8.4	8.7	8.4
Kvinnor	2008	3.5	4.0	4.9	5.6	4.9
	2009	6.3	6.3	6.8	7.2	7.0
	2010	7.1	8.1	7.8	8.0	8.4
	2011	6.9	8.4	7.7	8.6	8.3
	2012	7.1	8.7	7.9	8.7	8.2
Män	2008	3.4	3.9	4.6	5.7	5.1
	2009	7.6	8.2	8.2	7.6	8.3
	2010	7.5	8.9	8.6	8.1	9.0
	2011	6.6	8.3	7.8	8.2	8.4
	2012	7.1	9.2	8.8	8.8	8.7

Källa: Arbetsförmedlingen

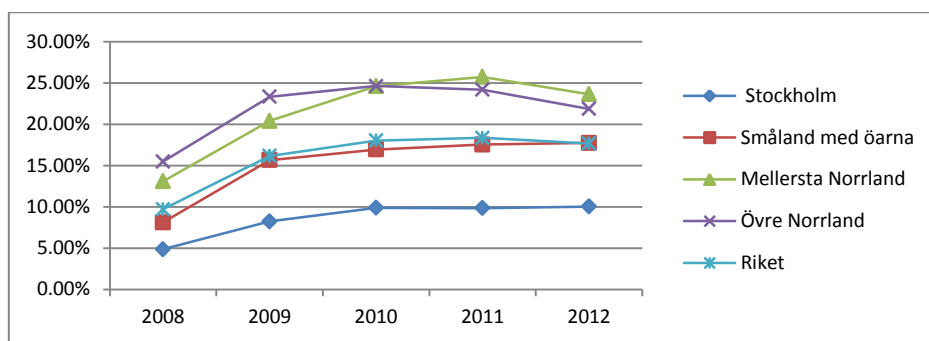
Jönköpings län har den lägsta arbetslösheten av länen inom Småland och öarna. Länet är också det enda som har en arbetslöshetsnivå som understiger rikets. Kalmar län har en arbetslöshet i linje med riksgenomsnittet samtidigt som Kronobergs- och Gotlands län numera har en högre arbetslöshetsnivå än riket som en följd av ökande arbetslöshet under de senaste åren. Sedan 2008 är Kronobergs län det län i Sverige där arbetslösheten har ökat mest och under 2011-2012 var Kronobergs- och Kalmar län de län som hade den högsta ökningen av arbetslöshetsnivå i hela riket.

Även Gotlands län har haft en ökning i arbetslöshet sedan 2008 men inte i samma omfattning som för övriga län inom regionen – dock har arbetslösheten även där ökat med över tre procentenheter sedan 2008. Utmärkande för den arbetslöshetsökning som har skett under 2012 är att den har varit mer lokal till sin karaktär än under krisen 2009 – under 2012 ökade arbetslösheten i 13 län och minskade i åtta län.

I samtliga av länen inom regionen är arbetslösheten högre hos männen än hos kvinnorna. Anledningen till den könsmässiga skillnaden är att det främst är mansdominerade branscher som har drabbats av krisen men också att kvinnor i högre utsträckning än män studerar och därför inte inräknas i den arbetskraft som aktivt söker arbete. Skeendet var likadant under 90-talskrisen, då det främst var männen som drabbades av krisen som en följd av att det främst var tillverkningssektorn som drabbades av neddragningar.

På kommunnivå råder det höga variationer mellan arbetslöshetsnivåerna. Av de 34 kommuner som ingår i Småland och öarna har 16 kommuner en högre arbetslöshet än riksgenomsnittet – högst är den i Lessebo-, Hultsfred- samt Torsås kommun (10,3-12,6 %). Lägst är arbetslöshetsnivån i Mullsjö-, Habo- samt Mörbylånga kommun (4,1–6,1 %).

Andel av den registerbaserade arbetskraften i arbetslöshet eller programåtgärder 2008-2011, årsgenomsnitt %, NUTS-2 regioner (18-24 år)

Källa: Arbetsförmedlingen

Ungdomsarbetslösheten i Småland och öarna är i nivå med riksgenomsnittet och endast Västsverige och Stockholms län har en lägre nivå. Men sedan 2008 har ungdomsarbetslösheten i regionen ökat med nästan tio procentenheter – vilket är den tredje kraftigaste ökningen av samtliga regioner, endast Sydsverige och Mellersta Norrland har haft en större ökning under samma tidsperiod. Sedan krisen har ungdomsarbetslösheten i Småland och öarna i princip följt rikets utveckling. Men under 2012 ökade ungdomsarbetslösheten i regionen samtidigt som den minskade i samtliga andra regioner förutom i Stockholmsregionen. Detta innebär att ungdomsarbetslösheten i riket sjönk samtidigt som den ökade – om än marginellt – i regionen, vilket medförde att regionen med ytterst knapp marginal för första gången under lång tid har en högre ungdomsarbetslöshet än riket.

Andel av den registerbaserade arbetskraften i arbetslöshet eller programåtgärder 2008-2011, årsgenomsnitt %, länen och riket (18-24 år)

		Jönköpings län	Kronobergs län	Kalmar län	Gotlands län	Riket
Samtliga	2008	6.6	7.4	10.8	10.4	9.7
	2009	15.0	15.2	17.3	15.0	16.2
	2010	15.2	17.5	19.3	16.9	18.0
	2011	14.7	19.6	19.6	19.1	18.3
	2012	15.0	20.0	19.7	19.6	17.7
Kvinnor	2008	6.6	7.0	10.4	10.0	8.7
	2009	13.1	12.7	14.6	14.0	13.4
	2010	14.7	16.0	17.5	15.8	16.2
	2011	14.7	18.6	18.3	17.9	16.7
	2012	14.4	18.4	17.9	18.0	15.7
Män	2008	6.7	7.7	11.2	10.7	10.7
	2009	16.5	17.4	19.6	16.0	18.6
	2010	15.6	18.8	20.8	17.9	19.6
	2011	14.8	20.5	20.8	20.3	19.9
	2012	15.5	21.4	21.2	21.1	19.4

Källa: Arbetsförmedlingen

Ungdomsarbetslösheten är lägst i Jönköpings län och högst i Kronobergs län. Av länen inom regionen är det Jönköpings län som sticker ut då länet har ungefär fem procentenheter lägre ungdomsarbetslöshet än övriga län som har en nivå runt 20 %. Sedan den ekonomiska krisen har ökningen i ungdomsarbetslöshet bromsats i Jönköpings län samtidigt som den succesivt ökat i de övriga länen. Kronobergs län har haft den mest negativa utvecklingen och sedan krisen 2009 har ungdomsarbetslösheten ökat med drygt 12 procentenheter i länet. Övriga län har under samma tid haft en ökning på mellan 8-9 procentenheter. Under 2012 hade Gotlands-, Jönköpings samt Kronobergs län en

ökande ungdomsarbetslöshet men Kalmar behöll en konstant nivå sedan 2011. För samtliga län gäller att de yngre männen i högre utsträckning än kvinnorna är arbetslösa.

På kommunal nivå skiftar det stort mellan nivåerna på ungdomsarbetslösheten. I Västervik-, Lessebo- samt Torsås kommun är var fjärde – eller mer – ungdom arbetslös och i Habo- och Jönköpings kommun är ungdomsarbetslösheten lägst – båda kommuner har en nivå runt 12 %. En central fråga för att få in fler ungdomar på arbetsmarknaden är matchningsproblematiken.

Under de närmaste åren utträder den sista delen av 40-talisterna från arbetsmarknaden och ett kompetensunderskott förväntas att uppstå inom vissa branscher – samtidigt som en viss rationaliseringsprocess förväntas ske. Utifrån ett demografiskt perspektiv är 40-talisternas utträde från arbetsmarknaden väl synkroniserat med den stora 90-talistkullens inträde på arbetsmarknaden. En central fråga i denna process är att den tillträdande arbetskraften innehar de kompetenser som eftersöks av arbetsmarknaden som en följd av de kompetenser som försvinner från arbetsmarknaden i och med pensionsavgångarna.

Ett verktyg för att förenkla matchningsprocessen, särskilt för de som inte har en formell studie- eller yrkesexamen, är validering. Genom att validera den arbetsökandes kunskaper, vilket innebär att denne får sina kompetenser och erfarenheter formaliserade genom betyg eller licenser kan matchningsprocessen effektiviseras. Validering är således ett synliggörande av kompetens, som bidrar till den arbetssökandes möjligheter att matchas mot relevanta yrken på arbetsmarknaden.

I en rapport författad av Institutet för arbetsmarknadspolitisk forskning betitlad *Sociala kontakter och ungdomars inträde på arbetsmarknaden* kartläggs hur informella kontakter blir allt viktigare för ungdomar och deras chanser att inträda på arbetsmarknaden. En hög andel av alla jobb som tillsätts sker via informella kontakter, och studien visar att kontakter är framförallt viktiga för ungdomar med låg utbildning och låga betyg samt att betydelsen av kontakter ökar i takt med att arbetslösheten stiger.

Andelen långtidsarbetslösa (i öppen arbetslöshet mer än 6 månader) av de arbetslösa i öppen arbetslöshet eller programåtgärder 2012, NUTS-regioner och länen (16-64 år)

	Män	Kvinnor	Totalt
Norra Mellansverige	10.6%	16.9%	10.5%
Gotlands län	11.4%	13.8%	10.6%
Övre Norrland	10.3%	9.7%	10.7%
Mellersta Norrland	10.7%	11.8%	10.8%
Kalmar län	12.4%	14.5%	12.2%
Jönköpings län	12.5%	12.9%	12.6%
Småland och öarna	13.6%	13.8%	13.4%
Östra Mellansverige	14.6%	15.3%	14.2%
Västsverige	14.6%	12.7%	14.3%
Riket	14.6%	14.0%	14.3%
Sydsverige	15.6%	12.5%	15.2%
Kronobergs län	17.2%	15.0%	17.1%
Stockholm	19.0%	17.5%	18.2%

Källa: Arbetsförmedlingen

Sedan den ekonomiska krisen 2009 har långtidsarbetslösheten på nationell nivå nästan fördubblats. I SCB:s studie *Långtidsarbetslöshet bland personer i åldern 16-74 år* görs ett antal generella slutsatser: Äldre, utrikes födda samt män har en större tendens till att hamna i långtidsarbetslöshet än övriga grupper och en eftergymnasial utbildning minskar risken för långtidsarbetslöshet.

På regional nivå bryter Småland och öarna till viss del mot detta mönster, då långtidsarbetslöshet är vanligare hos regionens arbetslösa kvinnor än vad det är hos männen. Av länen har Gotland den lägsta andelen långtidsarbetslösa av de arbetslösa och Kronobergs län den högsta. I alla län inom regionen förutom i Kronobergs är kvinnorna i högre utsträckning än männen långtidsarbetslösa. De utrikes födda

utgör 45 % av de långtidsarbetslösa i regionen och ungdomar (18-24 år) 12 %. Andelen långtidsarbetslösa ungdomar är relativt lika mellan länen, däremot råder det stora skillnader i hur stor andel de utrikes födda utgör av de långtidsarbetslösa. I Kronoberg utgör denna grupp nästan 60 % av de långtidsarbetslösa, i Kalmar och Jönköping är motsvarande siffra 32- respektive 47 % och i Gotlands län utgör de utrikes födda 14 % av de långtidsarbetslösa.

I rapporten *Insatser för förhindra långvarig arbetslöshet* menar Arbetsförmedlingen att det är av stor betydelse att i ett tidigt skede – redan vid inskrivningen – identifiera de personer som riskerar att hamna i långtidsarbetslöshet. Tidiga insatser i form av coaching, kontakter, arbetsmarknadspraktik och så vidare minskar risken för att långtidsarbetslöshet ska uppstå. Särskilt riskbenägna grupper att hamna i långtidsarbetslösheten är enligt Arbetsförmedlingen de som innehar förgymnasial utbildning som högst uppnådda utbildning, utrikes födda och de som har en funktionsnedsättning. Detta är grupper Arbetsförmedlingen bedömts ha svårast för att etablera sig på arbetsmarknaden och det är också dessa grupper, enligt rapporten, som har ökat i stadig takt när det gäller långtidsarbetslöshet.

Andelen biståndsmottagare av befolkningen 18-64 år, 2011 länen och riket

	Varav utrikes födda av biståndsmottagare					
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
Kalmar län	4.2%	4.0%	4.1%	41.3%	44.1%	42.7%
Kronobergs län	4.6%	4.3%	4.4%	63.8%	64.6%	64.2%
Riket	4.7%	4.7%	4.7%	50.1%	54.2%	52.1%
Jönköpings län	4.8%	4.9%	4.9%	50.7%	53.9%	52.3%
Gotlands län	4.9%	5.0%	5.0%	18.1%	17.2%	17.6%

Källa: Socialstyrelsen

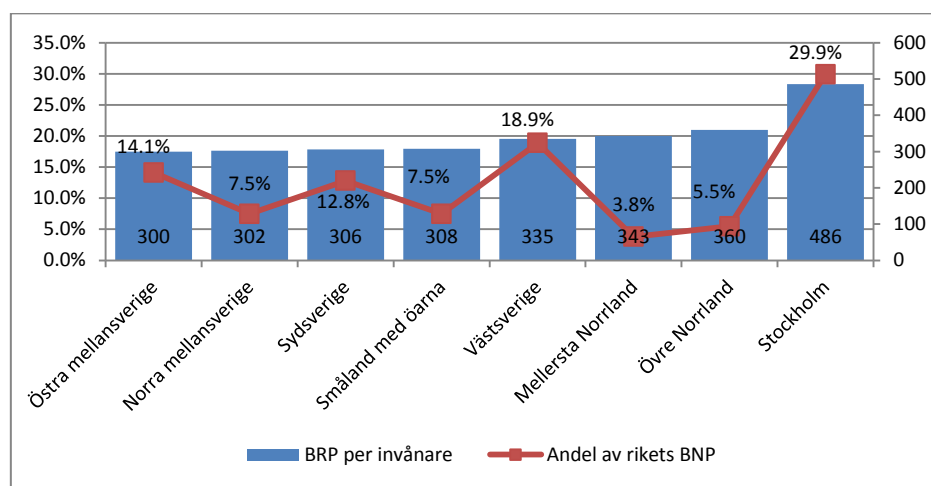
Statistiken avser ekonomiskt bistånd i form av försörjningsstöd och bistånd för livsföringen i övrigt samt introduktionsersättning. I Socialstyrelsens årsrapport *Ekonomiskt bistånd 2011* framförs att arbetsmarknaden är den främsta förklaringsfaktorn över biståndsutbetalningens nivå. Vid hög arbetslöshet minskar möjligheterna att inträda på arbetsmarknaden och andelen av befolkningen som inte är berättigad arbetslöshetsersättning stiger. Orsakerna till biståndsmottagande är både individuella och strukturella. Av länen ligger två av dem – Kalmar och Kronobergs – under riksnivån och två över. Siffrorna visar även att det är av stor betydelse att utrikes födda kommer in på arbetsmarknaden för att inte hamna i biståndsberoende. På kommunnivå framträder sambandet mellan hög arbetslöshet och andelen biståndsmottagande med tydlighet. Högst biståndsnivå är det i kommunerna Lessebo och Högsby, lägst är den i Mörbylånga, Mullsjö samt Habo kommun.

Regional ekonomi

Sedan finanskrisen har den svenska ekonomin, i jämförelse med flera av landets europeiska grannar, haft en förhållandevis stark utveckling. Primärt har återhämtningen berott på stabila statsfinanser och en ihållande privatkonsumtion. Under 2012, i takt med att kronan stärkts och lågkonjunkturen nått flera av de europeiska grannländerna så har läget förändrats något. Enligt Arbetsförmedlingens prognos kommer arbetsmarknaden under 2013, som en följd av marknadsutvecklingen, att vika fortsatt nedåt. Under 2010 skedde en stark upphämtning i den svenska ekonomin. Totalt ökade BNP med 6,6 % i riket som en följd av att flera regioner återhämtade sig efter lågkonjunkturen 2009. Återhämtningen har sedan fortsatt även under 2011 men under 2012 har ånyo en lågkonjunktur dragit över landet som en följd av en hög kronkurs och en vikande exportmarknad.

Den ekonomiska utvecklingen i Småland och öarna

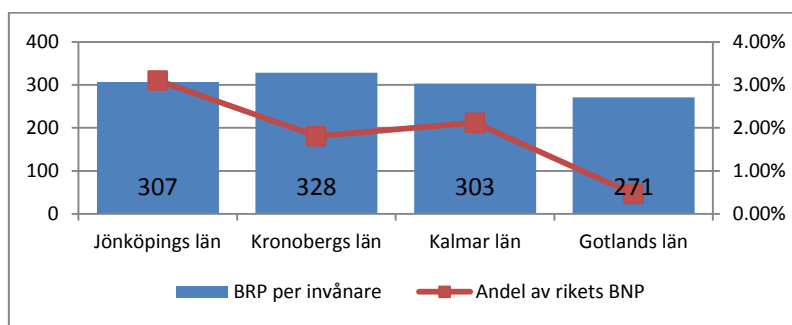
BRP per capita och andel av rikets BNP, NUTS-2 regioner 2010

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

BRP är ett mått på en regions totala ekonomiska produktion. Summan av regionernas BRP är rikets BNP – vilket betyder att nationens tillväxt är avhängig de enskilda regionernas ekonomiska utveckling. Högst BRP per capita har Stockholmsregionen följt av Övre- och Mellersta Norrland samt Västsverige. Sedan sker ett värdeglapp ned till Småland och öarna och resterande regioner. Totalt står Småland och öarna för 7,5 % av rikets BNP vilket innebär en minskning på drygt en halv procentenhet sedan 2000 – orsaken till att regionens andel av rikets totala BNP minskar är att regionens tillväxttakt inte har varit lika hög i relation till övriga regioner.

BRP per capita och andel av rikets BNP, länen, 2010

Källa: SCB/RAPS egna bearbetningar

Av länen inom Småland och öarna har Kronobergs län högst BRP per invånare. Detta kan främst förstås utifrån att regionen har ett stort pendlingsnetto och därmed en stor dagbefolkning som bidrar till länets ekonomiska produktion men som inte bor i länet (en mindre nattbefolkning). Sedan 2000 har samtliga läns andel av rikets BNP minskat om än ytterst marginellt (0,03-0,37 procentenheter). Att Gotlands län har det lägsta BRP per capita av länen kan förklaras med att länet har en relativt stor offentlig sektor och en mindre kapitalintensiv sektor med höga driftöverskott.

BRP, årlig volymutveckling i procent NUTS-2 regioner, 2006-2010

	2006	2007	2008	2009	2010
Stockholms län	4.5	5.3	0.5	0.6	3.6
Östra mellansverige	3.9	2.4	-1.2	-7	7.9
Småland och öarna	6.5	4	0	-11.7	7.4
Sydsverige	4.2	7	-4.7	-5	6.7
Västsverige	5.7	2.4	-0.7	-6.8	7.3
Norra mellansverige	1.9	-0.9	0.2	-8.2	8.6
Mellersta Norrland	-0.4	-1.1	3.1	-3.7	8.2
Övre Norrland	3.3	-2.1	0.9	-10.9	12.4

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

Volymförändring är ett vedertaget mått på ekonomisk tillväxt. Jämförelser i löpande priser innebär att såväl prisförändringar som volymförändringar påverkar siffrorna. Men vid beräkning av volymförändring rensas prisförändringen bort varvid volymförändringen renodlas. Den kraftiga volymutvecklingen som skedde under 2006 i Småland och öarna kan förklaras med stormen Gudrun som drabbade flera av länen i regionen under 2005. När den ekonomiska krisen briserade 2009 hade regionen den mest negativa volymutvecklingen i hela Sverige som en följd av minskande export och drastiskt minskande produktion.

Regionens konjunkturkänslighet framträder i tabellen. I jämförelse med exempelvis Stockholmsregionen framgår att regionens industriberoende resulterar i en sårbar marknadsutveckling – samtidigt som krisen inte innebar en negativ utveckling för Stockholmsregionen. Under 2010 hade dock samtliga regioner en positiv volymutveckling som en följd av en återhämtning sedan krisåret 2009. Den kraftigaste volymutvecklingen hade Översta Norrland som en följd av gruvindustrins tillväxt.

BRP, årlig volymutveckling i procent, länen och riket 2006-2010

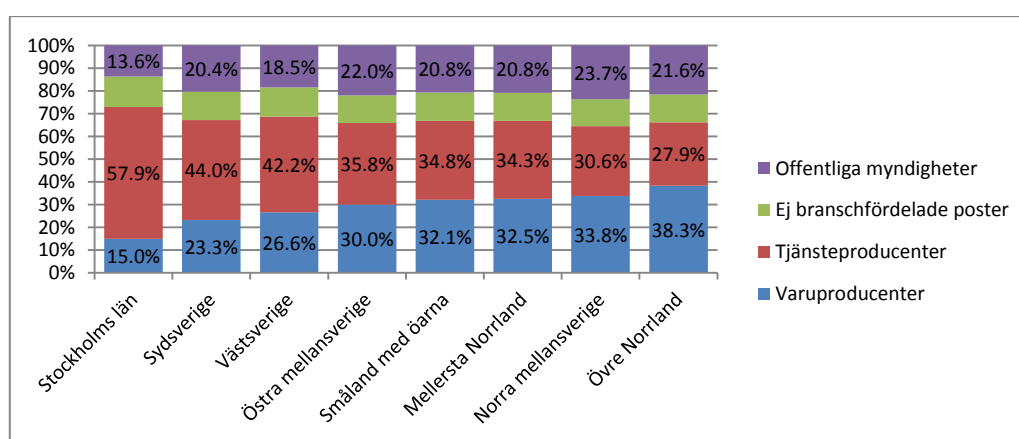
	2006	2007	2008	2009	2010
Riket	4.3	3.3	-0.6	-5	6.6
Jönköpings län	7.2	6.2	-0.7	-12.4	5.8
Kronobergs län	11.7	5.9	0.6	-12.9	9.4
Kalmar län	2.5	-0.1	1.6	-11.4	9.2
Gotlands län	2	0.6	-3.7	-2.2	3

Källa: SCB/RAPS och egna bearbetningar

Gotlands län utmärker sig genom att inte uppvisa samma kraftiga fluktuationer som övriga län i regionen – vilket kan förklaras med att länets ekonomiska bas inte i samma utsträckning som övriga län är exportberoende. Län som har en exportberoende industrisektor som en basal hörnsten i regionens ekonomiska struktur har haft betydande konjunktursvängningar under de senaste åren. Under 2006 hade Jönköpings- och Kronobergs län den högsta volymutvecklingen i Sverige vilket berodde på att länen hade en betydande nedgång under 2005 som en följd av stormen Gudruns skadeverkningar. Jönköpings-, Kronobergs-, samt Kalmar län var bland de län i Sverige som hade den mest negativa volymutvecklingen under 2009. Kronobergs- och Kalmar län var också bland de län som hade den kraftigaste volymutvecklingen under 2010, som en följd av den återhämtning som skedde efter 2009 års nedgång.

Ekonomins komponenter i Småland och öarna

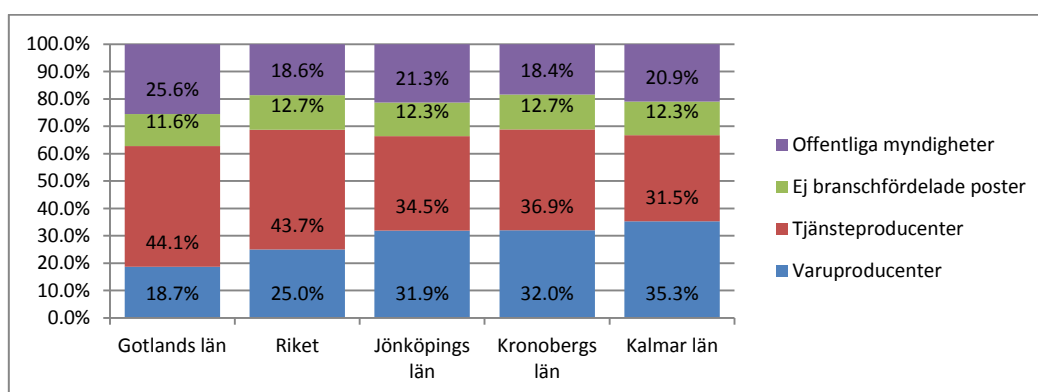
BRP:s komponenter, NUTS-2 regioner 2010

Källa: SCB och egna bearbetningar

En stor del av Småland och öarnas förädlingsvärde härstammar ifrån den varuproducerande sektorn – till och med år 2005 bidrog den varuproducerande sektorn med en större andel till regionens totala BRP än tjänstesektorn. Men sedan 2006 har Småland och öarnas tjänstesektor bidragit mer till regionens BRP. En tydlig skiljelinje mellan regionernas ekonomiska baser syns i ovan diagram. Agglomerationsfördelarna i städerna framkommer då storstadsregionernas ekonomiska strukturer främst utgörs av tjänstesektorerna.

BRP:s komponenter, länen och riket 2010

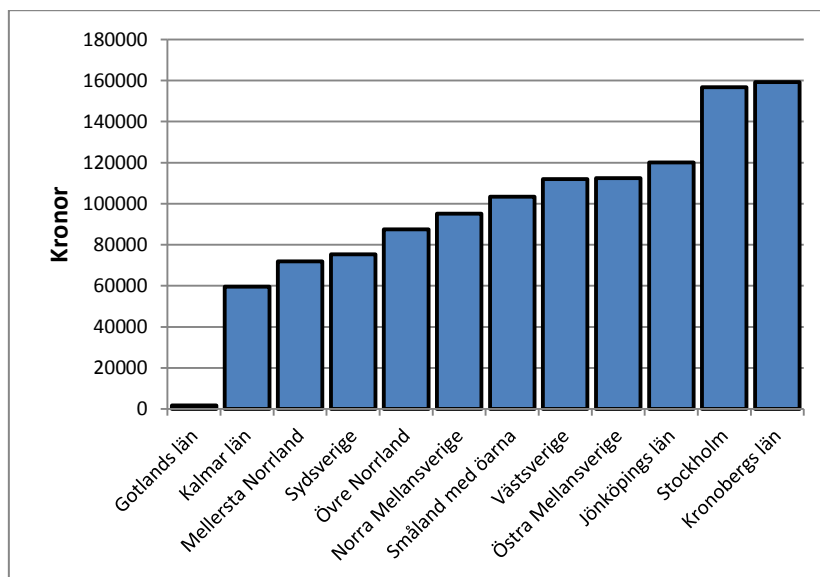

Källa: SCB och egna bearbetningar

På länsnivå framkommer tydligt att Gotlands län har en differentierad branschstruktur i jämförelse med de övriga länen. Länets primära förädlingskällor är tjänsteproducenter och den offentliga sektorn, vilket även

förklarar Gotlands län något – i jämförelse med övriga läns – annorlunda konjunkturcykel under de senaste åren. För övriga län utgör den varuproducerande sektorn en betydligt större del av den ekonomiska produktionen.

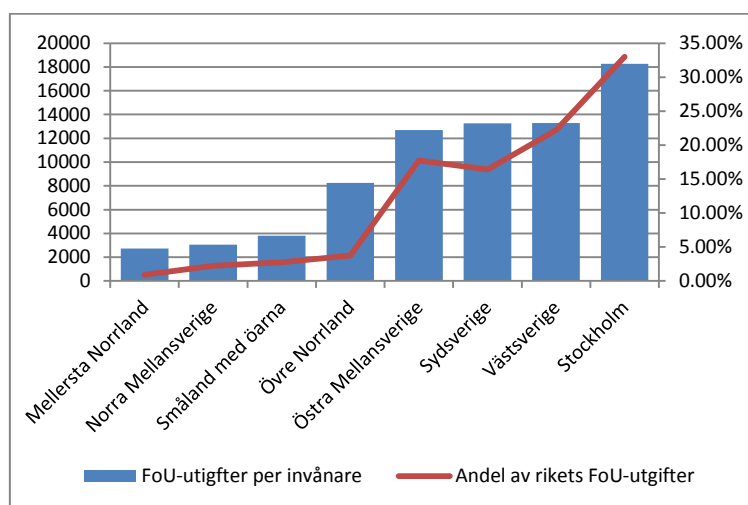
Exportvärde per capita, NUTS-2 regioner och länen 2012

Källa: UD/SCB

Småland och öarna har ett högt exportvärde per capita i jämförelse med flera andra NUTS-2 regioner och tillhör de fyra främsta regionerna när det gäller exportvärde per capita. På länsnivå är det tydligt att Kronobergs- och Jönköpings län innehar en väldigt exportberoende ekonomi som en följd av ett flertal exportintensiva företag. Gotlands län har rikets minsta export och Kronobergs län har rikets näst största exportvärde per capita, endast Västmanlands län hade under 2012 ett högre exportvärde per capita. Kalmar län hade under 2012 en exportökning på 3,4 % jämfört med 2011, samtidigt som övriga län hade en negativ utveckling. Kronobergs- och Jönköpings län hade under samma tidsperiod en exportminskning på -2,2 % respektive -0,2 % och Gotlands län hade den största minskningen på -4,9 %.

FoU-utgifter per invånare och andel av rikets utgifter, NUTS-2 regioner, 2009

Källa: SCB och egna bearbetningar

För att skapa ett konkurrenskraftigare Europa framhäver EU att innovationer och förnyelse av ekonomin är en väldigt viktig framtidsfråga. Under 2012 lanserades den nationella innovationsstrategin som i framtiden ska ligga till grund för respektive regions innovationssatsningar. Ett viktigt verktyg för att skapa innovationer är medel till forskning och utveckling. En innovation behöver inte med nödvändighet skapas i en forskningsmiljö, men forsknings- och utvecklingsmedel är ändå ett av de viktigaste redskapen för att främja en innovativ miljö.

Tillsammans med Norrlandsregionerna har Småland och öarna en relativt låg nivå på FoU-utgifter per capita. En koncentrerad av FoU-utgifterna sker främst till storstadsregionerna vilket kan förklaras med att forskningscenter och utvecklingsavdelningar ofta är förlagda där. Inom Småland och öarna har Kronobergs län tillsammans med Jönköpings län de högsta FoU-utgifterna per capita (5100 kr respektive 4700 kr) men Kalmar- och Gotlands län har en lägre nivå (2300 kronor respektive 700 kronor). På länsnivå redovisas inte inom vilka branscher som medlen fördelas – men troligt är att några av länens industritunga företag spenderar en relativt hög andel FoU-medel och även universiteten vilket kan förklara rådande förhållanden.

Hushållens ekonomi i Småland och öarna

Under de senaste åren är det primärt privatkonsumtionen som bidragit till den ekonomiska tillväxten i landet. Konsumtionen utgör en allt viktigare komponent av vår ekonomi och ett sätt att mäta hur stor den potentiella konsumtionskraften är genom att granska hushållens medelinkomst och disponibla inkomst. Den disponibla inkomsten anger hur mycket en person kan spendera åt konsumtion eller åt att spara.

Medianinkomst och disponibel inkomst, NUTS 2 regioner 2011

	Medelinkomst i kr			Disponibel inkomst per capita i kr
	Kvinnor	Män	Samtliga	Samtliga
Sydsverige	190235	259829	219840	168000
Norra mellansverige	192270	264017	224215	163000
Småland och öarna	195278	265513	226021	167000
Mellersta Norrland	200520	257477	226706	165000
Östra mellansverige	196916	274659	231141	168000
Övre Norrland	202940	271828	233424	167000
Västsverige	203022	283912	238224	173000
Stockholms län	231749	297732	261266	202000

Källa: SCB

Medelinkomsten är relativt jämn sett över landet – dock urskiljer sig Stockholm- och Västsverige som en följd av ett högre löneläge. De skillnader som finns mellan regioner sett till BRP återfinns sällan i lönestatistiken då en omfördelning av resurser sker via skattesystemen. En tydlig skiljelinje går mellan kvinnor och mäns löner. Männerna har ungefär 35 % högre medianinkomst än vad kvinnorna har, vilket påvisar den könssegregering som finns gällande mäns och kvinnors arbetsmarknader och löneskillnaderna inom dem. Den främsta förklaringen till att kvinnor har lägre löner är att de i större utsträckning än männen arbetar inom offentlig sektor och innehar deltidsarbeten, men även att de över tid har en sämre löneutveckling än männen.

Medianinkomst och disponibel inkomst, länen och riket 2011

	Kvinnor	Män	Samtliga	Disponibel inkomst per capita
Jönköpings län	201164	282934	238111	169000
Kronobergs län	195421	278452	230146	170000
Kalmar län	190836	265165	223349	164000
Gotlands län	193689	235500	212477	164000
Riket	203 510	275 652	235 177	176000

Källa: SCB

Inom länen är skillnaderna mellan kvinnor och mäns löner än tydligare än på NUTS-2 nivå. Den största könsmässiga skillnaden är mellan kvinnor och män boende i Kronobergs län och minst är den i Gotlands län. En förklaring till skillnaderna kan vara att näringslivsstrukturen i Gotlands län inte i lika stor utsträckning som i Kronobergs län är präglad av könsmässiga skillnader, främst av anledningen att branscher som av tradition är mer jämställda är större i Gotlands län än i övriga län inom regionen. Av länen har Jönköpings läns invånare den högsta medelinkomsten – men Kronobergs läns invånare har den högsta disponibla inkomsten.

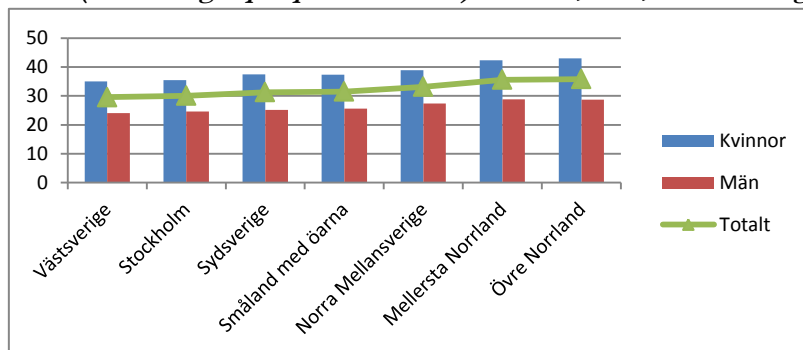
Det råder även stora inomregionala skillnader gällande medianinkomster - i Habo kommun där befolkningen har den högsta medelinkomsten har genomsnittsmedborgaren 65000 kronor mer i årsinkomst än den genomsnittlige invånaren i Högsby kommun. Inkomstskillnaderna mellan könen är som lägst i Gotlands- och Borgholms kommun som inte har en lika könssegregerad näringslivsstruktur som kommunerna Markaryd och Hultsfred där de lönemässiga skillnaderna mellan könen är som störst.

Hälsa och ohälsa

Ohälsa bör förstås utifrån ett bredare samhälleligt perspektiv. Vid nedbrytning av ohälsotalssiffrorna framkommer tydligt socioekonomiska skillnader. Ett lågt ohälsotal i en region är ofta synonymt med en stark arbetsmarknad. I regioner och kommuner där arbetslösheten är hög är också ohälsotalet ofta högt och vice versa. Det finns även ett tydligt samband mellan ohälsa och utbildningsnivå – ju högre utbildning desto bättre hälsotillstånd.

Hälsa och ohälsa i Småland och öarna

Ohälsotal (ohälsodagar per person och år) 20-64 år, 2011, NUTS-2 regioner

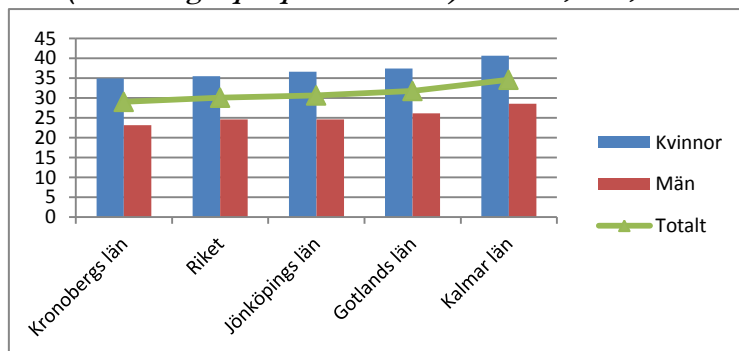

Källa: Folkhälsoinstitutet/Försäkringskassan

Småland och öarna intar mittenplatsen gällande ohälsotal i relation till övriga regioner. Under det senaste decenniet har en drastisk minskning av antalet ohälsodagar skett. På riksnivå har antalet ohälsodagar minskat med 25 % sedan år 2000 och i Småland och öarna har antalet ohälsodagar under samma tidsperiod minskat med drygt 16 %. Diagrammet visar dock att Småland och öarna inte längre har ett lägre ohälsotal än riket, vilket har varit fallet tidigare. Fram till 2009 har regionens befolkning haft, i snitt, ett lägre ohälsotal än riket men sedan 2009 har nivån legat över riksgenomsnittet som en följd av ohälsotalet på nationell nivå har sjunkit i snabbare takt än vad det gjort i Småland och öarna.

I utredningen *Kvinnor trots allt sjukast* författad av Försäkringskassan undersöks varför kvinnor har ett högre ohälsotal än män. Utredningens svar är att fenomenet inte har något entydigt eller enkelt svar. Men exempel på delförklaringar som nämns i utredningen är att kvinnor är överrepresenterade inom fysiskt betungande branscher med hög skaderisk som exempelvis vården där arbetskraven succesivt ökat och där obekväma arbetstider är vanliga. Övriga faktorer utredningen pekar på är att kvinnor överlag har en sämre arbetsmiljö än männen och att de behöver ta mer ansvar i hemmet.

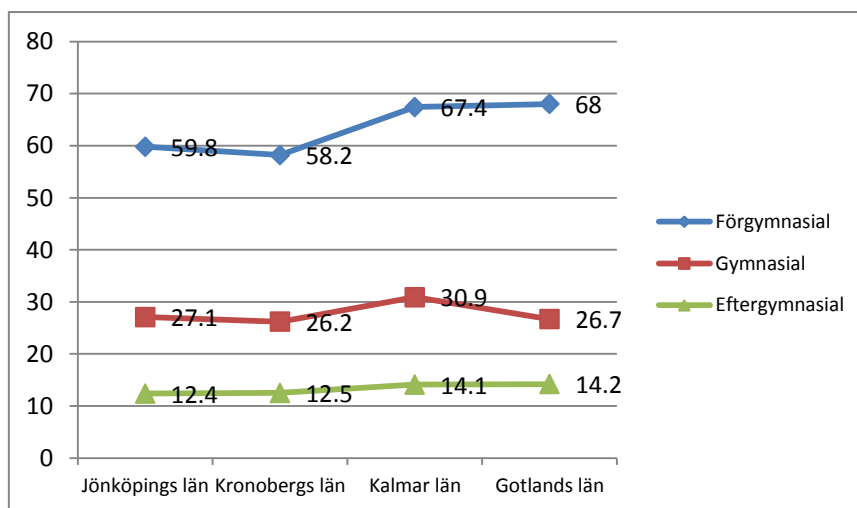
Ohälsotal (ohälsodagar per person och år) 20-64 år, 2011, länen och riket

Källa: Folkhälsoinstitutet/Försäkringskassan

Kronobergs län har den friskaste befolkningen sett till antalet ohälsodagar och är det enda länet som hamnar under riksgenomsnittet. Den största skillnaden mellan kvinnor och män råder i Jönköpings län, och den minsta i Gotlands län. Av länen har befolkningen i Kalmar län det högsta ohälsotalet. Under de senaste fem åren har ohälsotalet minskat i samtliga län. Störst minskning har skett i Kalmar- och Kronobergs län där den uppgår till 35- respektive 32 %. Befolkningen i Växjö-, Älmhult- och Värnamo kommun har det lägsta ohälsotalet och högst är ohälsotalet i Högsby-, Hultsfred samt Nybro kommun. Skillnaderna i ohälsotal mellan kommunerna antyder den korrelation som finns mellan en hög sysselsättningsfrekvens och ett lågt ohälsotal.

Ohälsotal efter utbildningsnivå, 2011, länen

Källa: SCB

Att utbildningsnivå har ett direkt samband med ohälsotal framkommer i ovan diagram. Av befolkningen med förgymnasial utbildning som högst uppnådda utbildningsnivå är ohälsotalet diametralt högre i jämförelse med övriga utbildningsgrupper. Lågst ohälsotal har befolkningen med eftergymnasial utbildning, och skillnaderna kan främst förstås utifrån de olika gruppernas arbetsmarknadsetablering och yrkestillhörigheter.

Långtidssjukskrivna (60 dagar eller mer) per 1000 försäkrade 2008-2012, länen och riket

	Långtidssjukskrivna			Förändring sedan 2008		
	Samtliga	Kvinnor	Män	Samtliga	Kvinnor	Män
Jönköpings län	20.2	26.0	14.7	2.9	4.6	1.3
Kronobergs län	20.6	27.5	14.1	-0.1	0.5	-0.7
Kalmar län	21.0	27.4	15.0	0.1	1.6	-1.2
Gotlands län	16.8	21.4	12.2	0.1	-0.6	0.8
Riket	18.9	24.8	13.2	1.9	2.5	1.2

Källa: Försäkringskassan

Ur ett längre perspektiv har långtidssjukskrivningarna minskat men under de senaste tre åren har långtidssjukskrivningarna ökat succesivt vilket är fallet även för länen inom regionen. Främst är det antalet långtidssjukskrivna kvinnor som ökat. Denna utveckling är särskilt tydlig i Jönköpings län – samtidigt som Gotlands län har motsatt utveckling. Men i samtliga län är könsskillnaderna gällande långtidssjukskrivna påtagliga och störst är den i Kronobergs län, där också flest kvinnor är långtidssjukskrivna. I förhållande till riket har endast Gotlands län färre långtidssjukskrivna per 1000 försäkrade.

Miljö och energi

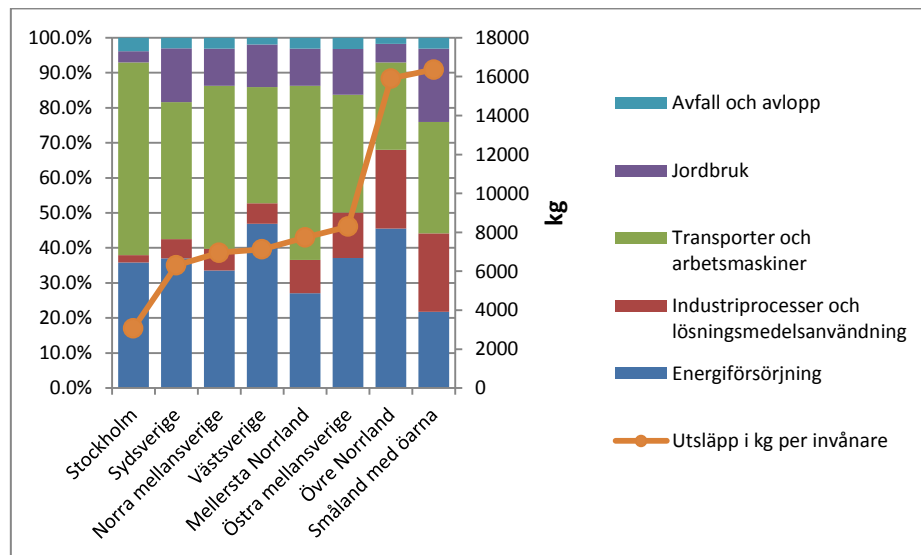
Miljöfrågorna har kommit att ta allt större plats i debatten under det senaste decenniet. Människans klimatpåverkan har resulterat i framtidsutmaningar med globala proportioner som reser frågor om hur tillväxt kan förenas med miljömässigt hänsynstagande. En hållbar utveckling innebär att klimatutmaningarna förenas med ekonomisk tillväxt. Miljötekniska innovationer och en energieffektivare produktionsframställning är några komponenter som i framtiden kommer att vara nödvändiga för att uppnå en långsiktig resurshushållning.

Miljöaspekten bör även sättas i relation till den demografiska utvecklingen, då nödvändigheten att utveckla hållbara städer blir allt större i takt med att allt fler bor i en stad. Under det gångna året har klimatdebatten återigen aktualiserats. Världsbanken släppte då rapporten *Turn down the heat – Why a 4°C Warmer World Must be Avoided* i vilken det varnades för att dagens klimatpåverkan och utsläpp av växthusgaser kommer att resultera i att medeltemperaturen kommer att öka med 4°C grader.

På regional nivå så skiftar arbetet med klimatfrågorna, beroende på att regionerna inom EU har diametralt olika förutsättningar. I EU bor 7 % av invånarna i översvämningshotade områden, medan 9 % bor i områden med 120 dagar utan regn per år. Klimatförändringens samlade effekter ger upphov till allmänna frågor kring EU-invånarnas livskvalitet, men också specifika frågor i vissa regioner, t.ex. när det gäller turism och jordbruk. För att stävja den framtida klimatproblematiken har EU som mål att fram till 2020 sänka koldioxidutsläppen med totalt 20 % jämfört med nivåerna som rådde 1990.

Klimatpåverkan i Småland och öarna

Klimatpåverkande utsläpp per capita och dess källor, NUTS-2 regioner, 2010

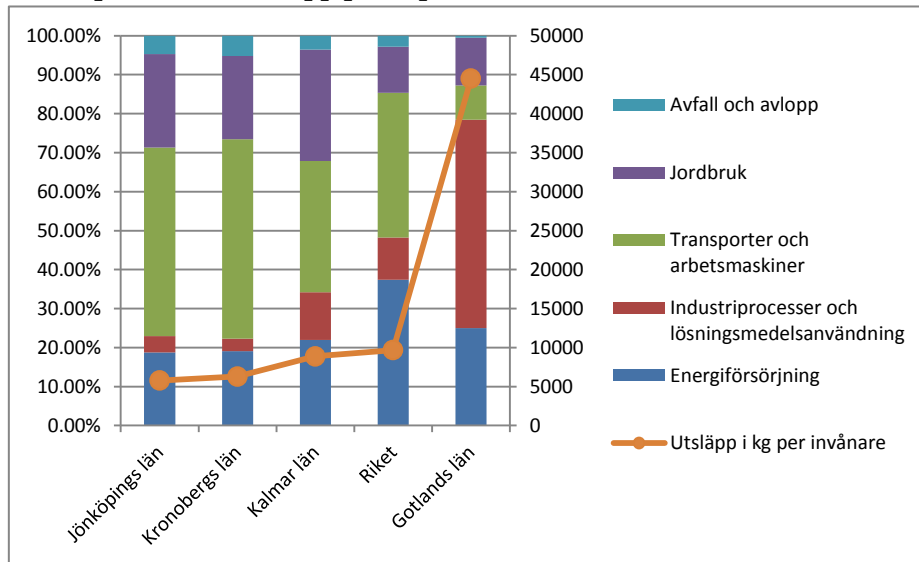

Källa: Naturvårdsverket/Miljömål

Småland och öarna står för totalt 8,7 % av rikets totala utsläppsmängd – däremot har regionen det överlägset högsta utsläppet per invånare, vilket kan förklaras med att Gotlands län har få invånare men samtidigt en relativt hög utsläppsmängd i paritet med flera andra län. Vid borträkning av Gotlands län har Småland och öarna en utsläppsnivå på strax under 7 000 kg per invånare, vilket placerar regionen strax efter Västssverige. Småland och öarna har en högre andel utsläpp som härstammar från industrier än övriga regioner men den lägsta andelen som härstammar ifrån energiförsörjning. Regionens stora jordbrukssektor resulterar i att regionen har den högsta andelen av utsläpp som härstammar från denna sektor. Sedan 1990 har Småland och öarnas totala utsläppsmängd minskat med 7,7 % vilket är strax under rikets minskning

för samma period som är 9 %. Det är främst utsläppen från energiförsörjningen som har minskat – i Småland och öarna uppgår denna minskning till 35 %, vilket antyder den energieffektivisering som har skett under de senaste decennierna i takt med att allt fler miljövänliga energiframtagningsmetoder utmejslats. Däremot har utsläppen från transporter och arbetsmaskiner samt industriprocesser och lösningsmedelsanvändning ökat med 4,8- respektive 37 %.

Klimatpåverkande utsläpp per capita och dess källor, länen och riket, 2010

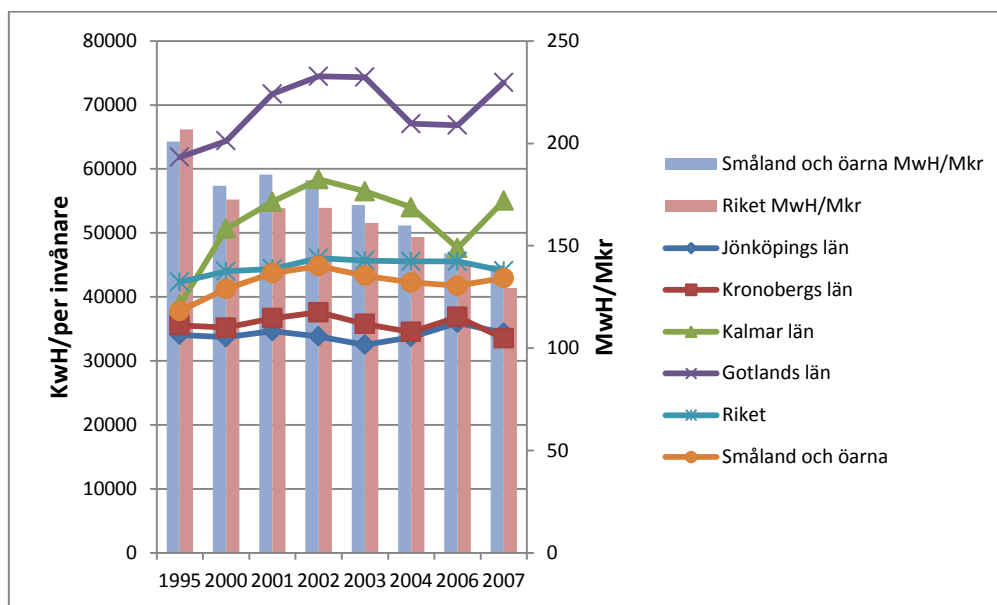

Källa: Naturvårdsverket/Miljömål

Alla län förutom Gotlands har lägre utsläpp per invånare än riket. Gotlands höga utsläppsnivå kan främst förklaras med att länet har få invånare men ändå en relativt hög utsläppsnivå, där en stor del av länets totala utsläpp kommer från sektorn ”industriprocesser och lösningsmedel”. Gotlands län står sammanlagt för 33 % av Småland och öarnas totala utsläpp, vilket i relation till befolkningens mängden är en hög andel – främsta anledningen till länets höga utsläppsnivåer är en energiintensiv cementindustri och de flertalet utsläppstunga transporter som utgår från länet som en följd av dess geografiska placering.

Flera av länen i regionen har sänkt sina klimatpåverkande utsläpp sedan 1990. EU:s miljömål för 2020 är att utsläppen ska ha minskat med 20 % i jämförelse med nivåerna som rådde 1990. Kronobergs läns utsläpp har minskat med drygt 22 %, Jönköpings med 11 % samt Kalmar med 4 %. Dock har Gotlands läns utsläpp ökat med drygt en procent. Främst kan sänkningarna förklaras med en effektivare energiförsörjning, men även minskade utsläpp från avfall- och avlopp. En allt mer miljömedveten hantering av dessa två komponenter har bidragit till att länen kunnat sänka de klimatpåverkande utsläppen.

Energianvändning per invånare och energiförbrukning i relation till BRP 1995-2007, regionen och länen

Källa: SCB och egna bearbetningar

Den regionala energistatistiken är behäftad med felkällor och sekretessbelagda uppgifter och ska därför användas med försiktighet. Energistatistiken är behäftad med stora årliga fluktuationer men kan användas för att se generella tendenser över tid. Ovan diagram visar att Småland och öarna under en längre tid har haft en något lägre energianvändning per invånare än riket. Inom regionen har Gotlands län den högsta energianvändningen per invånare, följt av Kalmar län. Jönköpings- och Kronobergs är de två län i regionen som under lång tid haft en energianvändning per invånare som understiger riksgenomsnittet.

Även om vi idag använder mer energi än för några decennier sedan har effektiviteten förbättrats. Sedan 1995 har den totala energianvändningen i Småland och öarna ökat med 5,2 % vilket kan jämföras med rikets ökning på 3,2 %. Ett sätt att mäta energieffektivitet är att relatera den till BRP och BNP – resultatet anger hur mycket energi som krävs för att producera ett visst värde. Under åren har BNP och BRP succesivt ökat, men energiåtgången som krävs – i relation till värdeskapandet – har minskat, vilket indikerar att det krävs allt mindre energi för att generera ekonomiskt värde i produktionen.

Energianvändning per invånare efter samhällssektor årsgenomsnitt² 2000-2007

	Jönköpings län	Kronobergs län	Kalmar län	Gotlands län	Småland och öarna	Riket
Totalt	33768	35494	54942	70929	43031	44862
Jordbruk, skogsbruk, fiske	698	793	1459	3204	1122	779
Industri	8941	8744	28415	39950	16836	19328
Offentlig verksamhet	2551	2303	2434	3538	2532	2549
Transporter	10235	11289	9721	10063	10307	9326
Övriga tjänster	3037	3526	3115	3388	3194	3593
Hushåll	8305	8839	9797	10786	9040	9286

Källa: SCB och egna bearbetningar

Anledningen till att Gotlands- och Kalmar län har en hög energianvändning per invånare beror främst på att deras industrisektorer är ytterst energiintensiva. Massindustrin i Kalmar län och cementindustrin i Gotlands län bidrar till den höga energianvändningen inom denna sektor i respektive län. Att riket har en

² Endast år där samtliga källor är redovisade – utan sekretess – för de ingående enheterna har använts (2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2006, 2007).

hög energianvändning inom denna sektor beror främst på råvarubrytning och liknande verksamheter som är ytterst energikonsumerande och bidrar till att höja riksgenomsnittet betydligt.

På nationell nivå har användandet av icke förnybara bränslekänsor minskat betydligt under de senaste decennierna. Under 1970-talet utgjorde oljetillförseln cirka 70 % av den sammanlagda energitillförseln – i dagsläget uppgår samma nivå till cirka 35 %. Minskningen kan förstås utifrån den ökande användningen av förnyelsebar energi som härstammar från exempelvis bioenergi, fjärrvärme samt vindkraft. Under 2010 bestod 47,9 % av rikets energiproduktion av förnyelsebar energi. Motsvarande siffra för länen i Blekinge och Småland var under 2010 57 % och i Gotlands län var siffran 40 %. Siffrorna är hämtade från *Energibalans 2010 – Småland-Blekinge* och *Klimat- och energimål för Gotland 2012 till 2020* utgiven av Länsstyrelsen på Gotlands län.

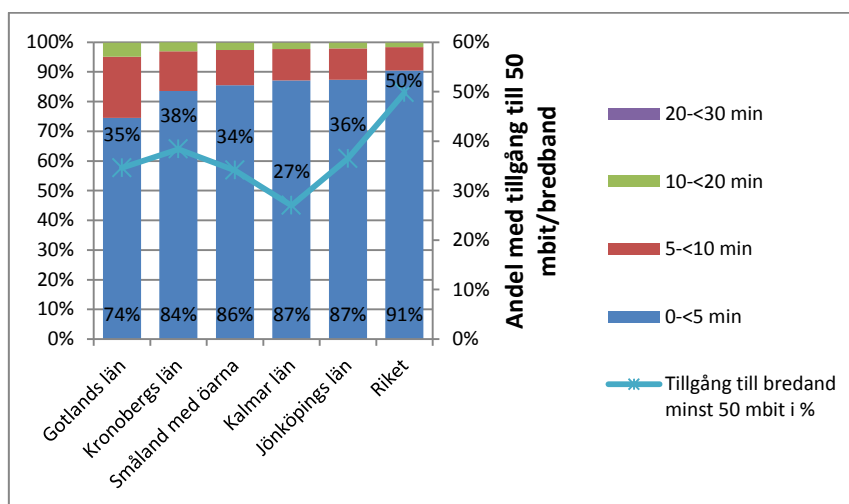
Framväxten av en mer miljövänlig energiproduktion innebär stora möjligheter för Småland och öarna. Den regionala tillgången till råvaror som kan vara en del av en miljövänlig produktion – skog och grödor – är stor och flera geografiska områden lämpar sig för installation av vindkraftverk. Sammantaget innebär utvecklingen möjligheter för en expanderande miljötekniksektor. I rapporten *Företag inom miljötekniksektorn 2007-2011* författad av Vinnova konstateras att denna sektor är en viktig framtidsbransch och att Kronobergs- och Kalmar län har den största andelen av de sysselsatta inom denna sektor i hela riket.

Tillgänglighet, service samt kollektivtrafik

Närheten till service utgör en indikator över en regions befolkningskoncentrering och kommersiella utbud och de senaste decennierna har inneburit stora strukturomvandlingar för näringsverksamheter, där mindre butiker, ofta belägna på landsorten, har fått lägga ner som en följd av utflyttning och en stegrande konkurrens från köpcentrum i städers utkanter.

Tillgänglighet och kollektivtrafik i Småland och öarna

Tid till närmaste dagligvarubutik och tillgång till bredband med höghastighetsbredband om 50/mbit i sekunden, länen och riket 2012

Källa: Tillväxtanalys och PTS samt egna bearbetningar

Småland och öarna har en relativt god tillgång till service men ligger ändå en bit under riksgenomsnittet. Gotlands län sticker ut i den meningen att var fjärde invånare har längre än tio minuter till närmaste dagligvarubutik, vilket främst kan förklaras med att länet har ett fåtal större samhällen och den glesaste boendestrukturen av länen inom regionen. Under det senaste decenniet har antalet personer med ett

avstånd längre än 5 minuter till närmaste dagligvarubutik ökat i samtliga av länen – även på riksnivå – som en följd av nedläggningar av mindre dagligvarubutiker.

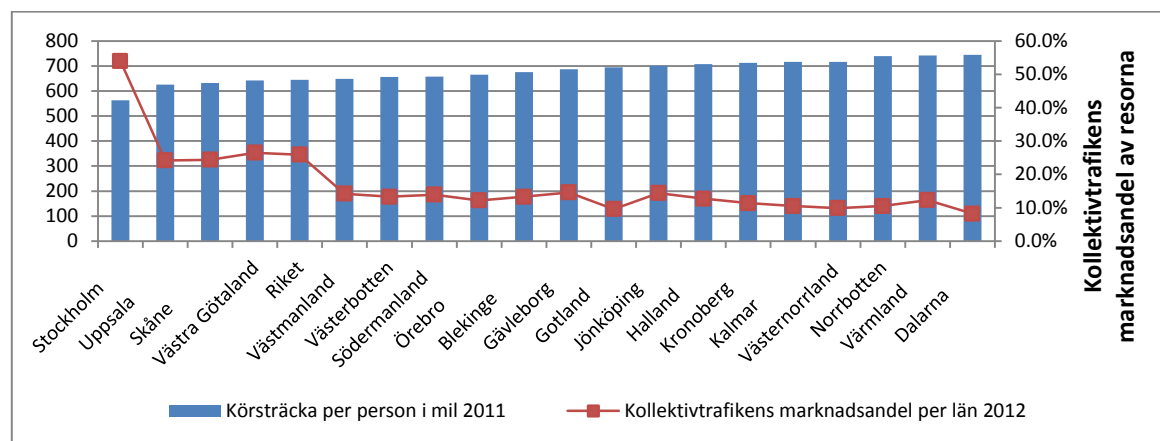
I Tillväxtanalys rapport *Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2012* konstateras att serviceutbudet under 2012 fortsatte att minska i relativt hög takt. Främst drabbades glesbygder och tätortsnära landsbygder av butiksnedläggningar. Sedan 1996 har antalet dagligvarubutiker i landet minskat med drygt 25 % - främst är det butikerna i glesbygd och tätortsnära landsbygder som försvunnit, samtidigt som förändringarna inne i tätorter varit relativt små. Utvecklingen innebär problem för gles- och landsbygd i den meningen att lokala serviceinrättningar bidrar till en Orts attraktivitet, och i framtiden innebär ett minskat serviceutbud mindre möjligheter till att attrahera nya inflyttare.

Tillväxtanalys undersöker även årligen vilken tillgång befolkningen har till grundskolor. Undersökningar har visat att barnfamiljer i högre utsträckning än övriga grupper flyttar till tätortsnära landsbygd och för dessa familjer är tillgången till grundskola en av de viktigaste faktorerna. Utvecklingen har dock varit sådan att grundskolor i tätortsnära landsbygd har lagts ned som en följd av minskande barnkullar. Endast sedan år 2002 har antalet grundskolor minskat 5 % i riket och utvecklingen har fortsatt under senare år särskilt drabbade har gles- och landsbygd varit vilket innebär konsekvenser för en så glesbefolkad region som Småland och öarna. Ett minskat utbud av grundskolor kan innebära svårigheter med att attrahera människor att bo på landsbygd. I Tillväxtanalys rapport framkommer också att i regionens FA-regioner minskar boendet på lands- och glesbygd samtidigt som antalet boende i tätorter ökar.

Infrastrukturen för kommunikation blir allt viktigare. I rapporten *Bredband till dig som bor på landsbygden* utgiven av Lantbrukarnas riksförbund konstateras att fiberansluten bredbandsinfrastruktur är ett sätt att göra landsbygden konkurrenskraftig genom att erbjuda samma infrastruktur som finns i städerna och därmed möjliggöra arbete hemifrån. Idag har nästintill hela Sverige tillgång till någon form av bredband, däremot råder det relativt höga variationer mellan tillgången till fiberbunden internetuppkoppling med hög hastighet. Inom Småland och öarna har befolkningen i Kronobergs län den största tillgången till höghastighetsinternet, följt av Jönköpings-, Gotlands- samt Kalmar län.

I rapporten *Svenskarna och internet* diskuteras det digitala landskapet och det sociala utanförskapet – inte alla människor brukar internet och i dagens allt mer digitaliserade samhälle innebär detta minskade möjligheter till samhällsdeltagande. I dagsläget finns det 1,2 miljoner personer i Sverige i åldrarna 16-74 år som inte använder internet och anledningarna till detta är skiftande. En majoritet menar att de anser internetanvändande vara ointressant, men en del av populationen som inte använder internet gör inte det beroende på funktionshinder eller att det anses vara för dyrt. Den vanligaste typen av funktionshinder som anges vara orsaken till att personen inte använder internet är synproblem men en tredjedel av dem som uppger att funktionshinder hindrar dem från att använda internet anger att det beror på motoriska sådana.

Körsträckor per capita i mil och kollektivtrafikens marknadsandel av genomförda resor, länen 2011/2012

Källa: Kollektivtrafikbarometern och SCB/Trafikanalys samt egna bearbetningar

Ett viktigt led i arbetet med att skapa en hälsosam miljö och minska koldioxidutsläppen är att minska transporters andel av utsläppen. I dagsläget utgör bilen fortfarande en stor del av alla resor som företas inom landet vilket innebär höga halter av koldioxidutsläpp från denna källa även om miljöbilar blir allt vanligare. En välanpassad och tillgänglig kollektivtrafik är viktig även för att främja rörligheten mellan olika arbetsmarknader och därmed bidra till en ökad integrering av olika arbetsmarknadsområden.

Den glesa strukturen i länen inom Småland och öarna innebär att körsträcka per person och år blir relativt hög jämfört med övriga län. Efter Norrlandslänen kommer Småland och öarna när det gäller vilka som avlägger längst färd i bil per år. Ett tydligt samband är att ju längre körsträcka per person desto lägre andel innehar kollektivtrafiken av ett läns samtliga resor. I rapporten *Årsrapport 2012 - Kollektivtrafikbarometern* konstateras att kollektivtrafik gynnas av täta boendestrukturer och tätorter. En majoritet av alla kollektivtrafikresor görs nämligen inom tätort, vid längre resor synes bilen utgöra det primära färdvalet. I Småland och öarna har kollektivtrafiken i Jönköpings län den högsta andelen av alla resor som görs, följt av Kronobergs-, Kalmar- samt Gotlands län.